

Onsdagen den 2 april

Kl. 10.00

§ 1 Minnesord över avliden ledamot av kammaren

Herr TALMANNEN:

Under gårdagen nåddes vi av budet att en av våra kamrater, fru Ann-Mari Laag, gått ur tiden.

Ann-Mari Laag avled på påskdagen endast 42 år gammal. Hon har tillhört riksdagen i fyra år men blev på grund av sjukdom förhindrad att delta i riksdagsarbetet mer än ett par år. Hennes politiska insats kom därför väsentligen hennes hemort till godo, där hon var verksam i kommunalpolitiken och inom sitt parti.

Under sin korta tid i riksdagen tillhörde hon utbildningsutskottet, i vars arbete hon deltog med stort intresse och framstående sakkunskap. Vi minns henne som en god riksdagskamrat och lyser frid över hennes minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2 Antalet suppleanter i socialförsäkringsutskottet

Herr TALMANNEN:

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter i socialförsäkringsutskottet, som för närvarande är 16, skall utökas till 17.

Jag hemställer att antalet suppleanter i socialförsäkringsutskottet bestämmas till 17.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

Nr 37 till försvarsutskottet

Nr 38 till näringsutskottet

Nr 46 till kulturutskottet

Nr 57 till skatteutskottet

Nr 66 till socialutskottet

Nr 67 till trafikutskottet

Nr 68 till lagutskottet

Nr 70 till jordbruksutskottet

Nr 71 till justitieutskottet

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Minnesord över
avliden ledamot av
kammaren*

*Antalet suppleanter
i socialförsäkrings-
utskottet*

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

- Nr 73 till näringsutskottet
Nr 76 till kulturutskottet
Nr 77 till skatteutskottet
Nr 78 till justitieutskottet
Nr 79 till socialutskottet
Nr 80 till inrikesutskottet
Nr 81 till trafikutskottet
Nr 82 till finansutskottet
Nr 83 till civilutskottet
Nr 84 till konstitutionsutskottet
Nr 85 till utskott enligt följande:
Bil. 1	Justitiedepartementet	Justitieutskottet
Bil. 2	Utrikesdepartementet	Utrikesutskottet
Bil. 3	Försvarsdepartementet	Försvarsutskottet
Bil. 4	Socialdepartementet	Socialutskottet
Bil. 5	Kommunikationsdepartementet	Trafikutskottet
Bil. 6	Finansdepartementet	Finansutskottet
Bil. 7	Utbildningsdepartementet	Utbildningsutskottet
Bil. 8	Jordbruksdepartementet	Jordbruksutskottet
Bil. 9	Handelsdepartementet	Näringsutskottet
Bil. 10	Arbetsmarknadsdepartementet .	Inrikesutskottet
Bil. 11	Bostadsdepartementet	Civilutskottet
Bil. 12	Industridepartementet	Näringsutskottet
Bil. 13	Kommundepartementet	Civilutskottet
Bil. 14	Avskrivning av nya kapital- investeringar	Finansutskottet
- Nr 86 och 87 till skatteutskottet
Nr 90 till näringsutskottet
Nr 91 till civilutskottet
Nr 92 bil. 1 till skatteutskottet och bil. 2 till socialförsäkringsutskottet
Nr 95 till konstitutionsutskottet
Nr 96 till justitieutskottet
Nr 98 till skatteutskottet

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Motioner

- Nr 1911–1914 till kulturutskottet.
Nr 1915 till utbildningsutskottet
Nr 1916–1921 till kulturutskottet
Nr 1922 till utbildningsutskottet
Nr 1923–1934 till kulturutskottet
Nr 1935 till försvarsutskottet
Nr 1936 till trafikutskottet
Nr 1937 till socialförsäkringsutskottet
Nr 1938 punkterna 2, 4, 5 och 6 till utbildningsutskottet samt övriga punkter till socialförsäkringsutskottet

Nr 1939 punkterna 7 och 9–11 till utbildningsutskottet samt övriga punkter till socialförsäkringsutskottet
Nr 1940 punkterna 2–5 till utbildningsutskottet och övriga punkter till socialförsäkringsutskottet
Nr 1941–1943 till utbildningsutskottet
Nr 1944–1947 till socialförsäkringsutskottet
Nr 1948–1955 till jordbruksutskottet
Nr 1956–1963 till inrikesutskottet
Nr 1964 till civilutskottet
Nr 1965–1970 till jordbruksutskottet
Nr 1971 och 1972 till utbildningsutskottet
Nr 1973–1975 till socialförsäkringsutskottet
Nr 1976 och 1977 till näringsutskottet
Nr 1978 punkten 2 till skatteutskottet och i övrigt till näringsutskottet
Nr 1979 till näringsutskottet
Nr 1980 punkterna 1 och 2 till skatteutskottet samt punkten 3 till näringsutskottet
Nr 1981 till skatteutskottet
Nr 1982 till näringsutskottet
Nr 1983 till socialutskottet
Nr 1984–1987 till näringsutskottet
Nr 1988 till skatteutskottet
Nr 1989 och 1990 till jordbruksutskottet
Nr 1991 och 1992 till skatteutskottet
Nr 1993–1996 till försvarsutskottet

§ 5 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 12–14, kulturutskottets betänkanden nr 7 och 8 samt trafikutskottets betänkanden nr 1, 5, 9 och 10.

§ 6 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 47 och 48.

§ 7 Anslag till bostadsbyggande, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkanden

nr 7 med anledning av dels propositionen 1975:1 såvitt gäller anslag till bostadsbyggande m. m., dels propositionen 1975:15 med förslag till ändring i lagen (1947:523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, dels i dessa ämnen väckta motioner och nr 8 med anledning av motioner i hyresfrågor m. m.

Herr TALMANNEN:

Civilutskottets betänkanden nr 7 och 8 debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

Anslag till bostadsbyggande, m. m.

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Regeringen hade i propositionen 1975:1 bilaga 14 (bostadsdepartementet) under litt. B (s. 13–37), såvitt nu var i fråga, samt IV:11–IV:14 och V:10 (s. 57–93)

dels föreslagit riksdagen att

1. medge att räntebidrag enligt det nya systemet för bostadsfinansiering bestreds från anslaget Räntebidrag m. m.,
2. godkänna de ändringar i grunderna för förbättringslån, som förordats i regeringsprotokollet,
3. medge att räntefria förbättringslån beviljades med högst 130 000 000 kr. under vart och ett av åren 1975 och 1976,
4. bemyndiga regeringen att besluta om ökning av den under 3 upptagna ramen för långivningen under år 1975 om det behövdes av samsättningsskäl,
5. medge att beslut om anordnings- och inventariebidrag samt lån för allmänna samlingslokaler under budgetåret 1975/76 meddelades inom en ram av 30 000 000 kr., varav högst 18 000 000 kr. fick tas i anspråk för bidrag,
6. medge att den under 5 angivna ramen fick överskridas om det behövdes av sysselsättningsskäl,
7. medge att beslut om upprustningsbidrag och särskilda eftergifter av äldre lån meddelades inom en ram av 5 000 000 kr. under budgetåret 1975/76,
8. uttala sig för en bostadsbyggnadsplan för år 1975 med den omfattning och fördelning som förordats i regeringsprotokollet,
9. medge att ramen för beviljande av bostadslån till nybyggnad under år 1975 fastställdes till 8 375 000 m², motsvarande ett beräknat antal lägenheter av 72 500 jämte lokaler som omfattades av låneunderlag och pantvärde för bostadslån,
10. medge att ramen för bostadslån och byggnadstillstånd för nybyggnad under år 1975 fick tas i anspråk för ombyggnads- och förbättringsverksamhet, i den mån de inte utnyttjades helt för sitt ändamål,
11. medge att ramen för beviljande av bostadslån till nybyggnad under vart och ett av åren 1976 och 1977 fick samma omfattning som den under 9 föreslagna ramen för år 1975,
12. medge att av ramen för bostadslån för vart och ett av åren 1975–1977 högst 20 000 m² våningsyta fick tas i anspråk för nybyggnad av lokaler i äldre bostadsområden,
13. medge att regeringen meddelade bestämmelser om projektresevä för åren 1975 och 1976 i enlighet med vad som förordats i regeringsprotokollet,
14. medge att beslut om bostadslån till nybyggnad meddelades intill ett belopp av 2 402 000 000 kr. under år 1975,
15. medge att beslut om bostadslån till ombyggnad samt räntebärande förbättringslån meddelades intill ett belopp av 250 000 000 kr. under år 1975 och 270 000 000 kr. under år 1976,

16. medge att beslut om förhöjt låneunderlag för kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse fick meddelas inom en ram av 10 000 000 kr. under vart och ett av åren 1975 och 1976,

17. bemyndiga regeringen att under de förutsättningar som angetts i regeringsprotokollet besluta om ändring av de under 14, 15 och 16 upptagna ramarna,

18. medge att långivningen avseende kostnader för outhyrda lägenheter fick avse även hyresförluster uppkomna under åren 1975 och 1976,

19. medge att lån för hyresförluster i vissa fall fick utgå preliminärt enligt vad som förordats i regeringsprotokollet,

20. godkänna i regeringsprotokollet ändrade grunder för beviljande av bostadslån för förvärv av bostadsfastigheter och för ombyggnad,

21. godta den i regeringsprotokollet förordade förkortningen av amorteringstiden för markförvärvslån,

22. medge att beslut om tilläggs lån meddelades intill ett belopp av 20 000 000 kr. under år 1976,

23. på driftbudgeten under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1975/76 anvisa

a. till Bostadsstyrelsen ett förslagsanslag av 15 428 000 kr.,

b. till Länsbostadsnämnderna ett förslagsanslag av 30 572 000 kr.,

c. till Bostadstillägg m. m. ett förslagsanslag av 1 345 000 000 kr.,

d. till Räntebidrag m. m. ett förslagsanslag av 2 150 000 000 kr.,

e. till Eftergift av hyresförlustlån ett förslagsanslag av 75 000 000 kr.,

f. till Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m. ett förslagsanslag av 190 000 000 kr.,

g. till Bidrag till förbättring av boendemiljön ett reservationsanslag av 30 000 000 kr.,

h. till Anordningsbidrag m. m. till allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 8 000 000 kr.,

i. till Upprustningsbidrag m. m. till allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 4 000 000 kr.,

24. på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder för budgetåret 1975/76 anvisa

a. till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 1 670 000 000 kr.,

b. till Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder ett investeringsanslag av 1 000 kr.,

c. till Lånefonden för kommunala markförvärv ett investeringsanslag av 150 000 000 kr.,

d. till Lånefonden för allmänna samlingslokaler ett investeringsanslag av 1 000 kr.,

25. på kapitalbudgeten under Fonden för låneunderstöd för budgetåret 1975/76 till Tilläggs lån till kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse anvisa ett investeringsanslag av 14 000 000 kr.,

dels gett riksdagen till känna vad som anförts i regeringsprotokollet angående forskningssamordning m. m.

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Regeringen hade vidare i propositionen 1975:15 föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till de ändringar i lagen (1947:523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande som förutskickats i budgetpropositionen och som syftade till att ge möjligheter för kommunerna att täcka förluster som belöpte på minoritetsintressent i allmännyttiga bostadsföretag. Vidare lades fram förslag som innebar att lagen anpassades till regeringsformens regler för normgivningsmakten.

I detta sammanhang hade behandlats motionerna

1975:39 av herr Henmark m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen beslutade att bostadstillägg för låginkomsttagare skulle utgå även till folkpensionärer med den begränsningen att, i det fall även bostadsbidrag enligt lagen 25 maj 1962 om hustrutillägg och kommunalt bostadsbidrag till folkpensionär kunde utgå endast det till beloppet högsta av de båda bostadstilläggen skulle utgå,

1975:81 av herr Hellström m. fl. (s).

1975:122 av fru Wiklund m. fl. (c).

1975:190 av herrar Jonasson (c) och Norrby (c),

1975:300 av herr Bohman m. fl. (m), vari – såvitt nu var i fråga – hemställts att riksdagen skulle

2. anhålla att sådana åtgärder vidtogs att kreditinstitutens möjligheter att bevilja lån i äldre småhus och flerfamiljshus vid förvärv vidgades samt att bankerna genom statlig kreditgaranti gavs möjlighet att bevilja lån till kontantinsats i egen bostad,

3. uttala att nyproduktionen av bostäder utformades i enlighet med vad som anförts i motionen så att det totala bostadsbeståndet kom att motsvara medborgarnas önskemål,

1975:301 av herr Bohman m. fl. (m), vari – såvitt nu var i fråga – hemställts att riksdagen beslutade

e. att avslå regeringens hemställan att till Lånefonden för kommunala markförvärv för budgetåret 1975/76 anvisa ett investeringsanslag av 150 000 000 kr.,

f. att upphäva det s. k. markvillkoret för bostadslån,

h. att som sin mening ge till känna vad som i motionen anförts angående vikten av valfrihet mellan eget ägande och tomträtt i vad gällde mark för småhus,

1975:303 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari – såvitt nu var i fråga – hemställts att riksdagen beslutade att

A. gällande markvillkor ändrades så att markägarens respittid innan markvillkoret trädde i full tillämpning förkortades till att avse lämplig

tidpunkt om högst fem år,

D. till Lånefonden för kommunala markförvärv för budgetåret 1975/76 anvisa ett investeringsanslag av 250 milj. kr. och att lånetiden fastställdes till lägst 15 år, varav de första fem åren skulle vara amorteringsfria,

1975:408 av herr Forslund m. fl. (s),

1975:410 av herr Josefson m. fl. (c),

1975:653 av herr Fälldin m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att till Bidrag för förbättring av boendemiljön för budgetåret 1975/76 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 000 kr.,

2. att hos regeringen begära att förslag snarast förelades riksdagen om ansvarsfördelningen för hyresförluster i bostäder producerade 1976 och senare i enlighet med vad som anförts i motionen,

3. att ingångsvärdet inräknades i låncunderlaget vid sanering med statliga lån,

4. att hos regeringen begära förslag om ett varudeklarationssystem för bostäder i enlighet med bostadsstyrelsens förslag,

5. att lånegränsen för enskilt byggda flerfamiljshus höjdes till 92 % av pantvärdet,

6. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande det kommunala ansvaret för statslånet,

1975:654 av herr Gillström m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen beslutade att regeln om en lägsta ålder av 20 år för rätt till bostadstillägg ändrades så att myndighetsåldern blev åldersgräns,

1975:655 av herrar Hagberg i Örebro (s) och Olsson i Edane (s),

1975:657 av herr Johansson i Hållsta m. fl. (c),

1975:965 av herr Gillström m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa om översyn och ändring av reglerna för bostadstillägg i enlighet med vad som anförts i förevarande motion,

1975:966 av herrar Göransson (s) och Marcusson (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en sådan översyn av bestämmelserna om bostadstillägg att myndighetsåldern blev åldersgräns såvitt avsåg rätten till statskommunalt bostadstillägg till låginkomsttagare utan barn,

1975:971 av herr Mattsson i Skee m. fl. (c),

1975:977 av herr Ångström m. fl. (fp),

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

1975:978 av herr Östrand m. fl. (s),

1975:1755 av fru Fränkel (fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag till att ett mer rättvisande inkomstbegrepp än taxerad inkomst lades till grund för inkomstprövningen av bostadstillägg till hushåll utan barn,

1975:1756 av fru Fränkel m. fl. (fp), vari – såvitt nu var i fråga – hemställts att riksdagen med avslag på regeringens förslag uttalade att inkomstgränserna för förbättringslån från den 1 juli 1975 höjdes till 20 000 kr. för ogifta och 25 000 kr. för övriga låntagare (yrkande 2),

1975:1757 av fru Fränkel m. fl. (fp), vari hemställts

1. att riksdagen gav regeringen till känna vad som sagts i motionen om obligatorisk varudeklaration av bostäder och om de kommunala bostadsförmedlingarnas uppgifter som serviceorgan,

2. att riksdagen hos regeringen begärde förslag om förstärkt konsumentskydd på småhusmarknaden i enlighet med vad som anförts i motionen,

1975:1763 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen uttalade sig för ett successivt överförande av privata flerfamiljshus i samhällets ägo,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde om utarbetande av en plan för genomförande av denna målsättning,

1975:1764 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde att denna med förtur behandlade och framlade förslag rörande statlig totalfinansiering (enhetslån) genom en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank, som tillhandahöll kapital till bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar till låg och fast ränta, vilka frågor skyndsammast möjligt borde föreläggas riksdagen för ställningstagande,

1975:1765 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits

1. att riksdagen under B 7 Bidrag till förbättring av boendemiljön i bilaga 14 av budgetpropositionen anvisade ett med 20 milj. kr. förhöjt belopp till 50 milj. kr. för budgetåret 1975/76,

2. att riksdagen hos regeringen hemställde att tilläggsdirektiv utfärdades till boendeutredningen angående ett program för vidareutveckling av flerfamiljshusområdena som kollektiva boendeformer,

1975:1767 av herr Hörberg m. fl. (fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om åtgärder i syfte att underlätta finansiering av kontantinsats för dem som önskade förvärva andel i bostadsrättsförening eller eget hem,

1975:1769 av herr Olof Johansson i Stockholm (c), vari hemställtts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att den svenska förberedande kommittén för FN-konferensen 1976 om bostads- och bebyggelsefrågor, HABITAT (B 1974:05), kompletterades med företrädare för samtliga riksdagspartier,

1975:1776 av fru Lundblad (s) och fru Hörnlund (s), vari hemställtts att riksdagen hos regeringen gav till känna att vid fortsatta förbättringar av bostadstilläggen ändringar även borde ske av det statliga bostadstillägget.

1975:1777 av fru Lundblad (s) och fru Hörnlund (s),

1975:1779 av herr Nilsson i Kristianstad m. fl. (s),

1975:1781 av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m), vari, såvitt nu var i fråga, hemställtts att riksdagen beslutade

1. att det i lagen intagna markvillkoret icke skulle gälla för saneringsfastigheter som förvärvats efter den 1 november 1974,

2. att markvillkoret ej skulle gälla vid ombyggnad eller förbättring av fastigheter,

3. att vid ombyggnad av flerfamiljshus ett rimligt ingångsvärde fick inräknas i låncunderlaget,

1975:1783 av herrar Nyquist (fp) och Strömberg i Botkyrka (fp),

1975:1786 av herr Olsson i Järvsö m. fl. (c),

1975:1787 av herr Palm (s),

1975:1790 av herr Romanus (fp),

1975:1791 av herrar Strömberg i Botkyrka (fp) och Ekinge (fp), vari hemställtts att gränsen för statliga lån till enskilt byggda flerfamiljshus höjdes till 92 % av pantvärdet,

1975:1793 av fru Sundberg m. fl. (m),

1975:1799 av herr Wennerfors m. fl. (m), vari hemställtts att riksdagen skulle

1. besluta att för år 1975 fastställa en garanterad räntenivå om 3,9 % för nyproducerade bostadsfastigheter med hyres- eller bostadsrätt och 6,0 % för bostadsfastigheter med äganderätt samt att räntenivån därefter höjdes för såväl befintliga som nyproducerade fastigheter med 0,15 procentenheter per år i fem år och därefter med 0,2 procentenheter per år tills marknadsränta uppnåtts,

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

2. hos regeringen föreslå att den framtida bostadsfinansieringen skulle bygga på ett subventionsfritt lånesystem med statlig kreditgaranti,
3. besluta att gränsen för statlig belåning sattes till 95 % för hela bostadsbeståndet,

1975:1800 av herr Wennerfors m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. besluta att långivningen avseende kostnader för outhyrda lägenheter endast fick avse hyresförluster uppkomna före den 1 juli 1975,
2. besluta att till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1975/76 anvisa ett investeringsanslag av 1 500 000 000 kr.,

1975:1801 av herrar Åkerfeldt (c) och Magnusson i Nennesholm (c), vari föreslagits att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att pågående utredning om bostadstillägg borde omfatta även frågan om hur olika typer av förmögenhet skulle beaktas,

1975:1827 av herr Danell m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen beslutade att andra stycket i 1 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande m. m. icke skulle antas,

1975:1828 av herr Romanus (fp), vari hemställts att riksdagen beslutade avslå propositionen 1975:15 i "denna del" (1 § 2 st. bostadsförsörjningslagen) samt

1975:1829 av herrar Åkerfeldt (c) och Olof Johansson i Stockholm (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande bostadsbyggandets omfattning m. m. att riksdagen skulle
  - a. uttala sig för en bostadsbyggnadsplan för år 1975 med den omfattning och fördelning som förordats i regeringsprotokollet,
  - b. medge att ramen för beviljande av bostadslån till nybyggnad under år 1975 fastställdes till 8 375 000 m² våningsyta, motsvarande ett beräknat antal lägenheter av 72 500 jämte lokaler som omfattades av låneunderlag och pantvärde för bostadslån,
  - c. medge att ramarna för bostadslån och byggnadstillstånd för nybyggnad under år 1975 fick tas i anspråk för ombyggnads- och förbättringsverksamhet, i den mån de inte utnyttjats helt för sitt ändamål,
  - d. medge att ramen för beviljande av bostadslån till nybyggnad under vart och ett av åren 1976 och 1977 fick samma omfattning som den under b föreslagna ramen för år 1975,
  - e. medge att av ramen för bostadslån för vart och ett av åren 1975–1977 högst 20 000 m² våningsyta fick tas i anspråk för nybyggnad av lokaler i äldre bostadsområden,
  - f. medge att regeringen meddelade bestämmelser om projektreserv för

åren 1975 och 1976 i enlighet med vad som förordats i regeringsprotokollet,

g. medge att beslut om bostadslån till nybyggnad meddelades intill ett belopp av 2 402 000 000 kr. under år 1975,

h. medge att beslut om bostadslån till ombyggnad samt räntebärande förbättringslån meddelades intill ett belopp av 250 000 000 kr. under år 1975 och 270 000 000 kr. under år 1976,

i. medge att beslut om förhöjt låneunderlag för kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse fick meddelas inom en ram av 10 000 000 kr. under vart och ett av åren 1975 och 1976,

j. bemyndiga regeringen att under de förutsättningar som angetts i regeringsprotokollet besluta om ändring av de under g, h och i upptagna ramarna,

2. beträffande byggnadskredit till barnfamiljer med bostadstillägg att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1777,

3. beträffande valfrihet mellan tomträtt och äganderätt att riksdagen skulle avslå motionen 1975:301, yrkandet h,

4. beträffande överförande av flerfamiljshus i samhällets ägo, m. m., att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1763,

5. beträffande andelen småhus att riksdagen skulle avslå motionen 1975:300, yrkandet 3,

6. beträffande ett program för vidareutveckling av flerfamiljshusområdena att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1765, yrkandet 2,

7. beträffande medverkan vid byte av upplåtelseform att riksdagen skulle avslå motionen 1975:122,

8. beträffande fördelning av ramar till storstadsområden att riksdagen skulle avslå motionen 1975:410,

9. beträffande de allmännyttiga bostadsföretagen att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1790,

10. beträffande totalfinansiering att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1764 i motsvarande del,

11. beträffande grunderna för den statliga kreditgivningen att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:1764, såvitt den inte behandlats under 10, och 1799, yrkandena 1 och 2,

12. beträffande krediter för fritidshus att riksdagen skulle avslå motionen 1975:657,

13. beträffande markvillkorets bestånd och omfattning att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:301, yrkandet f, och 1781, yrkandena 1 och 2,

14. beträffande övergångstiden för markvillkorets tillämpning att riksdagen skulle avslå motionen 1975:303, yrkandet A,

15. beträffande omfattningen av kommunernas ansvarstagande för förlust på bostadslån att riksdagen skulle avslå motionen 1975:653, yrkandet 6,

16. beträffande övre lånegränser att riksdagen skulle

a. avslå motionen 1975:1799, yrkandet 3,

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

- b. avslå motionerna 1975:653, yrkandet 5, och 1791,
17. beträffande beräkning av låneunderlaget för småhus att riksdagen skulle avslå motionen 1975:978,
18. beträffande ett ingångsvärde i låneunderlaget att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:653, yrkandet 3, och 1781, yrkandet 3,
19. beträffande kreditinstitutens lån för äldre fastigheter att riksdagen skulle avslå motionen 1975:300, yrkandet 2 i motsvarande del,
20. beträffande bostadslån för förvärv att riksdagen godkände i regeringsprotokollet förordade ändrade grunder,
21. beträffande kreditmöjligheter för insatskapital att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:300, yrkandet 2 i vad det inte behandlats under 19, och 1767,
22. beträffande konstnärlig utsmyckning att riksdagen skulle avslå motionen 1975:655,
23. beträffande förlängning av möjligheterna att bevilja hyresförlustlån att riksdagen med avslag på motionen 1975:1800, yrkandet 1, medgav att långivningen fick avse även hyresförluster uppkomna under åren 1975 och 1976,
24. beträffande begränsning av hyresförluster m. m. att riksdagen godkände i regeringsprotokollet förordade ändrade grunder för bostadslån för ombyggnad,
25. beträffande beslut om hyresförlustlån att riksdagen medgav att sådana lån i vissa fall fick utgå preliminärt enligt vad som förordats i regeringsprotokollet,
26. beträffande nya riktlinjer för eftergift av hyresförlustlån att riksdagen skulle avslå motionen 1975:653, yrkandet 2,
27. beträffande täckning av förluster som belöpte på minoritetsintressent i allmännyttiga bostadsföretag att riksdagen med avslag på motionerna 1975:1827, 1828 och 1829 skulle anta det vid propositionen 1975:15 fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1947:523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande i vad avsåg 1 § andra stycket och ingressen,
28. beträffande det vid propositionen 1975:15 fogade lagförslaget i vad det inte behandlats under 27 att riksdagen skulle anta förslaget i motsvarande del,
29. beträffande eftergift av hyresförlustlån till studentbostadsföretag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1783, yrkandet 2,
30. beträffande reglering i särskild författning av förutsättningarna för eftergift av hyresförlustlån att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1783, yrkandet 1,
31. beträffande eftergift av ränte- och amorteringsfria tilläggsån m. m. för studentbostadsföretag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1793,
32. beträffande räntebidrag att riksdagen medgav att sådana bidrag enligt det nya systemet bestreds från anslaget Räntebidrag m. m.,
33. beträffande inkomstgränserna för vissa förbättringslån att riksdagen med avslag på motionen 1975:1756, yrkandet 2, godkände de ändrade

grunder som förordats i regeringsprotokollet,

34. beträffande högsta belopp för vissa förbättringslån att riksdagen skulle avslå motionen 1975:977, yrkandet 1,

35. beträffande grundbeloppet för bostadsanpassningsbidrag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:977, yrkandet 2,

36. beträffande förutsättningarna för förbättringslån att riksdagen skulle avslå motionen 1975:190,

37. beträffande förutsättningarna för bidrag till förbättring av boendemiljön att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1779,

38. beträffande anslag för miljöförbättringar att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1975:653, yrkandet 1, och 1765, yrkandet 1, på driftbudgeten under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1975/76 till Bidrag till förbättring av boendemiljön anvisade ett reservationsanslag av 30 000 000 kr.,

39. beträffande forskningssamordning m. m. att riksdagen lade vad regeringen givit till känna till handlingarna,

40. beträffande utbetalning av anordnings- och upprustningsbidrag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:408,

41. beträffande ramar och anslag för upprustning av allmänna samlingslokaler m. m.

a. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975:971 i motsvarande del medgav att beslut om upprustningsbidrag och särskilda eftergifter av äldre lån meddelades inom en ram av 5 000 000 kr. under budgetåret 1975/76,

b. att riksdagen medgav att den under a angivna ramen fick överskridas genom beslut om upprustningsbidrag om det behövdes av sysselsättnings-skäl,

c. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975:971 i vad den inte behandlats under a på driftbudgeten under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1975/76 till Upprustningsbidrag m. m. till allmänna samlingslokaler anvisade ett reservationsanslag av 4 000 000 kr.,

42. beträffande utlåningsvolymen för markförvärvslån m. m. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1975:301, yrkandet e, och 303, yrkandet D i motsvarande del, på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder för budgetåret 1975/76 till Lånefonden för kommunala markförvärv anvisade ett investeringsanslag av 150 000 000 kr.,

43. beträffande amorteringstiden för markförvärvslån att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975:303, yrkandet D i vad det inte behandlats under 42, godtog den i regeringsprotokollet förordade förkortningen,

44. beträffande grunderna för tomträttslån att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1787,

45. beträffande grunderna för bostadstillägg m. m. att riksdagen skulle a. i anledning av motionerna 1975:39, 654, 965, 966, 1755, 1776 och

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

- 1801 som sin mening ge regeringen till känna att nämnda motioner borde överlämnas till boende- och bostadsfinansieringsutredningarna,
- b. avslå motionen 1975:81,
  46. beträffande sanering av vissa orter på landsbygden att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1786,
  47. beträffande varudeklaration av bostäder m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:653, yrkandet 4, och 1757, yrkandet 1,
  48. beträffande konsumentskydd på småhusmarknaden att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:1757, yrkandet 2,
  49. beträffande parlamentarisk medverkan i förberedelserna för FN:s konferens om bostads- och bebyggelsemiljö att riksdagen i anledning av motionen 1975:1769 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,
    50. beträffande ramar som inte behandlats ovan att riksdagen skulle
      - a. medge att räntefria förbättringslån beviljades med högst 130 000 000 kr. under vart och ett av åren 1975 och 1976,
      - b. bemyndiga regeringen att besluta om ökning av den under b upptagna ramen för långivningen under år 1975 om det behövdes av sysselsättningsskäl,
      - c. medge att beslut om anordnings- och inventariebidrag samt lån för allmänna samlingslokaler under budgetåret 1975/76 fick meddelas inom en ram av 30 000 000 kr., varav högst 18 000 000 kr. fick tas i anspråk för bidrag,
      - d. medge att den under c angivna ramen fick överskridas om det behövdes av sysselsättningsskäl,
      - e. medge att beslut om tilläggs lån fick meddelas intill ett belopp av 20 000 000 kr. under år 1976,
    51. beträffande anslag för bostadslångivning m. m. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionen 1975:1800, yrkandet 2, på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder för budgetåret 1975/76 anvisade till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 1 670 000 000 kr.,
    52. beträffande anslag i övrigt att riksdagen för budgetåret 1975/76 anvisade
      1. på driftbudgeten under tolfte huvudtiteln
        - a. till Bostadsstyrelsen ett förslagsanslag av 15 428 000 kr.,
        - b. till Länsbostadsnämnderna ett förslagsanslag av 30 572 000 kr.,
        - c. till Bostadstillägg m. m. ett förslagsanslag av 1 345 000 000 kr.,
        - d. till Räntebidrag m. m. ett förslagsanslag av 2 150 000 000 kr.,
        - e. till Eftergift av hyresförlustlån ett förslagsanslag av 75 000 000 kr.,
        - f. till Viss bostadsförbättringsverksamhet m. m. ett förslagsanslag av 190 000 000 kr.,
        - g. till Anordningsbidrag m. m. till allmänna samlingslokaler ett reservationsanslag av 8 000 000 kr.,
      2. på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder

a. till Lånefonden för inventarier i vissa specialbostäder ett investeringsanslag av 1 000 kr.,

b. till Lånefonden för allmänna samlingslokaler ett investeringsanslag av 1 000 kr.,

3. på kapitalbudgeten under Fonden för låneunderstöd för budgetåret 1975/76 till Tilläggs lån till kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse ett investeringsanslag av 14 000 000 kr.

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Reservationer hade avgivits

1. beträffande valfrihet mellan tomträtt och äganderätt av herrar Adolfsson (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:301, yrkandet h, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

2. beträffande överförande av flerfamiljshus i samhällets ägo, m. m. av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1763 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

3. beträffande andelen småhus av herrar Adolfsson (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:300, yrkandet 3, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

4. beträffande ett program för vidareutveckling av flerfamiljshusområdena av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1765, yrkandet 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

5. beträffande totalfinansiering av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1764 i motsvarande del som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anfört,

6. beträffande grunderna för den statliga kreditgivningen

a. av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1799, yrkandena 1 och 2, och med avslag på motionen 1975:1764, såvitt den inte behandlats under 10, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

b. av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1764, såvitt den inte behandlats under 10, och med avslag på motionen 1975:1799, yrkandena 1 och 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

7. beträffande markvillkorets bestånd och omfattning av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:301, yrkandet f, och med anledning av motionen 1975:1781, yrkandena 1 och 2, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

– vid bifall till reservationen nr 7 hade utskottets hemställan under 14 och reservationen nr 8 förfallit –

8. beträffande övergångstiden för markvillkorets tillämpning av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:303, yrkandet A, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

9. beträffande omfattningen av kommunernas ansvarstagande för förlust på bostadslån av fru Olsson i Hölö (c) samt herrar Wennerfors ((m)), Åkerfeldt (c), Mattsson i Skee (c), Adolfsson (m) och Olof Johansson i Stockholm (c) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:653, yrkandet 6, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

10. beträffande övre lånegränser

a. av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1799, yrkandet 3, och med anledning av motionerna 1975:653, yrkandet 5, och 1791 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

b. av herr Strömberg i Botkyrka (fp) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:653, yrkandet 5, och 1791 samt med avslag på motionen 1975:1799, yrkandet 3, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

11. beträffande kreditinstitutens lån för äldre fastigheter av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 19 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:300, yrkandet 2 i motsvarande del, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

12. beträffande kreditmöjligheter för insatskapital av herrar Wennerfors (m), Strömberg i Botkyrka (fp) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionerna 1975:300, yrkandet 2 i vad det inte behandlats under 19, och 1767 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

13. beträffande förlängning av möjligheterna att bevilja hyresförlustlån av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 23 bort hemställa

att riksdagen med avslag på regeringens förslag och med bifall till motionen 1975:1800, yrkandet 1, medgav att långivningen fick avse hyresförluster uppkomna före den 1 juli 1975,

– vid bifall till reservationen nr 13 hade utskottets hemställan under 25 förfallit –

14. beträffande täckning av förluster som belöpte på minoritetsintressent i allmännyttiga bostadsföretag av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 27 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:1827 och 1828 samt med avslag på regeringens förslag i motsvarande del och motionen 1975:1829 skulle

a. inte anta det vid propositionen 1975:15 fogade förslaget till lag om ändring i lagen (1947:523) om kommunala åtgärder till bostadsförsejningens främjande i vad avsåg 1 §,

b. anta det under a nämnda lagförslaget i vad avsåg ingressen med av reservanterna angiven följdändring,

15. beträffande inkomstgränserna för vissa förbättringslån av herrar Strömberg i Botkyrka (fp) och Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 33 bort hemställa

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1975:1756, yrkandet 2, godkände de ändrade grunder som förordats i motionen,

16. beträffande anslag för miljöförbättringar av fru Olsson i Hölö (c) samt herrar Åkerfeldt (c), Mattsson i Skee (c), Olof Johansson i Stockholm (c) och Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 38 bort hemställa

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionerna 1975:653, yrkandet 1, och 1765, yrkandet 1, på driftbudgeten under tolfte huvudtiteln för budgetåret 1975/76 till Bidrag till förbättring av boendemiljön anvisade ett reservationsanslag av 50 000 000 kr.,

17. beträffande utlåningsvolymen för markförvärvslån m. m.

a. av herrar Wennerfors (m) och Adolfsson (m) som ansett att utskottet under 42 bort hemställa

beträffande lån för markförvärv att riksdagen med bifall till motionen 1975:301, yrkandet e, skulle avslå regeringens förslag om medelsanvisning till Lånefonden för kommunala markförvärv samt motionen 1975:303, yrkandet D i motsvarande del.

b. av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 42 bort hemställa

beträffande utlåningsvolymen för markförvärvslån m. m. att riksdagen med avslag på motionen 1975:301, yrkandet 1, med anledning av regeringens förslag och med bifall till motionen 1975:303, yrkandet D i motsvarande del, på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder för budgetåret 1975/76 anvisade ett investeringsanslag av 250 000 000 kr.,

18. beträffande amorteringstiden för markförvärvslån av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 43 bort hemställa

att riksdagen med avslag på regeringens förslag och med bifall till motionen 1975:303, yrkandet D i vad det inte behandlats under 42, godtog den i motionen förordade förlängningen.

19. beträffande varudeklaration av bostäder m. m. av fru Olsson i Hölö (c) samt herrar Åkerfeldt (c), Strömberg i Botkyrka (fp), Mattsson i Skee (c) och Olof Johansson i Stockholm (c) som ansett att utskottet under 47 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1975:653, yrkandet 4, och 1757, yrkandet 1, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

20. beträffande parlamentarisk medverkan i förberedelserna för FN:s konferens om bostads- och bebyggelsemiljö av herrar Bergman i Göteborg, Petersson i Nybro, Lindkvist, Henrikson, Högström, Jadestig och Häll (samtliga s) som ansett att utskottet under 49 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1769,

21. beträffande anslag för bostadslångivning m. m. av herrar Wenerfors (m) och Adolfsson (m) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 13 – ansett att utskottet under 51 bort hemställa

att riksdagen med avslag på regeringens förslag och med bifall till motionen 1975:1800, yrkandet 2, på kapitalbudgeten under Statens utlåningsfonder för budgetåret 1975/76 anvisade till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 1 500 000 000 kr.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande byggnadskredit åt barnfamiljer med bostadstillägg av herrar Adolfsson (m) och Danell (m),

2. beträffande valfrihet mellan tomträtt och äganderätt av fru Olsson i Hölö (c) samt herrar Åkerfeldt (c), Strömberg i Botkyrka (fp), Mattsson i Skee (c) och Olof Johansson i Stockholm (c),

3. beträffande medverkan vid byte av upplåtelseform av herrar Adolfs-son (m) och Danell (m),

4. beträffande kreditstöd för byggande av vissa fritidshus av fru Olsson i Hölö samt herrar Åkerfeldt, Mattsson i Skee och Olof Johansson i Stockholm (samtliga c).

Civilutskottets betänkande nr 8

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:968 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle uttala sig för ett omedelbart införande av hyresstopp och hos regeringen anhålla om skyndsamt förslag om utvidgning av prisstegringslagen till att omfatta även hyresområdet, varvid hyresstoppet skulle baseras på de den 1 januari 1975 gällande hyrorna,

1975:1753 av herr Danell (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde utredning om konsekvenserna av i hyreslagstiftningen infört så kallat förhandlingsmonopol,

1975:1762 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen beslutade anta av motionärerna föreslagen ändring i jordabalken (allmänna hyreslagen), innebärande att fordrad hyra skulle anses oskäligen om den var "högre än" jämförelselägenheternas i stället för – enligt gällande regler – "påtagligt högre än" hyran för motsvarande lägenheter, samt

1975:1781 av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m), vari – såvitt nu var i fråga – hemställts att riksdagen beslutade att i 48 § jordabalken klart uttrycktes att en genom kommunala subventioner åstadkommen hyresnivå icke skulle bedömas såsom utgörande något riktmärke vid bruksvärdesprövningen vid fordrad hyra (yrkande 4).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:968,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1762,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1781, yrkandet 4,
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1975:1753.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande hyresstopp av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:968 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

2. beträffande höjningsmarginalerna vid jämförelseprövning av hyror av herr Claeson (vpk) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1762 skulle anta av reservanten framlagt förslag till lag om ändring i jordabalken,

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

3. beträffande inverkan av kommunala subventioner på hyresnivån av herrar Adolfsson (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1781, yrkandet 4, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

4. beträffande kollektivanslutning till hyresgästorganisation av herrar Adolfsson (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:1753 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Det är inte så många månader sedan vi här i riksdagen diskuterade och fattade beslut om den framtida bostadspolitiken. Vi nådde då bred majoritet i de grundläggande frågorna, t. ex. angående bostadsbyggandets finansiering, vissa markfrågor och konkurrens i byggandet – frågor som är väsentliga för att vi skall kunna komma närmare vårt mål att avskaffa den trångboddhet som fortfarande finns och att bryta de segregationstendenser som också förekommer. Det beslut som vi då fattade hoppas jag skall leda fram till att alla människor inte bara skall ha tillgång till en bra bostad utan också skall få möjlighet att välja just den boendeform som de önskar.

Jag har nämnt hur en bred majoritet här i riksdagen ville angripa problemen för att nå de bostadspolitiska målen. Jag tror naturligtvis att de partier, moderaterna och vpk, som vart och ett från sina utgångspunkter anvisar andra lösningar har samma målsättning som majoriteten. De olika partiernas och grupperingarnas ståndpunkter har dock inte förändrats särskilt mycket sedan vi debatterade dessa frågor i december månad. Det har framgått av de motioner som väckts, vi har märkt det under de diskussioner som förts i utskottet och det återspeglas också i de utskottsbetänkanden som vi nu har att behandla.

Vi har bl. a. noterat att moderaterna fortfarande är motståndare till det s. k. markvillkoret, som vi beslöt införa i december månad, och i en motion har yrkat att riksdagen skall ändra det fattade beslutet. Utskottet har helt naturligt inte kunnat gå med på detta. Jag upprepar för min personliga del ungefär vad jag sade i höstas, nämligen att centern kommer att medverka till att positiva beslut fattas till förmån för alla förslag som motverkar markspekulation. Vi ser beslutet om markvillkoret som en sådan positiv åtgärd, som bör kunna medverka till att vi avdramatiserar den kommunala markdebatten.

Vpk å sin sida är otåligt över att vi när det gäller markvillkoret har en för lång övergångstid innan det kommer i full tillämpning. Vi finner det vara rimligt att när vi gör sådana här förändringar också ha en relativt lång anpassningsperiod, vilket f. ö. också flera remissinstanser påpekat under den remissbehandling som föregick förslaget och beslutet.

Även i vad gäller finansieringen är uppfattningarna naturligtvis oförändrade sedan december månad. Moderaterna vill att vi så småningom skall få ett subventionsfritt lånesystem, alltså inte riktigt nu med det samma utan efter en övergångsperiod.

Vpk återkommer till kravet på en låg och fast ränta utan att tala om var man skall ta pengarna till den saken. Man kräver också en totalfinansiering, men här ligger det ett utredningsförslag, och i sådana fall hör det ju inte till den vanliga ordningen att ett utskott uttalar sig i någon riktning.

När vi i december debatterade bostäderna fanns det några frågor där större grupper fördelade sig så jämnt på olika åsikter att vi måste företa lottningar. Det gällde bl. a. förslag om att låneunderlaget för småhus skulle motsvara pantvärdet och förslag om lånegränser för enskilt ägda enfamiljshus. Här vann olika grupperingar var sin gång, och det var väl ganska rättvist i en jämviktsriksdag. Det var alltså i december vi fattade de här besluten. I januari väckte de som hade förlorat i lottningen i resp. frågor nya motioner, och det kanske också var helt rimligt att göra så.

När vi behandlade årets motioner i utskottet framstod det så småningom en majoritet för att vi borde frysa dessa frågor och låta decemberbeslutet stå fast t. v.; beslut är naturligtvis alltid sådana att de står fast bara t. v. Majoriteten i utskottet har kommit fram till det här beslutet om en frysning på grund av den korta tid som har förflutit och med tanke på den ryckighet i besluten som skulle uppstå, om vi hade samma utdelning i ett lotteri även i dag och vann i var sin fråga, men omvänt mot förra gången. Vi tycker inte att det skulle bidra till riksdagens anseende, och därför föreslår vi att det beslut som fattades i december skall ligga kvar.

När det gäller reglerna för låneunderlag för småhus var pressmeddelandet från bostadsdepartementet i går både glädjande och intressant – glädjande därför att riksdagen i höst får förslag om ändrade regler i enlighet med beslutet i december, vilka gör det möjligt för flera att välja boendeform, och intressant därför att de nya reglerna vidgats till att gälla även småhus med hyres- och bostadsrätt. För det är väl så man skall tyda pressmeddelandet, herr bostadsminister, att det gäller alla småhus – både egenägda och sådana som upplåts med hyres- och bostadsrätt? Jag ställer frågan därför att jag har hört i dag på morgonen att pressmeddelandet har tolkats olika; det har sagts att de egenägda småhusen skulle vara undantagna och att några förslag beträffande dem inte skulle vara att vänta till hösten. Själv läser jag budgetpropositionen tillsammans med pressmeddelandet så, att förslagen skulle gälla alla, men jag skulle vara glad om bostadsministern ville svara på den här frågan i dag för att undanröja de missförstånd som eventuellt kan råda.

Vi vet att bostadsbyggandet har haft en alltför ensidig inriktning under flera år och att detta har lett fram till ett snabbt ökande av antalet outhyrda

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bostadsbyggande,
m. m.*

lägenheter. Om de tomma lägenheterna vore jämnt spridda över landet, skulle problemet vara betydligt mindre. Nu drabbas ju vissa kommuner mycket hårt. De flesta outhyrda lägenheterna finns i storstadsområdena.

Man kan fråga sig varför vissa kommuner har hamnat i den här situationen. Det finns väl flera orsaker till det. Naturligtvis skall vi inte sticka under stol med att statsmakternas intentioner ibland har varit medverkande. Men det har också ibland varit en alltför optimistisk planering i kommunerna. Som jag tidigare sade har det även varit en alltför ensidig inriktning av byggandet. Givetvis kan det finnas andra skäl i en del kommuner. Man kan ha varit litet felunderrättad om vad vissa industrier har haft för planer. När dessa planer inte förverkligats, har kommunerna stått där med sina tomma lägenheter, och det har kanske då inte varit så mycket som kommunerna själva kunnat råda över.

Kommuner och bostadsföretag måste naturligtvis bära sitt stora ansvar för den situation som har uppstått. Men det är väl orimligt att de ensamma skall bära bördan. Även andra måste till, och det är då bara staten som här kan skjuta till medel. Redan 1972 skapades också möjlighet till lån för att täcka hyresförluster. Den långivningen är begränsad till förluster för åren 1971–1974, men i budgetpropositionen föreslås nu att lån för täckande av hyresförluster också skall kunna utgå för åren 1975 och 1976. Majoriteten i utskottet har inte haft någonting att erinra mot detta.

Att bevilja hyresförlustlån är naturligtvis inte någon långsiktig lösning. Det är angeläget att andra användningsformer blir möjliga i större utsträckning, liksom att man på allvar tar itu med problemet och försöker lägga fram nya och konkreta förslag. Därför får vi hoppas att den delegation av kommunalpolitiker som regeringen har tillsatt – eller kommer att tillsätta – också skall vara utrustad med goda och realistiska förslag.

När det gäller framtiden är det givetvis angeläget att planera rätt och vara lyhörd för människors önskemål. Det är glädjande, tycker jag, att småhusandelen i nyproduktionen nu har stigit till ett så högt procenttal. Men det är också angeläget att man planerar dessa småhusområden med lika mycket förutseende som andra områden. Risken är att man med för stora småhusområden får precis samma sterila miljöer som vi har i vissa områden med flerfamiljshus. Det är inte bara att säga att här skall vi bygga småhus. Det fordras här precis lika mycket planering för att det skall bli en god boendeform.

I propositionen 150 förra året föreslog bostadsministern att vissa bidrag skulle utgå för att förbättra befintliga miljöer och att man då skulle prioritera områden med uthyrningssvårigheter. Hela utskottet hälsade naturligtvis detta med tillfredsställelse. Men en minoritet i utskottet, som jag tillhörde, tyckte att de aviserade bidragen var alltför blygsamma. Nu återkommer bostadsministern i budgetpropositionen med samma blygsamma belopp, 30 milj. kr. Listan över vad dessa pengar skall räcka till är emellertid fortfarande lika lång. Vad har då bostadsministern tänkt sig att man skall kunna använda de här pengarna till? Jo, bidrag skall kunna utgå för förbättring av trafiksäkerhetsförhållandena, för åtgärder

som avser konstnärlig gestaltning, anordnande av mindre lokaler för hobbyverksamhet och samvaro, komplettering av boendeservice, förbättring av otillfredsställande utemiljöer i syfte att tillgodose behov av lek, rekreation, motion, samvaro och andra fritidsaktiviteter. Stöd skulle också utgå för att begränsa buller och luftföroreningar. Listan är lång och angelägen.

Vi som representerar minoriteten i utskottet anser att det är mycket angeläget att skapa möjligheter till förbättring av de miljöer som det här är fråga om, och vi tycker det är missriktad sparsamhet att vara så återhållsam med pengar som majoriteten är. Här gäller det också att göra områden med svåruthyrda lägenheter mer attraktiva och att på det sättet också minska hyresförlusterna.

Jag är övertygad om att alla inser angelägenheten av att åtgärder vidtas, men vi som reserverat oss prioriterar tydligen detta litet mer än majoriteten gör.

Avslutningsvis vill jag uttala min tillfredsställelse med att det råder så stor enighet om bostadspolitiken som fallet är f. n. Det är väldigt angeläget att det gör det, för frågan är så viktig för alla människor att politikerna verkligen måste samla sig för att nå samförståndslösningar, liksom det är synnerligen viktigt att politikerna blir ännu mer lyhörda för människors önskemål och planerar och beslutar i största möjliga utsträckning just enligt dessa önskemål.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där mitt namn återfinns och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Det har gått drygt ett kvartal sedan den svenska bostadspolitiken var föremål för en genomgripande omprövning av riksdagen, och dagens debatt kommer väl att påverkas en hel del av de beslut som fattades i december. Flera av de frågor som tilldrog sig det största intresset i decemberdebatten kommer förmodligen att ta ett mindre antal debattminuter i anspråk nu. Ståndpunkterna är i huvudsak desamma om man undantar den ovanliga kohandel som har förekommit i anslutning till utskottsbehandlingen på ett par punkter.

Vi moderater har förnyat våra krav i våra motioner, vilka sedan har följts upp i reservationer till civilutskottets betänkande nr 7. Och låt mig redan nu, herr talman, få yrka bifall till de reservationer där herr Adolfsson, herr Danell eller jag själv står antecknade.

Ståndpunkterna är desamma, framhöll jag nyss, vilket skulle kunna vara skäl till ett ganska kort inlägg. Emellertid utgörs en inte så liten del av den politiska processen av ett ständigt upprepande av ståndpunkter och budskap. För oss som agerar i debatten kan den upplevas som en smula tjugig ibland – för dem som mera sporadiskt lyssnar till oss politiker kan ett för oss uttjat argument upplevas som en nyhet och ibland t. o. m. som en överraskande nyhet. Inte minst på bostadspolitikens område är det viktigt att debatten hålls så levande som möjligt. Dels finner många

bostadspolitiken vara ganska svårbegriplig, dels utgör den förda bostadspolitiken under 20–30 år ett exempel på vad som sker då socialism omsätts i praktisk verklighet.

Jag känner ett alldeles särskilt starkt behov av att understryka moderata samlingspartiets principiella uppfattning. I motsats till bostadssocialismens företrädare anser vi det vara självklart att människornas önskemål och behov skall styra bostadsproduktionen. I det genomreglerade och låsta planhushållningssamhället tvingas socialisterna ta till gallup, enkätundersökningar eller då och då återkommande och ytterst kostnadskrävande folk- och bostadsräkningar. Sådana metoder vill vi ta avstånd från. Vi förordar valfrihet, en fri marknad. Det är vägen att nå målet. Detta mål kan uttryckas på många sätt, t. ex. så som bostadsstyrelsen har gjort, nämligen att hela befolkningen skall beredas sunda, rymliga, välplanerade och ändamålsenligt utrustade bostäder av god kvalitet till skäligen kostnader.

Av flera orsaker vill jag här särskilt peka på reservationen 3, som berör frågan om andelen småhus. I ett samhälle som bygger på valfrihet skall de människor som vill bo i småhus också få göra det. För oss moderater är detta en självklarhet. Tyvärr har regeringspartiet under de gångna åren visat ett ganska ringa intresse för småhusboendet. År efter år har vi från vårt håll drivit kravet att andelen småhus i nyproduktionen borde vara avsevärt större. Vi har visat på ett stort antal länder i vårt grannskap där man har låtit människornas egna önskemål och behov styra bostadsproduktionen och där andelen småhus har varit avsevärt större. När vår andel småhus tidigare har legat på 30 % har den i flera andra länder legat på 50–60 %.

Men, herr talman, opposition lönar sig trots allt. För några år sedan gjorde regeringen reträtt också på bostadspolitikens område – jag ser att bostadsministern nu småler, och det gläder mig – och de senaste åren har man mer eller mindre motvilligt insett att människorna måste få bo som de själva önskar. På s. 16 i utskottets betänkande kan kammarens ledamöter sålunda finna uppgiften att småhusandelen för under 1974 påbörjade lägenheter var 66 %.

I vår reservation har vi emellertid ansett det vara viktigt att uttala, att man nu inte enbart skall beakta den aktuella efterfrågan utan också ta hänsyn till det tidigare kravet att det totala bostadsbeståndet skall anpassas till efterfrågan. Att vi särskilt understryker detta och att vi i reservationerna 11 och 12 samt i det särskilda yttrandet nr 1 ytterligare pekar på åtgärder som kan göra det lättare för människor, inte minst för unga familjer, att förverkliga önskemålet om ett eget hem kan också ses mot bakgrund av de röster på den politiska vänsterkanten som nu blir alltmer högljudda. Kommunisterna ägnar sålunda sitt huvudsakliga intresse åt flerfamiljshusprogram och åt de kollektiva boendeformerna. Och från de unga i regeringspartiet ropar man nu: Stoppa småhusraseriet! Ja, från barn och fulla skall man höra sanningen, säger ett gammalt talesätt. Hur är det, herr Bergman och ni andra som representerar den

äldre generationen i regeringspartiet, är det egentligen era ungdomar i partiet som vågar uttala regeringspartiets verkliga uppfattning om människornas önskan att bo i ett eget hem?

Efterkrigstidens bostadsproduktion uppvisar två motsägelsefulla drag. Det ena utgörs av en imponerande nyproduktion, som har lett till en väsentligt högre bostadsstandard och till en betydande förnyelse av bostadsbeståndet. Det andra utgörs av en bostadsmiljö, som upplevs så steril och miljömässigt oacceptabel att människorna tar avstånd från den, och av en kostnadsutveckling som har gått så långt att människor genom öppet köpmotstånd vägrar att acceptera erbjudna lägenheter. För alla dem som har varit och är engagerade i produktion och förvaltning av bostäder, t. ex. byggledare, tekniker och byggnadsarbetare, ter sig också resultaten besvärande, eftersom deras yrkesskicklighet och förmåga orättvist blir ifrågasatt. Men man skall samtidigt väga in att resultaten också beror på det sätt på vilket politiken har utformats. Inget annat samhällsområde har blivit så politiskt styrt, så bundet och reglerat som just bostadspolitik. På inget annat samhällsområde har den socialistiska politiken gått så långt, fört med sig en så förödande byråkrati och detaljreglering.

I civilutskottets betänkande nr 7 redovisas nu resultaten av de socialistiska experimenten. Utskottet har således behandlat departementschefens förslag att riksdagen skulle medge att lån för täckande av hyresförluster får utgå även för sådana förluster som uppkommer under åren 1975 och 1976, och man går vidare med principen att också efterge lån.

Utskottets majoritet säger ja till detta. Att centerpartiets och folkpartiets representanter accepterar denna fortsatta långivning och framför allt eftergifterna av hyresförlustlån liksom förslaget om täckning av förluster som belöper på de s. k. minoritetsintressenterna förvånar mig. Visst har ni väckt motioner i anslutning till dessa frågor, men varför har ni inte följt upp dem? Ni kunde ha markerat er syn på resultaten av de socialistiska experimenten på något sätt, t. ex. genom ett särskilt yttrande, om det nu inte gick att vara med på vår reservation. Att socialdemokraterna och den ende kommunisten i utskottet tillstyrkt förslaget är mera förståeligt; så här rättar man till misstag i ett socialistiskt samhälle, dvs. skattebetalarna får betala.

Vad kostar det då skattebetalarna? Är det här verkligen någonting att bråka om? Kammarrens ledamöter kan själva på s. 12 i betänkandet konstatera att antalet tomma lägenheter i september 1974 var ca 26 000. Av dessa fanns drygt 24 000 i de allmännyttiga och de kooperativa företagens fastigheter. Av tabellen på s. 13 framgår det att hyresförlusterna inte var så små precis. De har också ökat under de senare åren. 1971 beviljades lånebelopp om 29,8 miljoner, 1972 beviljades 91,7 miljoner och 1973 beviljades 146 miljoner.

Men att bevilja lån är väl inte så farligt? Man får ju så småningom igen pengarna, och under lånetiden uppbärs väl marknadsränta? Får jag då be kammarrens ledamöter att titta närmare på en rad mitt på s. 13.

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bostadsbyggande,
m. m.*

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bostadsbyggande,
m. m.*

Av den framgår att t. o. m. december 1974 har lån för 48 milj. kr. efterskänkts. Det framgår också att låntagare med lån omfattande 131 milj. kr. beviljats räntefrihet.

I oktober 1974 låg i kanslihuset många ansökningar om eftergift av hyresförlustlån. Jag lämnade i en interpellation några uppgifter om det, och jag kan upprepa dem nu. Göteborgs stads bostads AB begärde eftergift för ett lån på 38 miljoner, Stiftelsen Hyresbostäder i Norrköping för 9 miljoner, Stiftelsen Boråshem för 2,4 miljoner, ytterligare ett Göteborgsföretag, nämligen AB Göteborgshem, begärde eftergift för 31 miljoner och Malmö kommunala bostadsaktiebolag för 10,6 miljoner.

Detta leder fram till frågan: Hur är det egentligen ställt med ekonomin i de allmännyttiga bostadsföretagen? Hur sköts de? Hur har styrelseledamöterna egentligen skött sina uppgifter under alla dessa år?

Ekonomin i ett mycket stort antal av dessa företag har under de senaste tre fyra åren undergått en radikal och katastrofal förändring. Många företag har alltmer ökade förluster och en mycket besvärande likviditetssituation. Den väsentligaste orsaken till den snabba försämringen är det starkt ökade antalet tomma lägenheter. Då företagets eget kapital endast uppgår till 1 % av produktionskostnaden och företagen oftast inte har några som helst fonder eller annat eget kapital, uppkommer snabbt vid ett relativt stort antal tomma lägenheter ett sådant balanserat underskott, att företag i bolagsform kan tvingas upprätta likvidationsbalansräkning. Då företaget således inte har något reservkapital och i sina hyreskalkyler haft principen självkostnadstäckning vid full uthyrning, blir också likviditeten mycket ansträngd.

Men det är inte – även om man kan tro det – de tomma lägenheterna som har försatt de allmännyttiga företagen i ett svårt ekonomiskt läge. Företagen har i sina förhandlingar med hyresgästföreningarna inte lyckats erhålla full kompensation för de ständigt ökade driftkostnaderna. Hyresgäst rörelsen har genom lagstiftningen fått en alltmer ökad makt, och inom dessa led börjar en allt radikalare falang göra sig märkbar. Man vägrar att acceptera någon som helst hyreshöjning, man hävdar att samhället skall ta på sig mer och mer kostnader.

Ytterligare en orsak till det försämrade ekonomiska läget är att företagen tidigare åkt snålskjuts på nyproduktionen. De har, kanske både medvetet och omedvetet, vältrat över en hel del kostnader på nyproduktionen. När nu nyproduktionen skärs ned radikalt i de allmännyttiga företagen står företagen med en alltför stor administrationsapparat.

Många av de här företagen har således levt på konstgjord andning under de senaste åren. Likviditetsmässigt har företagen fått ett tillskott genom hyresförlustlånen, men observera att hyresförlustlånen ju inte påverkar resultatet, utan de är enbart en likviditetsförstärkning. Så tillkom rätten att avskriva dessa hyresförlustlån, och därigenom förbättrades resultatet. Men det innebär samtidigt en synnerligen kraftig påfrestning på de kommuner som ansvarar för de allmännyttiga företagen, eftersom i förutsättningarna för avskrivning ingår att kommunerna skall stå för

omkring hälften.

Som jag tidigare nämnde är det risk för att många företag har en sådan hyressättning i dag att de inte ens med full uthyrning får kostnadstäckning. Vad gör man då? För att klara likviditeten har man begärt anstånd med räntor och amorteringar. Det tycks vara ganska vanligt att bostadsstyrelsen beviljar ett halvårs uppskov med räntor och amortering på bostadslånen, och på så sätt rullar dessa bostadsföretag stora skulder framför sig. Det tycks också vara vanligt att företagen skjuter på betalningen av räkningar från kommunen i vad gäller renhållning, vatten osv. Detta påverkar förstås även kommunens likviditet.

Vilka åtgärder kan då vidtas?

Som nämnts söker företag med stort antal tomma lägenheter klara sig genom att få hyresförlustlån, som man sedan begär avskrivning av. Eftersom kommunerna tillskjuter viss del, blir detta en kraftig belastning på den kommunala ekonomin, vilket drabbar samtliga skattebetalare. Som exempel kan nämnas att det för Göteborgs del innebär ca 50 öre per skattekrona och år.

Ett annat alternativ vore att låta företagen gå i likvidation och konkurs. Hur skulle detta komma att påverka kommunens ekonomi? I de flesta fall har kommunen tecknat kommunal borgen för det statliga bostadslånet. Vid en konkurs är bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna skyldiga att bevaka sin fordran, och i de flesta fall torde det vara sannolikt att bostadsstyrelsen får överta fastigheten. Om bostadsstyrelsen således skulle ropa in fastigheterna kan styrelsen sedan kräva kommunen på inlösen av det statliga bostadslånet. Detta innebär för 1 000 lägenheter ca 25–30 miljoner. Samtidigt skall vi veta att 1 000 tomma lägenheter innebär ett hyresbortfall på ca 8 milj. kr. per år. Om staten genom att avskryva hyresförlustlånen står för någonting mellan 3 och 4 milj. kr. och kommunen står för mellan 4 och 5 milj. kr. skall det ställas i relation till engångsinsatsen på 25–30 milj. kr.

Det har också diskuterats att man skall försöka förbättra uthyrningen genom en sänkning av hyrorna. Jag tror att hyrans storlek har en ganska underordnad betydelse. Den väsentliga orsaken till det stora antalet tomma lägenheter i vissa områden är dels lägenheternas utformning, dels och kanske framför allt bostadsområdets karaktär och inte minst det rykte som området har. Men då huvudparten av hyresgästerna nu har bostadsbidrag skulle en hyressänkning inte innebära någon väsentlig förändring av nettoboendekostnaden.

Vissa områden torde det finnas förutsättningar att göra mer attraktiva, och försök i den riktningen pågår också. På det sättet kan man höja områdets status. Ett radikalt och till synes kanske utopiskt alternativ vore att genom omplacering av hyresgästerna tömma vissa fastigheter och riva dem. Jag läste i Expressen för en tid sedan att t. o. m. ordföranden i Göteborgs hyresgästförening ropade ut att man skulle riva husen med de omoderna lägenheterna i Göteborgs innerstad och flytta ut de 4 000 människor som bor i där till de tomma lägenheterna utanför staden.

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bostadsbyggande.
m. m.*

Trots att detta förefaller en smula verklighetsfrämmande kanske det ändå inte skulle skada att räkna ut vad de ekonomiska konsekvenserna av en åtgärd av det slaget skulle bli. Göteborg med dess många tomma lägenheter i ytterområdena ligger kanske bra till för det räkneexperimentet.

Om man alltså hittar ett begränsat område med ca 1 000 lägenheter som helt skulle kunna tömmas, kan man tänka sig att dessa fastigheter rivs, och ersätts med småhus i stället. Markexploateringen är redan gjord, serviceanläggningarna finns. Det enda markarbete som skulle behöva göras är kanske matargator o. d. Hur många småhus kan man få in på det här markområdet? Vilket pris måste varje tomt betinga för att man skall kunna lösa lånen i de fastigheter som rivs? Vilken subvention blir nödvändig per tomt för att man skall få ett acceptabelt tomtpris? Och hur ställer sig dessa subventioner i förhållande till exempelvis 1 000 tomma lägenheter under en femårsperiod? Vi vet att de kostar 8 milj. kr. per år i hyresförlust, och multiplicerar vi den siffran med fem kommer vi alltså upp till 40 milj. kr.

Herr talman! Den förda bostadspolitiken har verkligen skapat väldiga problem. Det går an så länge skattebetalarna håller tyst och betalar politikernas misstag.

I utskottet har behandlats ytterligare ett förslag för att klara av miss-tagen som drabbar just skattebetalarna i de berörda kommunerna. Jag tänker på det förslag som bostadsministern har fört fram i propositionen 15. Frågan gäller de allmännyttiga bostadsföretag som ägs av kommunen och en, som man kallar det, minoritetsintressent. En sådan kan vara exempelvis Riksbyggen eller ett byggföretag. Och så frågar man sig: Hur skall förlusterna fördelas mellan ägarna? Det naturliga vore att äganddelen avgjorde fördelningen. Nej, säger bostadsministern och utskottsmajoriteten. Riksbyggen eller det enskilda byggföretaget har inte engagerat sig med vinstsyfte utan med syftet att dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter. Och så anser man att skattebetalarna i kommunen skall stå för även denna del.

I reservationen 14 framhåller vi att det inte finns några "skäl att främja ytterligare möjligheter att med skattemedel dölja misstag hos de s. k. allmännyttiga bostadsföretagen".

Herr talman! Den bostadspolitiska debatten måste hållas levande, anförde jag för en stund sedan. Jag pekade på några skäl härtill. Jag är ganska övertygad om att vi också utan dessa skäl inte skall behöva konstruera några debattämnen på detta område. Den bostadspolitik som i dag förs är rätt lika den som tidigare har förts – tyvärr, herr bostadsminister. Det garanterar att den bostadspolitiska debatten även i fortsättningen kommer att vara tämligen intensiv.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Bostadssektorn upptar en stor del av samhällets produktionskapacitet. Många människor är för sitt levebröd beroende av bo-

stadsproduktionen. Genom långa rader av underleverantörer sprider sig volymförändringar i bostadsproduktionen till en rad branscher. Vissa områden kan påverkas mycket snabbt, medan andra får en längre omställningsperiod.

Bland dem som behöver en ganska lång tidsperiod för att möta förändringar är kommunerna. Ofta har man bundit upp en tilltänkt produktion genom olika investeringar och redan fattade beslut.

Bostadssektorn är tung och svår att manövrera. Den som vill se snabba resultat av ändrade önskemål från konsumenterna eller av politiska beslut blir nog lätt besviken. I allmänhet får man blicka över en något större tidsperiod, men då kan man i gengäld ofta tydligt se vad som hänt.

De stora bostadspolitiska beslut riksdagen fattade i december förra året får antagligen viktiga konsekvenser. Hur utfallet slutligen blir kan vi se först i ett längre perspektiv. Härtill kommer att viktiga frågor fortfarande ligger under utredning.

Om det i årets bostadsdebatt kanske inte finns lika mycket bränsle som tidigare år, betyder inte detta att frågeställningarna har förlorat i värde, utan endast att man i flera fall velat skaffa sig ett längre perspektiv för att se effekten av redan vidtagna åtgärder.

Ett par stora förändringar i produktionen kan vi dock se. Det totala byggandet har sjunkit samtidigt som andelen småhus starkt ökat. Ett gammalt krav från folkpartiet om ökad andel småhus har därigenom uppfyllts. Målsättningen måste vara att valet av boendeform blir konsumentens sak.

Kommunerna har ett avgörande inflytande över bostadsplanering och bostadsbyggande. När man nu på en del håll har fått svårigheter med outhyrda lägenheter, finns det här och var tendenser att dra ner bostadsbyggandet på en så låg nivå att vi i framtiden riskerar en ny bostadsbrist. Många människor bor fortfarande både trångt och omodernt. Från sociala synpunkter måste vi ge dem bättre förhållanden. Viktigt är här att kommunerna håller uppe sin planering på en realistisk nivå.

En viktig del av bostadsdebatten under den senaste tiden har gällt de tomma lägenheterna. Herr Wennerfors ägnade en stor del av sitt anförande åt detta problem. En situation har uppstått som ingen väntat och få varit rustade att möta. En del företag har drabbats mycket hårt och har stått eller står inför en nästan omöjlig ekonomisk situation. Om orsakerna är det lätt att tvista. Mera angeläget är att dels söka klara upp situationen, dels försöka dra lärdomar för framtiden.

De företag och kommuner som har tomma lägenheter gör stora ansträngningar för att komma till rätta med situationen. I storstadsområdena har antalet påbörjade lägenheter i flerfamiljshus starkt minskat. Detta är en konsekvens av uthyrningssituationen.

Utskottet har godtagit regeringens förslag om hyresförlustlån och eftergift av sådana. I propositionen förekommer vidare ett par förslag som avser att begränsa hyresförlusterna. Det medgivande som lämnas till att bostäder temporärt utnyttjas som lokaler även av den art som inte kan

---

*Anslag till bostadsbyggnad,
m. m.*

räknas in i låneunderlaget bör enligt min uppfattning få en generös tolkning. Den aviserade särskilda delegation som skall se över uthyrningssituationen i områden med många tomma lägenheter får en viktig funktion.

I ett pressmeddelande i går kväll fick vi veta att regeringen nu uppfyller riksdagens beställning och sammanför låneunderlag och pantvärde för småhus. Detta får stor betydelse för alla småhus, oberoende av upplåtelseform. Jag ansluter mig här till den tolkning av pressmeddelandet som utskottets ordförande gjorde. Även ändringarna i fråga om bostadslånen till flerfamiljshus och tidpunkten från vilken de garanterade räntesatserna skall tillämpas är viktiga. Alla dessa tre förändringar bidrar till att pressa boendekostnaderna.

I fråga om valfriheten mellan tomträtt och äganderätt har det rätt oenighet i utskottet. Utöver majoritetsskrivningen och det särskilda yttrandet vill jag för min del föra fram en synpunkt. Det är kommunen som skall välja om den vill sälja mark eller upplåta marken med tomträtt. En rad faktorer påverkar kommunen, t. ex. förväntad markvärdestegring och behovet av planeringsfrihet. Men tyvärr kan kommuner tvingas sälja uteslutande därför att de har ett pressat ekonomiskt läge. De lån kommunerna får tenderar att bli allt kortare, räntan är hög, och så kan markkostnaderna bli så stora att man tvingas sälja även om andra skäl talat för tomträtt. Det finns tecken som tyder på att denna situation kan bli allt vanligare. Finansministern har ett alldeles eget recept för hur problemen skall lösas. Han vill sälja mark. Till vem vet vi ej! Men detta problem kan bli besvärligt, och det finns all anledning att departementet noga följer utvecklingen.

Bostadsstyrelsen har föreslagit en uppjustering av inkomstgränserna för vissa förbättringslån. I propositionen går man ungefär halvvägs. Vi anser här att man bör följa bostadsstyrelsen och har också fört fram detta i en reservation.

I december förra året höjdes lånegränserna för både bostadsrätt och småhus. Genom att låneunderlag och pantvärde nu sammanförs blir situationen än bättre. I fråga om småhus kan dock fortfarande den egna insatsen bli betungande för barnfamiljer och låginkomsttagare. Vi anser det därför rimligt att man, för att ge de ekonomiskt svagaste grupperna möjlighet att välja ett småhus, söker åstadkomma ett system som underlättar finansieringen av kontantinsatsen.

I vårt land har vi drivit konsumentupplysningen långt. Vid allt fler köp har vi hjälp av en varudeklaration. Men inte när vi i en eller annan form skaffar oss en bostad. Då om någon gång behövde konsumenten hjälp. Bostaden är långt viktigare än de flesta andra köp. Bostadsstyrelsen har lagt förslag. Det är obegripligt att vi ännu ej fått ett förslag från regeringen.

Som tidigare påpekats var en av de viktiga förändringarna i december 1974 att lånegränserna höjdes för småhus och bostadsrätt. Däremot höjdes inte lånegränsen för enskilt ägda flerfamiljshus. Detta har lett till en

omöjlig konkurrenssituation mellan olika byggherrekategorier. Till sist är det den boende som drabbas. Resultatet kan också bli att det inte byggs flerfamiljshus i enskild regi, men då bortfaller också en konkurrensfaktor. Det borde nu vara dags för regeringen att acceptera en höjning av lånegränserna för flerfamiljshus i enskild regi. De allmännyttiga företagen kommer ändå genom sin 100-procentiga belåning att ha ett klart övertag. Statens kostnad för en sådan åtgärd torde endast röra sig om något tiotal miljoner kronor.

Civilutskottet handlägger inte frågor om taxering av landets bostadsfastigheter. Inte heller är det från strikt riksdagssynpunkt så, att effekterna av den omtaxering som nyligen ägt rum hör hemma under denna bostadsdebatt. Men kraftiga stegringar av taxeringsvärdena får i vissa fall så stora ekonomiska konsekvenser för de boende att det i hög grad blir en bostadspolitisk fråga. Starkt ökade boendekostnader utan höjd standard är inte en acceptabel utveckling. Det är också ytterst beklagligt när detta ser ut att drabba barnfamiljer eller familjer med låga inkomster.

Taxeringshöjningarna tycks för småhus ha blivit betydligt högre än skattemyndigheterna räknat med. Orsaken ligger i själva mekanismen. Taxeringen bygger på marknadsvärdet. Särskilt i storstadsområdena har länge förts en bostadspolitik som prioriterat flerfamiljshus. Andelen småhus har varit låg – alltför låg. Folkpartiet har länge påtalat detta både i riksdagen och i kommunala församlingar. Efterfrågan på småhus har varit stor. Utbudet däremot litet. Så har köparen fått betala inte vad huset är värt utan det pris som drivits fram av efterfrågan, dvs. av den felaktiga bostadspolitiken. På detta alltför höga pris grundas nu de nya taxeringsvärdena på småhus. I t. ex. storstadsområdena tvingas nu de som bor i småhus att ofta betala ett högre pris för sitt hus än som är befogat, och som en följd av detta hotas de av en extraskatt. Den felaktigt förda bostadspolitiken drabbar dessa människor dubbelt.

Självklart måste grundavdrag och skattegränser justeras även med hänsyn till den situation som uppkommit i storstadsområdena. Finansministern kan inte krypa bakom siffror som säger att en liten höjning av den nedre skattegränsen jämte en justering av grundavdraget skulle klara upp situationen för flertalet småhusägare.

Barnfamiljer i storstadsområdena kan om det inte sker justeringar av skattegränserna, som står i relation till taxeringshöjningarna, hamna i en helt omöjlig situation, och detta utan eget förvållande. De kan få en straffskatt som de inte räknade med när de köpte huset. Det är väl ändå inte så att en småhusägare som bor i Stockholms-, Göteborgs- eller Malmöområdet skall ha denna extra straffskatt?

Enligt folkpartiets uppfattning skall människor kunna välja sin boendeform. Småhus skall vara en möjlig boendeform även för barnfamiljer och låginkomsttagare. Bostadsministern har uttalat sig i samma riktning. Men finansminister Sträng tycks endast se småhusen som en ny skattekälla. Det är knappast en social bostadspolitik.

I gårdagens pressmeddelande fick vi också veta att regeringen tänker

Onsdagen den
2 april 1975

Anslag till bostadsbyggande, m. m.

dels höja det s. k. villaavdraget från 500 kr. till 800 kr., dels höja inkomstgränsen för den 2-procentiga intäktsberäkningen från 150 000 kr. till 180 000 kr.

Höjningen av inkomstgränsen motsvarar 20 %. Härtill skall då läggas de 300 kronorna på villaavdraget. I de områden, t. ex. storstäderna, där man fått en taxeringshöjning på 40 % ger inte regeringens justeringar full kompensation för småhusägarna. Fortfarande kvarstår risken att t. ex. barnfamiljer får en svår höjning av boendekostnaderna. Jag anser därför att det finns starka skäl för det från folkpartiet framförda kravet på en nedre gräns vid 200 000 kr.

Vi fick kännedom om regeringens förslag i går kväll. Självklart vill vi nu ha tid att räkna igenom konsekvenserna och återkomma vid den riksdagsbehandling som följer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 10 b, 12, 15 och 19 vid civilutskottets betänkande nr 7 och i övrigt till utskottets förslag.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Alltsedan regeringen hösten 1974 lade fram sin proposition nr 150, Riktlinjer för bostadspolitiken m. m., har det pågått en livlig debatt framför allt bland hyresgästerna och deras organisationer om innehållet i propositionen och riksdagens beslut i december förra året. En del av dessa diskussioner har visat att det råder en stor tveksamhet om huruvida man kan lita på att socialdemokratin och regeringen verkligen vill föra en riktig social bostadspolitik och ta strid med profitintressena på bostadsmarknaden.

Praktiskt taget full enighet har rått om att innehållet i proposition och riksdagsbeslut på intet sätt motsvarade förväntningarna om en ny bostadspolitik. Ganska snart kom därför också diskussionerna att handla om det man kallar för den andra etappen eller det andra steget, dvs. ett steg som då inte bara skall ge en temporär minskning av ökningstakten för hyreshöjningarna eller tills vidare förhindra hyreshöjningar, utan också åstadkomma sänkningar.

Förslagen i regeringens proposition, som nu behandlas i civilutskottets betänkande nr 7, innebär inget sådant andra steg utan snarare en marsch på stället. Något annat var väl heller inte att vänta så kort tid efter propositionen 150, även om många hade hoppats att det stora missnöje som då kom till uttryck över en del av förslagen skulle ha resulterat i flera olika förbättringar. Tyvärr har civilutskottets majoritet nu avstyrkt en rad motioner från vänsterpartiet kommunisterna, motioner med förslag som, om de bifölls, skulle vara ett rejält steg på vägen mot en ny, bättre bostadspolitik.

Bostadskostnaderna fortsätter att öka år från år, t. o. m. mer än livsmedelspriserna och betydligt mer än konsumentprisindex. De höga hyrorna är ett allvarligt socialt problem. Låginkomsttagarna drabbas hårdast, och att höjd hyra innebär detsamma som sänkt lön får många erfara i dessa dagar. För att inte levnadsstandarden skall sänkas måste ökade

hyror kompenseras med höjd lön. Många lönarbetare, som fått hyreshöjning med 10 kr. per kvadratmeter, måste för att klara den högre hyran få omkring 1 kr. i timmen i höjd lön, eller annorlunda uttryckt: en höjning av hyran med 10 kr. per kvadratmeter kan för deras del innebära en löneminskning med 1 kr. per timme.

Nya hyreshöjningskrav reses ständigt från fastighetsägarna, inte minst inför sloandet av hyresregleringen. Höjningar av kommunala taxor och avgifter sker, som innebär att kommuner bakvägen beskattar hyresgästerna. En allt större del av den totala hyran utgörs av bränslekostnader. De stora privata oljebolagen lägger beslag på en del av hyresgästernas pengar. Det behövs statliga ingrepp över energiförsörjningen i alla dess former för att pressa priserna och därmed också boendekostnaderna.

Herr talman! Det finns mycket stora grupper av människor som bor dåligt och trångt och som det är nödvändigt att snabbt förbättra boendeförhållandena för. Ett omfattande bostadsbyggande måste genomföras för att avskaffa alltjämt rådande trångboddhet, de omoderna och dåliga bostäderna, den öppna och dolda bostadsbristen. Outhyrda lägenheter är inget bevis för att allt är väl beställt beträffande vår bostadsstandard. De är i stället bevis för alltför höga hyror, för felplanering av bostadsområden och lägenheter, för skattemässiga olikheter mellan upplåtelseformer.

Så länge vi har en bostadspolitik som inte sänker boendekostnaderna, så länge vi inte får en avgjort bättre planering av bostadsområden och lägenheter, så länge vi inte får större ekonomisk rättvisa mellan olika upplåtelseformer, är det nödvändigt att samhället tar det ekonomiska ansvaret för de outhyrda lägenheterna och en ordentlig lägenhetsreserv. Vänsterpartiet kommunisterna anser att lånen för täckande av hyresförluster måste avskrivas och kostnaderna inte läggas vare sig på dagens eller morgondagens hyresbetalare. Ett sådant stöd kan inte begränsas till den tid som varit utan måste kunna ges också för framtiden. De lediga lägenheterna borde f. ö. upplåtas åt dem som nu bor i trånga och dåliga bostäder, till en betydligt lägre hyra än som nu begärs.

Produktionskostnaderna för våra bostäder är för höga. Höga räntor under byggnadstiden och på bostadslånen, markvärdestegring och markspekulation, monopoliseringen av byggnadsmaterialindustrin, byggföretagens och privata hyresvärdars vinster och spekulation i handel med hyresfastigheter är helt avgörande orsaker till de höga hyrorna. De allmännyttiga bostadsföretagen ägs och styrs av kommunerna och skall drivas utan enskilt vinstintresse. Det innebär att man har befriat sig från vinsten men bara i sista ledet – förvaltningen. För alla tidigare led, från råvaror till färdigt hus, gäller nästan exakt samma förhållanden som för privatägda hus. Markspekulanter, byggmaterialtillverkare, byggmästare och banker gör stora vinster också på de "allmännyttiga" husen. Hyrorna där är ofta lika höga eller obetydligt lägre än i de privata fastigheterna.

Man kan inte lösa dessa problem med högre bostadstillägg eller olika

subventioner. Kampen mot de höga hyrorna måste föras mot storbanker och storbyggmästare, mot markspekulanter och byggämnesmonopol. Hyrorna måste sänkas på profitens bekostnad – genom samhällsingripanden då det gäller kapital, mark, byggmaterial, det privata byggandet och de privata flerfamiljshusen. Man måste alltså angripa orsakerna till situationen på bostadsmarknaden, inte som nu i huvudsak bara verkningarna av den spekulation som pågår.

Fastighetsägarnas intresse av att erhålla stora vinster på sitt kapital kan inte få vara viktigare än hyresgästernas intresse av rimliga hyror och bestämmanderätt över sina boendeförhållanden. Det är ju hyresgästerna som med hyrorna betalar vad det kostar att bygga, underhålla och sköta husen, och det borde därför vara hyresgästerna som skall ha det avgörande inflytandet över sina bostäder.

Herr talman! Efter avvecklingen av hyresregleringslagen kommer ett bruksvärdessystem att gälla för alla bostadshyror enligt regler som finns i hyreslagen. Enligt bruksvärdessystemet skall den hyra som hyresvärden fordrar godtas om den inte är oskäligen. Anser hyresgästerna att hyran är för hög måste de begära prövning av hyrans skälighet hos hyresnämnden. Den hyra värden fordrar skall anses oskäligen om den påtagligt överstiger hyran för lägenheter med motsvarande bruksvärde. Vid bedömningen av bruksvärdet skall bortses från lägenhetens produktions-, drifts- och förvaltningskostnader. I stället skall sådant som lägenhetens storlek, modernitetsgrad, reparationsstandard och läge inom huset inverka. Centralt läge, bra kommunikationer, närheten till busstation eller tunnelbana, daghem, parker och serviceinrättningar skall också påverka bruksvärdet. På så sätt ges fastighetsägarna rätt att ta ut hyreshöjningar för samhällsinvesteringar som hyresgästerna själva betalat på skatten. Man får så att säga dubbla avgifter: en på hyran och en på skatten. Hyreslagens regler om bruksvärdering ger utrymme för en prisskrub uppåt av den hyresnivå som bestäms vid jämförelseprövningar och tillämpningen av den s. k. spärregeln. Hyreshöjningar kan ske med hänvisning till de högsta hyrorna i ett jämförelsematerial – ja, också dessa hyror kan få överstigas bara de inte är "påtagligt" högre.

Det är mot bakgrunden av den situation och de förhållanden jag här något försökt att beskriva som vi från vpk har väckt en rad motioner och ställt olika förslag, av vilka de flesta nu behandlas i betänkandena nr 7 och 8 från civilutskottet. I avvaktan på en bättre hyreslagstiftning och på mera effektiva åtgärder beträffande finansieringsvillkoren och för att göra slut på profitintressena och spekuleringen i människornas bostadsbehov har vi upprepat vårt krav på ett hyresstopp för alla hyresbostäder. Vi har också upprepat tidigare krav på en statlig bostadsbank för lån till bostäder och följdinvesteringar, med låg och fast ränta. För kapitalet till en sådan bostadsbank skall inte bara AP-fonderna tas i anspråk, utan även affärsbanker, försäkringsbolag och andra kreditinstitut måste givetvis medverka.

Vpk kräver vidare att markspekulationen stoppas och att endast sam-

hällsagd mark får stadsplanläggas, att bestämmelserna för markvillkoret skärps, att anslagen ökas till kommunernas markförvärv och att markupplåtelse endast skall ske med tomträtt. Vi anser att staten skall överta den tunga byggnadsmaterialindustrin, att privata hyreshus skall överföras i kommunal och bostadskooperativ ägo och att bostadssanering och förbättring av bostadsmiljöer skall genomföras på de boendes villkor. Detta är några av våra viktigare krav, som omfattas inte bara av vänsterpartiet kommunisterna och dess medlemmar och sympatisörer utan som också delas bl. a. av många enskilda hyresgäster och hyresgästorganisationer, fackföreningsmedlemmar och fackliga organisationer. Det är krav som helt eller delvis måste genomföras, om man skall kunna förverkliga målsättningen att bostaden skall bli en social rättighet på samma sätt som sjukvård och undervisning.

Herr talman! Några kommentarer till vpk-reservationerna vid de båda betänkanden vi nu behandlar.

Reservationen 2 vid civilutskottets betänkande nr 7 gäller det krav som ställdes i arbetarrörelsens efterkrigsprogram för 30 år sedan på ett gradvis överförande av hyreshusen i samhällets ägo och på kommunalisering av tomtmarken. Ett genomförande av detta krav är en nödvändig förutsättning för en reell boendedemokrati och utgör ett viktigt steg på vägen mot denna.

Reservationen 4 gäller motionen om ett program för vidareutveckling av flerfamiljshusområdena, där vi bl. a. pekar på att de samhällsekonomiska konsekvenserna av olika boende- och upplåtelseformer ytterligare behöver utredas och att också en ytterligare försöksverksamhet med kollektiva boendeformer i olika bostadsområden bör genomföras. Vi anser att man måste göra mera för att ge de dåliga bostadsmiljöerna ett bättre innehåll och att en utvidgad miljöforskning måste bedrivas. De erfarenheter som finns, de förslag och överväganden som redovisats och det arbete som pågår i servicekommittén, boendeutredningen och planverket behöver samlas i ett program och omsättas i praktiken.

Utskottets majoritet anser beträffande vpk-förslaget om totalfinansiering genom en statlig bostads- eller samhällsbyggnadsbank att något initiativ från riksdagens sida nu inte är påkallat med hänsyn till olika utredningar. I reservation 5 pekas emellertid på att detta inte bör hindra riksdagen från att vidhålla tidigare uttalanden om fördelarna med totalfinansiering. Dessa uttalanden innebar som bekant att fördelarna med en totalfinansiering ansågs så påtagliga att de borde avstås endast av mycket tungt vägande skäl. Sådana "tungt vägande skäl" har inte redovisats av utskottsmajoriteten.

I reservation 6 b om bostadsfinansieringen upprepas tidigare argument för lägre, fasta räntenivåer och längre lånetider, och i reservation 8 återkommer frågan om övergångstiden för markvillkorets tillämpning. Vi anser att den respittid om tio år före full tillämpning av markvillkoret som markägarna getts är alltför lång. Denna övergångstid bör avkortas till högst fem år, såsom byggkonkurrensutredningen föreslog.

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bostadsbyggande,
m. m.*

Beträffande inkomstgränserna för vissa förbättringslån har jag i utskottet anslutit mig till folkpartireservationen nr 15, i konsekvens med tidigare vpk-förslag i samma riktning. Då det gäller reservation nr 16 om anslag för miljöförbättringar har det framställts samma yrkande, på ytterligare 20 milj. kr. till detta ändamål utöver vad regeringen föreslagit, i både center- och vpk-motioner. Den föreslagna summan måste bedömas mot bakgrunden av vad departementet säger att bidragen skall kunna användas till. Det står helt klart att det högre anslaget erfordras, om man skall klara någon större del av det stora behov som föreligger.

Herr talman! Ett av de förslag från regeringen som kan komma att föranleda verkligt stora bekymmer för kommunerna men som utskottsmajoriteten – mot bättre vetande, vill jag säga – ändå har accepterat är en förkortning av amorteringstiden för markförvärvslån från tio till sju år. Det synes helt klart att detta dels får allvarliga verkningar för många kommuners ekonomi, dels försämrar möjligheterna för kommunerna att bedriva en aktiv markpolitik. Regeringen har vidare föreslagit att anslaget till lånefonden för kommunala markförvärv skall ökas till 150 milj. kr., vilket enligt vpk:s mening är otillräckligt. Bostadsstyrelsen har för sin del ansett att ett anslag på 205 milj. kr. erfordras.

Med hänsyn till markfrågornas stora betydelse, till kommunernas brist på pengar för långsiktiga markförvärv och till att en offensiv markpolitik gör det troligt att det behövs mera pengar för detta ändamål har i reservationerna 17 b och 18 yrkats, i enlighet med förslag i vpk-motionen 303, dels ett högre anslag till markförvärvslån, dels en förlängning av amorteringstiden till 15 år, varav de första fem åren amorteringsfria.

I betänkandet nr 8 behandlas, som jag tidigare berört, bl. a. vpk-förslagen om ett hyresstopp i avvaktan på en ny bostadspolitik med hyressänkande åtgärder och avskaffande av de s. k. höjningsmarginalerna vid bruksvärdering och jämförelseprövning av hyror. Argumentationen utvecklas närmare i reservationerna 1 och 2. Vi upprepar sålunda förslagen från i höstas i anslutning till propositionen 150.

Låt mig emellertid säga att vi fortfarande hävdar att det är nödvändigt att byta ut nuvarande formulering i hyreslagens 48 § – att fordrad hyra är att anse som oskälig, om den *är påtagligt högre än* hyran för lägenheter som med hänsyn till bruksvärdet är likvärdiga – mot att hyran anses som oskälig, om den *är högre än* denna hyra.

Jag yrkar bifall till reservationerna nr 2, 4, 5, 6 b, 8, 15, 16, 17 b och 18 i civilutskottets betänkande nr 7 samt till reservationerna nr 1 och 2 i civilutskottets betänkande nr 8.

Herr talman! Mot bakgrunden av det rådande läget på bostads- och hyresmarknaden kan man fråga sig om vi inte nu i själva verket har en situation som innebär att bostaden är en marknadsvara som följer samma lagar som andra varor i marknadsekonomin. Det förefaller som om socialdemokrater och borgare här i riksdagen tycker att det är helt i sin ordning att fastighetsägarna kan ta ut marknadsmässiga hyror. Att de borgerliga tycker det kan jag förstå, men nog måste man fråga sig

vart det är på väg med socialdemokratins sociala bostadspolitik och bostaden som en social rättighet.

Den enskilde individen får enligt teorin om bostaden som en marknadsvara – en teori som dess värre redan synes ha börjat tillämpas – därigenom den bostad som passar honom bäst. Marknaden fungerar bäst för dem som har hög inkomst eller förmögenhet. De som har det sämst ställt skall kunna få hjälp av samhället.

Detta marknadsekonomiska resonemang beträffande bostäderna är givetvis helt oacceptabelt. Den bostadspolitik som förs får inte innebära ett ständigt lappande och lagande av ett bostadsmarknadssystem som bygger på profitintressen. Samhället skall inte pumpa in hur mycket pengar som helst via bostadsbidrag, lånebidrag osv. till de privatintressen som finns på kapitalmarknaden då det gäller markägandet, byggmaterialproduktionen, bostadsbyggandet och bostadsförvaltningen. Samhället måste återupprätta och utveckla det politiska målet att bostaden skall vara en social rättighet och uppfylla målet genom att ta kontrollen över samtliga led i bostadens tillkomst och förvaltning.

Herr BERGMAN i Göteborg (s):

Herr talman! Det här med bostadsdebatt har i årtionden följt ett så fast mönster att vi inte orkar komma ur det. I tur och ordning har här uppträtt vad vi kallar företrädare för oppositionen, och så skall någon från majoritetspartiet till slut stiga upp och ge var och en vad honom tillhör. Den uppgiften är svårare och nu nästan helt omöjlig. Fru Olsson i Hölö och herr Strömberg har nämligen förfäktat synpunkter och meningar som jag helt instämmer i. Det var även så i december månad – det blir ju mer och mer inlägg av den typen. Därför är det kanske också tid att reformera rangordningen på talarna – även jag råkar stå antecknad på en reservation. Det är få reservationer från centerpartiet och folkpartiet – tre resp. fyra vill jag minnas – och de förefaller mig ha avgivits mer för att markera att man finns till än för att visa någon bestämd synpunkt.

Vi hade, som här redan har påpekats, en debatt om bostadspolitiken så sent som i december månad. Den var mycket intressant, för då hade vi många nya saker att diskutera. Vi var rätt utförliga, och det fanns också inslag av vad man kan kalla för en ideologisk debatt i bostadsfrågan. Att på nytt ta upp vad som sades i december är väl omöjligt, även om herr Claeson stup i ett frestar oss. Jag avstår alltså från det, och herr Claeson får nöja sig med de kommentarer kring hans tankar som utskottets ärade ordförande framförde såsom talesman för utskottsmajoriteten när det gällde de reservationsyrkanden som herr Claeson ställt.

I december gjordes väsentliga ställningstaganden, som kommer att bli avgörande för bostadspolitiken framåt i tiden. Detta med bostadspolitik är ju väldigt trögrörligt. Jag skall inte säga att det är som med ett slag-skepp, för man skall ju välja fredliga bilder numer, och jag säger därför i stället att det är som med en supertanker: har man väl bestämt kursen

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bostadsbyggande,
m. m.*

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

vet man vad man skall göra, men det tar kolossalt lång tid innan den nya kursen får effekt, så att det märks på fartyget att man är på väg åt rätt håll. Så är det med bostadspolitik. Vi bestämde en ny kurs i viktiga avseenden i december månad, och det kommer att dröja år innan den gör genomslag. Tidigast till nästa års bostadsdebatt kanske vi har fått vissa erfarenheter av besluten i december 1974 som vi kan dra nytta av. Den tid som hittills förflutit tror jag däremot är alltför kort.

Vi har som sagt precis samma konstellation. Moderaterna står fast vid sin ståndpunkt att bostaden inte skall betraktas som en social nytighet utan som en marknadsvara. Det är alldeles klart i år liksom förra året. Moderaterna ställer sig jämsides med den illustra Svenska byggnadsentreprenörföreningen, som ju blivit litet egendomlig under den ledning som den f. n. har. Moderaterna och Byggnadsentreprenörföreningens nuvarande ledning tävlar om att vara reaktionära i bostadsfrågan och gör allt vad de kan för att misstolka, förvränga och beljuga bostadspolitik. Men man kanske kan hoppas på tillfrisknande, i varje fall inom Byggnadsentreprenörföreningen. Men så här är det, och vi får väl se om det kan bli någon förändring även i detta hus.

Vänsterpartiet kommunisterna står ju bakom grundtankarna – de vill emellertid markera avvikelser i fråga om olika detaljer. Men om grundtankarna råder det alltså bred enighet i riksdagen; bara moderaterna ställer sig utanför den gemenskapen.

Jag sade att jag stod antecknad på en reservation. Det är reservationen 20, som jag avgivit tillsammans med partivänner i utskottet och som naturligtvis kan förbrylla många. Den bygger på det förhållandet att representanterna för samtliga andra partier har ställt sig bakom ett yrkande som har sin upprinnelse i en motion, vilken förmodligen väckts därför att man inte var medveten om vad som skedde på området. Det gäller en internationell bostadskonferens i FN-regi där Sverige skall vara med. Regeringen har tillsatt en kommitté som skall förbereda deltagandet. Till den ändan har regeringen även inbjudit representanter för partier, organisationer, institutioner och myndigheter att delta i en referensgrupp, så att förberedelsearbetet bl. a. skall få en bred parlamentarisk förankring. Det är vad motionären vill ha. "Partierna skall ges fullgoda möjligheter att följa det konkreta förberedelsearbetet" – står det i majoritetens förslag – och det får de genom att de inbjudits till referensgruppen. Ingen har mig veterligt klagat – partierna får fullgoda möjligheter att följa det konkreta förberedelsearbetet. Vi socialdemokrater tycker att detta är all right. Regeringen har alltså handlat på det sätt som motionären önskar. Jag har den bestämda föreställningen att motionären var helt okunnig om den här referensgruppen när han skrev motionen. Sedan har han inte haft ork nog att inse detta och vara konsekvent, utan han har förlätit sin omgivning att leka på den gata där många vill leka och blanda sig i hur regeringen skall handlägga sitt praktiska vardagsarbete genom att säga: Så här skall man arbeta med en kommitté, så här skall det parlamentariska inslaget ordnas.

Det är något som vi håller oss borta från. Regeringen avgör själv sådant som hör till regeringens vardagsjobb. Det skall vi inte lägga oss i. Regeringen har här tyckt det vara viktigt att få förankringar utåt i en speciell fråga, och det har den fått. Önskemålen på den punkten har blivit tillgodosedda. Det är den ståndpunkten vi har intagit i reservationen 20, som jag här ber att få yrka bifall till. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 7 och likaså i betänkandet nr 8.

Sedan ställde utskottets ordförande en fråga till bostadsministern rörande tolkningen av den kommuniké som lämnades i går när det gäller att jämställa låneunderlaget för småhus med pantvärdet. Jag har kommunikén framför mig och ber att få läsa upp vad som står där om låneunderlaget och pantvärdet för småhus. Det är speciellt ett par meningar som det råder någon tveksamhet om – såvitt jag förstår inte hos Elvy Olsson men väl hos dem som har talat med henne om dessa saker. De meningarna lyder så: "Genom att låneunderlaget sammanslås med pantvärdet kan emellertid den garanterade räntan 3,9 % för småhus upplåtna med hyres- eller bostadsrätt tillämpas på hela den godkända byggkostnaden. Härigenom sänks boendekostnaderna avsevärt för småhus med dessa upplåtelseformer."

Även om detta kanske hade kunnat skrivas ännu tydligare är det ju klartext, och jag kan inte finna att det på den punkten behöver råda någon tveksamhet. Men för att övertyga mig om det gick jag till en vederhäftig källa, som det heter, och frågade bostadsministern, som satt här i sin bänk. Jag misstänkte nämligen att han hade för avsikt att inte lägga sig i diskussionen, eftersom han inte hade anmält sig på talarlistan. Och då fick jag det helt klart att denna regel gäller alla upplåtelseformer för småhus. Den spelar också en viss roll för flerfamiljshus i saneringsområdena, där ju kostnadspressen är besvärande.

Som jag sade föreligger det få reservationer från centern och folkpartiet, och de som har avgivits är mycket tunna. Men det är en som det ändå finns litet substans i, nämligen den som gäller miljöförbättringsanslaget. Det gäller där ett yrkande som tidigare ställts, nämligen att centerpartiet vill höja anslaget från 30 till 50 miljoner. Det är alltså fråga om ett 20 milj. kr. större intresse för miljöförbättring. Där vill jag emellertid poängtera att på det området finns det möjligheter att utnyttja medel som arbetsmarknadsstyrelsen disponerar över för miljöförbättringar på platser med sysselsättningsvårigheter. Och då bör inga andra medel ställas till förfogande, utan man bör där utnyttja AMS-medlen till fullo. Det innebär i så fall att dessa 30 miljoner i realiteten kan bli mycket mer än vad de ser ut att vara.

Nu vill jag inte stå här och säga att 30 miljoner är riktigare än 50 miljoner. Det kan ingen säga. Det skulle kanske i stället ha varit 150 eller 250 miljoner eller något annat belopp. Vem vet det?

Men vi är eniga om att detta är väsentliga frågor som återkommer och att vi framdeles får bättre kunskaper att hantera dessa problem. Den delegation som bostadsministern kommer att tillsätta för att se över pro-

blemen med de tomma lägenheterna kommer självfallet att få erfarenheter och kunskaper om dessa ting, och där kan man komma till reringen med synpunkter och önskemål. Detta kan då föranleda att ytterligare resurser ställs till förfogande på detta område. Alla tycker ju att detta är viktiga frågor och anser det vara angeläget att någonting sker.

Det är vad vi kallar de budgettekniska skälen som gjort att dessa 30 miljoner har betraktats som ett riktigt anslag. Några andra skäl utöver de budgettekniska finns inte. Här har det alltså skett en avvägning av hur pengarna skall fördelas, och om man då ger 20 miljoner ytterligare, så skall ju de pengarna tas någonstans ifrån, men ett sådant alternativ har vi inte haft framför oss.

Herr Wennerfors är lustig. Han frågade mig såsom varande äldre – om man ser till vad som står i prästbetyget så måste man naturligtvis säga att jag har rätt många år på nacken; annars kan jag väl stoltsera med andra värden för ålder, men det kanske man inte skall göra i den här lokalen – vad jag tyckte om SSU:s uttalande om småhusen. Jag har det inte framför mig, och jag har inte lagt på minnet exakt hur det var formulerat. Jag tyckte det var bra när jag såg det, och jag noterade det. Jag delade de ståndpunkter som framfördes och hade inget behov av att finläsa det. Jag har nämligen stort förtroende för de unga socialdemokraterna och höga tankar om deras framsynthet, herr Wennerfors.

Den som vill minns säkert – och det kanske herr Wennerfors då kan anstränga sig att göra – att vi fick uppleva den första svalan på det här området när vi i civilutskottet var i USA för några år sedan. Den unga generationen i Amerika vänder strömmen bort från småhusområdena till välplanerade flerfamiljshusområden. De unga finner stora brister i de småhusområden som blommat upp i t. ex. Los Angeles, för att ta det mest avskräckande exemplet. Där har man löpt linan ut, och nu håller vi på och löper linan efter. Runt Stockholm växer det upp förskräckliga småhusområden som är ödsliga boplatser för människorna, särskilt för unga familjer där båda makarna vill arbeta och har barn hemma. Där finns det ju inte resurser för en sådan samlevnad i vettiga och bra former. Detta har man extrema exempel på i Amerika, och där har de unga reagerat. Deras vision är bättre planerade flerfamiljshusområden.

Detta fick vi veta vid vårt besök i USA, och det har vi fått höra senare också. Jag tror i min enfald att det är ungefär samma känsla för de framtida behoven som den socialdemokratiska ungdomsrörelsen har. De socialdemokratiska ungdomarna ställer krav på att samhället skall fungera för det liv de vill leva framöver och inte för det liv som vi har levat som kommit upp i åren, med de familjebildningar vi hade och de relationer mellan könen som fungerade då. Ungdomarna har, gudskelov, en annan syn på detta, och därför blåser de i trumpeterna hårt och gällt.

Det är för resten egendomligt att höra en av de främsta förespråkarna för mellanölet säga att från barn och fylla skall man höra sanningen. Är det därför som herr Wennerfors är så verksam till mellanölets fromma?

Herr Wennerfors talade om de allmännyttiga bostadsföretagen såsom de enda företag som hade tomma lägenheter. De allmännyttiga bostadsföretagen har en stor produktion av lägenheter i expanderande orter. De har snabbt tillgodosett behovet av bostäder för inflyttade familjer från andra länder och från andra orter i landet. När det blev en ändring på arbetsmarknaden var det de som fick bära de största bördorna. Men alla – utom herr Wennerfors – vet att det finns tomma lägenheter i alla upplåtelseformer. Herr Wennerfors kunde följa med mig ned till Göteborg, som han är så totalt okunnig om, så skulle jag kunna visa honom praktfulla exempel på enskilda företag – ägda av de största byggnadsfirmorna här i landet – som lägger vantarna i bordet.

I ett område med 800 lägenheter står 200 lägenheter tomma. Nu klappar företaget ihop, begär sig i konkurs, inte därför att det har speciellt tråkiga lägenheter eller någonting sådant utan därför att detta liksom alla andra bostadsföretag är offer för den förändring på arbetsmarknaden som skett i Göteborg. Herr Wennerfors borde väl kunna erkänna att det är det som är den generella orsaken till de tomma lägenheterna. Orsakerna växlar naturligtvis från ort till ort, men detta är ett av de väsentligaste inslagen.

Vi har ett annat projekt i Göteborg, just i den inre stadsdelen som herr Wennerfors talade om. En stor privat byggherre, byggmästarnas egen organisation, utbasunerade där det storstilade projektet att bygga en stenstad i en gammal landshövdingestadsdel, Nilssonsberg. Nu står byggherren, bestående av de främsta förespråkarna för enskilt byggeri, där totalt avklädd, utan ekonomiska resurser att fullfölja projektet. Bygget har lagts ned för att man inte har resurser. Vi har en ledamot av kammaren som är med i länsbostadsnämnden och som varit med om att ta ställning till detta projekt. Han skulle kunna ge fantastiska bilder av hur detta, av de största firmorna bildade byggherreorganet fungerar på bostadsmarknaden. Men jag tycker inte att diskussioner av det slaget skall föras här.

Nu är emellertid sådana företeelser inte kända i Stockholm, eftersom tidningar, TV och radio inte skriver så mycket om vad som sker i Göteborg. När det inträffar skandaler inom den privata sektorn – och det här är rejäla skandaler – är detta tydligen inte sensationer som man skriver om. Man vill tydligen inte visa den verklighet som det är fråga om. Om det sker olyckor i allmännyttiga företag basuneras det däremot ut vecka efter vecka, dag efter dag i tidningar, radio och TV. Det är tydligen sensationsmaterial. Om man är verksam i de allmännyttiga företagen kan man kanske ta detta som en komplimang. – Nu är det väl inte precis på det sättet, utan det är väl bara så, att det inte är lika intressant då.

Herr Wennerfors kunde ju komma med mig ner till Göteborg, så skulle han få se. Hans mycket absurda tanke om att man skall jämna de gamla stadsdelarna med marken och bygga småhus där var visserligen en ekonomisk tankelek, men det var ändå bara en lek och barnslig ekonomisk

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande.
m. m.*

kalkyl. Ser man produkten av tankeleken skulle man kunna tro att arkitekterna i Göteborg hade fått chalmersisternas gamla krav på en rörledning direkt från Pripps bryggeri till Chalmers förverkligat. Det verkar som om några arkitekter suttit och gaggat en kväll – för det gör ju de också ibland, och då kan de naturligtvis rita småhus inne i Göteborgs centrum. Göteborg är visserligen ingen storstad, men så liten är staden inte att man kan bygga småhus inne i centrum!

Välkommen till Göteborg, herr Wennerfors! Det skall bli mig ett sant nöje att visa hur staden ser ut och vilka förutsättningar det finns där, och herr Wennerfors skulle då också få en liten inblick i hur det privata näringslivet fungerar just på den här bostadsmarknaden – där finns det många exempel på det.

Egentligen lovade jag att inte säga någonting till herr Claeson, men jag tycker nu att jag för ordningens skull ändå bör göra det. Herr Claeson ansåg att utskottet borde upprepa sig och framhålla att man inte skall gå emot totalfinansiering, om det inte finns speciellt starka skäl för det. Det vill han att vi skall säga i år igen. Men herr Claeson vet ju – det sades i utskottet och det finns dokument på det – att de bostadsutredningar som har framlagt förslag i totalfinansieringsfrågan har föreslagit totalfinansiering i den meningen, att de vill ha ett integrerat lån. Man får lånet redan från början, och när huset är färdigt får lånet omvandlas. Då skall det bli ett fullständigt lån, alltså inte uppdelat på primär-, sekundär- eller tertiärlån och allt vad det tidigare har varit, utan vara bara ett enda lån. I utredningarna är folkpartister, centerpartister och socialdemokrater eniga på den punkten; det är bara moderaterna – självfallet – som anser något annat samt Entreprenörsföreningens representanter – det är också självklart – som ogillar detta. Alla andra är eniga.

Nu är det bara fråga om den andra biten, som i och för sig är mycket viktig. Men just det krav som herr Claeson ställt upp är redan tillgodosett i ett betänkande och det är väl onödigt att upprepa det. Den andra biten, dvs. de institutionella frågorna och kapitalmarknadsfrågorna, skall utredas av kapitalmarknadsutredningen. Det intressanta från bostadsbyggandets synpunkt har vi däremot som sagt fått enighet om inom utredningarna mellan de tre partier som i bostadsfrågan numera kommit varandra rätt nära i de flesta frågor.

Med detta, herr talman, ber jag att än en gång få yrka bifall till utskottets hemställan frånsett reservationen 20 vid betänkandet nr 7.

Fru OLSSON i Hölö (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag är naturligtvis glad för att jag har riktigt tolkat det pressmeddelande som utgick från bostadsdepartementet i går, men medgiv att det kunde ha varit något klarare skrivet!

Herr Bergman sade att vi i centern hade några reservationer "för syns skull" och att det inte var mycket substans i dem. Han återkom sedan och sade att det kanske ändå fanns någon substans i den reservation som gällde förbättringar i miljön. Det var endast den reservationen som

jag kommenterade här förut, och jag skall inte heller nu gå in på de andra. Vad centern ville med den reservationen, sade herr Bergman, var att vi ville ha miljö för 20 milj. kr. till. Jag kan medge att även efter en påplussning med 20 milj. kr. blir anslaget för förbättring av boendemiljön alldeles för litet. Men det blir ändå 20 milj. kr. större, och jag upprepar vad jag sade förut att man inte kan anföra budgetmässiga skäl i ett sådant här sammanhang. Det är missriktad sparsamhet. Man skulle vinna så mycket att det snart skulle betala sig.

Sedan talade herr Bergman om sin reservation. Det är alldeles riktigt som herr Bergman säger att när motionen skrevs var det inte känt att referensgruppen skulle tillsättas. Vad utskottsmajoriteten skriver och vad som skrivs i reservationen skiljer sig emellertid inte så mycket åt, och jag tycker att vi kunde vara eniga om att säga att om parlamentariker skall ingå i den svenska delegationen kan det vara lämpligt att riksdagspartierna har fullgoda möjligheter att följa förberedelsearbetet.

Både herr Wennerfors och herr Bergman har varit inne på frågan om småhus eller flerfamiljshus. Jag anser att det är människorna själva som skall bestämma var de skall bo. Vi politiker skall ge dem möjligheter att själva avgöra detta. Vill SSU:are bo i flerfamiljshus skall vi naturligtvis se till att de får göra det, lika väl som vi skall se till att de unga familjer som vill bo i småhus skall få göra det. Med de beslut som vi kommer att fatta framöver blir också möjligheten att välja större.

Herr Wennerfors talade om att sätta procentsatser. Moderaternas förslag beträffande andelen småhus i nyproduktionen skiljer sig emellertid så litet från vad som redan faktiskt förekommer att jag tycker att även reservationen 3 vid betänkandet nr 7 är onödig.

Herr CLAESON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman sade att han avstår från att ta en ideologisk debatt, dvs. en politisk debatt i egentlig mening, om våra bostadsproblem. Det bekräftar egentligen bara de farhågor som jag uttryckte i mitt anförande om att socialdemokratin är på väg bort från en social bostadspolitik. Jag beklagar det och hoppas att man verkligen tar sig samman och både debatterar och fortsättningsvis vidtar konkreta åtgärder för en bättre bostadspolitik.

Beträffande totalfinansieringen säger herr Bergman att det finns ett utredningsbetänkande som delvis tillgodoser vad vi från vpk har sagt i vår motion och att det kan vara tillräckligt. Det är emellertid bara ett betänkande – inget regeringsförslag. Vi menar därför att det inte hade skadat om man i detta sammanhang hade understrukit betydelsen och nödvändigheten av sådana åtgärder som vi har föreslagit.

Huvudpunkterna i våra förslag är följande. Det nuvarande systemet med uppsplittrade lån i form av byggnadskreditiv under byggnadstiden, som sedan omplaceras i form av bottenlån och sekundärlån – ofta i olika kreditinstitut, är både orationellt och ålderdomligt. Det medför också onödiga ränteutgifter för låntagarna, dvs. kostnader som i sista hand

får betalas av hyresgästerna. Genom införande av statliga enhetslån skulle byggnadskreditiven med sina höga räntor kunna avskaffas och systemet med lån i kreditinstitut skulle kunna ersättas med ett lån i ett kreditinstitut. Detta förutsätter att man övergår till ett enda bostadslån med en räntesats och en amorteringsplan, där de nuvarande byggnadskreditiven ersätts med förskott på redan beviljat lån.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! "Stoppa småhusseriet", löd herr Engqvists uppmaning i senaste numret av Frihet. Jag frågade herr Bergman i Göteborg om han instämde i detta uttalande såsom representant för den äldre generationen inom regeringspartiet. Ifrån talarstolen förklarade då herr Bergman att han tyckte att uttalandet var bra. Och precis som herr Engqvist beskrev herr Bergman hur det ser ut i småhusområdena i vissa delar av USA. Men, snälla herr Bergman, det är inte fråga om att efterlikna amerikanerna och bygga dessa väldiga småhusområden. Varför kan vi inte göra småhusområdena attraktiva på samma sätt som vi försöker förbättra flerfamiljshusområdena och göra dem attraktiva? Varför kan vi inte förfara så som tidigare alla varit överens om, nämligen blanda dessa områden? Det skulle vi kunna göra på ett mycket bättre sätt under morgondagen.

Jag hade nog väntat att herr Bergman skulle ge mig en litet fylligare redogörelse för hur ni ser på de väldiga hyresförlusterna och hyresförlustlånen. I stort sett får jag det svaret "att det bara blir så här". Ingenting kan göras åt det. Det är väl detta svar som man får från en företrädare för bostadssocialismen. På samma sätt som när det gäller småhusen rättar man sig inte efter de önskemål som människorna har. Om man gjorde det i en fri marknadsekonomi, skulle vi inte behöva uppleva dessa bekymmer.

Tankeleken att riva husen emancerer från ordföranden i Göteborgs hyresgästförening. Han sade i TV för en tid sedan att man skulle riva de omoderna husen i Göteborgs innerstad och till de tomma lägenheterna flytta alla de 4 000 människor som bor i omoderna lägenheter. Han sade inte att man skall bygga småhus i de centrala delarna i Göteborg. Det har inte heller jag påstått. Jag har inte heller ansett förslaget vara realistiskt. Jag bara nämnde att han har sagt så.

Därifrån gick jag över till ett annat förslag, som inte är mitt och som jag också framhöll från talarstolen är utopiskt. Gör den tankeleken att man river ett område med flera tusen tomma lägenheter. Vad kostar det att ha 1 000 tomma lägenheter? Jo, det kostar ungefär 8 milj. kr. om året. På fem år blir det 40 milj. kr., som alltså skattebetalarna får stå för. Man skulle i stället kunna bygga småhus i dessa områden, inte i Göteborgs innerstad.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag började mitt förra anförande med att beskriva vad som har hänt inom bostadspolitiken under den senaste tiden. Det finns

skäl för att i viktiga frågor vänta och se på resultatet av redan genomförda reformer. Även om det skulle finnas inslag som man inte tycker om, kan man inte riva upp fattade beslut hur som helst. Då skulle bostadsmarknaden över huvud taget inte fungera. Alla som seriöst verkar inom ett område av arbetslivet har rätt till en viss arbetsro. Det gäller även de människor som arbetar inom byggsektorn. Litet grand mot denna bakgrund bör vi bedöma en del av denna debatt och det förhållandet att man nu vill vänta och se något vad de redan beslutade reformerna får för verkan.

Jag delar inte herr Bergmans uppfattning att det finns väldigt litet substans i alla reservationerna. För mig är det mycket viktigt, om man t. ex. med bättre möjligheter att låna till kontantinsatsen kan hjälpa barnfamiljer och personer med låga inkomster att få ett eget hem, att underlätta deras valfrihet när de väljer form för sitt boende. Det är inte litet substans i detta. Likaså betraktar jag det som ytterst viktigt med en ökad konsumentupplysning, oberoende av om man köper ett hus eller hyr en lägenhet är bostadsanskaffningen en av de största affärer man gör i livet. Hyr man en lägenhet och bor där i låt oss säga fem år, så blir det en total utgift på 30 000 à 40 000 kr. under de åren, och då är det utomordentligt angeläget att ge konsumenten hjälp och stöd och tala om vad det verkligen är han får.

Slutligen vill jag uttrycka min tillfredsställelse över herr Bergmans förklaring att sammanföringen av pantvärde och låncunderlag gäller alla småhus.

Herr BERGMAN i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga till fru Olsson i Hölö och till herr Strömberg i Botkyrka att när jag talade om att det var litet substans i reservationerna så var det i den meningen att skillnaden mellan våra värderingar och era är liten och att reservationerna är skrivna mera för att så att säga visa att ni existerar. Någonstans skall ju det markeras, och det har blivit i de här reservationerna. Skillnaden består i hur man uttrycker sig.

Fru Olsson sade att i frågan om konferensen i Canada så tycker hon att utskottets skrivning och reservanternas är praktiskt taget samma sak. Det tycker jag med. Jag försökte illustrera det genom att citera vad utskottsmajoriteten har sagt och fullfölja det med reservanternas yrkande! Men jag hade under behandlingen i utskottet en tydlig känsla av att det skulle vara en avvikande mening, och därför gick det inte att uppnå den enighet som egentligen ligger i de här skrivningarna. Det fanns helt andra ambitioner från början. De krympte ju, men någonstans måste gränsen ändå sättas, har man resonerat.

Till herr Claeson vill jag säga att jag inte har avstått från att ta en ideologisk debatt i bostadsfrågan. Jag erinrade om att vi hade en debatt för inte fullt fyra månader sedan, och den tyckte jag att det är onödigt att upprepa just nu. Den debatten innehöll, sade jag, glädjande nog ett rätt stort inslag av ideologisk diskussion, vilket vi inte har varit med

Onsdagen den
2 april 1975

Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.

om tidigare i de här frågorna. Det tog jag som ett plus, men att upprepa de inslagen på nytt fann jag opraktiskt med tanke på att vi har andra saker att handskas med i det här huset.

Till herr Wennerfors vill jag bara säga att han inte får uppfatta mig som representant för regeringspartiet i alla frågor. Herr Wennerfors frågade vad jag personligen tyckte, och jag anförde min mening. Andra kanske gör andra tolkningar, men om herr Wennerfors har någon känsla för ordens valör så måste han inse att det betyder något speciellt när man säger: Stoppa småhusraseriet! Herr Wennerfors måste förstå att det då inte är fråga om att stoppa småhusbygget. Med *raseriet* menas alla de mycket extrema lösningar i form av småhusgetton som finns kring Stockholm, Göteborg och andra expanderande orter. Då den första perioden är förbi och allting i dessa områden börjar fungera i fastare former så märker människorna att det är eländiga förhållanden när det gäller samhällsliv och socialt liv som de råkat in i.

Herr CLAESON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Bergman i Göteborg vill jag säga att vad jag efterlyser när jag talar om en ideologisk debatt är klara deklARATIONER och ställningstaganden från regeringspartiets sida då det gäller bostadspolitiken och dess inriktning. Och huvudfrågan är denna: Skall bostadspolitiken, som vårt parti hävdar, ha en social inriktning, dvs. skall en god och rymlig bostad betraktas som en social rättighet för alla medborgare, oavsett ekonomiska tillgångar? Eller skall, som nu, kapitalistiska spekulations- och monopolintressen tillåtas att ha ett så stort och på vissa områden avgörande inflytande inom bostadsförsörjningen?

Regeringens politik under de senaste åren har inneburit en rad eftergifter för privatkapitalet och kapitalistiska intressen på bostadsområdet. Och det är hyresgästerna som får svida för de profiter som kapitalintressena tillägnar sig i alla faser i produktionsprocessen och under hela perioden i husets existens. Det är på den här punkten som vi menar att socialdemokratin måste ge ett bestämt besked om var man står någonstans och om man är beredd att ta itu med profitintressena.

Herr BERGMAN i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tänker använda tiden till att fortsätta min replik till herr Wennerfors. Han kritiserar mig för att jag inte hade några förslag till åtgärder mot de tomma lägenheterna. Men hur vore det om herr Wennerfors ägnade sig åt något annat än att lyssna på underliga sagor om hur man tänker göra i Göteborgs innerstad och i stället läste litet mer seriösa handlingar?

Förra året kom det ett betänkande som jag deltog i att få fram och som handlar just om de tomma lägenheterna. Där finns den ståndpunkt jag har i frågan. Det var inte att bara låta allting bero utan ett klart ståndpunktstagande från de berörda, kommuner, företag och staten, för att åtgärder skall vidtas för att fylla lägenheterna med hyresgäster, eli-

minera de brister som finns och se till att det kommer att hända någonting. Åtgärder måste vidtas på alla områden. Det får inte vara ett passivt beskådande av att så här är det och det är ingenting att göra åt.

Herr ÅKERFELDT (c):

Herr talman! Vi har från centerns sida alltid ansett att det småhusbyggande som skett längre tillbaka i tiden har haft alltför små dimensioner med hänsyn till konsumenternas önskemål. På den här punkten har vi emellertid under de två senaste åren blivit bönhörda – jag skulle vilja säga över hövan. Men det är inte regeringens ändrade inställning, som herr Wennerfors antog, som är orsaken till det radikalt ändrade förhållandet. Nej, det är väl den normaliserade marknadsbilden som varit den primära orsaken. En mer balanserad marknad har uppstått, där konsumenternas önskemål på ett helt annat sätt än tidigare har kunnat göra sig gällande.

Under förra året var småhusbyggandet ovanligt högt. 66 % har nämnts i debatten här i dag. Det är en unik siffra i vår bostadsbyggnadshistoria. Siffran har säkert i stor utsträckning påverkats av det forcerade igångsättande som skedde under sista månaden 1974 med anledning av att momsbefrielsen löpte ut vid årsskiftet. Mer dagsfärska rapporter tyder på en andhämningsperiod under första kvartalet i år.

I bostadspropositionen i höstas kunde man läsa att byggandet skulle anpassas till efterfrågemönstret så att en skiktning av olika boendekategorier skulle undvikas. Det vill jag återigen stryka under. För att undvika denna skiktning så att det inte endast är de resursstarka som kommer att bo i småhus är det viktigt att småhusproduktionen får ske till kostnader som är överkomliga för normala inkomsttagare. I en fri marknad, som vi än så länge är eniga om att ha, är det möjligt att åstadkomma detta endast om utbudet är tillräckligt stort. Vad motsatsen leder till har vi kunnat se under gångna år.

Det nya finansieringssystemet har också minskat spännvidden mellan statlig och privat finansiering. Blir det statligt finansierade småhusbyggandet alltför litet riskerar vi ett ökat byggande av privat finansierade småhus, och det kommer då att ske utanför de konkurrens- och markvillkor som riksdagen har beslutat om. Det torde vara tämligen stor enighet om att detta inte kan vara till någon fördel för dem som skall bo i husen.

Bostadsministern har uttalat liknande tankegångar i fråga om småhusboendet, vilket vi hälsar med tillfredsställelse. Det är bara att önska honom framgång i kampen mot de krafter inom främst hans ungdomsförbund, vilka – som har relaterats här i dag – har gjort motstridiga uttalanden på den punkten.

Det ökade småhusbyggandet, som vi nu hoppas skall ske i allt skarpare priskonkurrens, aktualiserar också en annan konkurrensfaktor, nämligen kvaliteten på husen. Här är det dock inte lika lätt för dagens bostadskonsumert att välja mellan olika alternativ och att skydda sig mot en un-

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

dermålign produkt. Det bedrivs nu i några län genom konsumentverkets försorg en viss försöksverksamhet på detta område, och så mycket har den visat, att ett stort behov av någon form av varudeklaration av bostäder föreligger. Som tidigare har sagts har bostadsstyrelsen ett utarbetat förslag liggande, och vi anser från vår sida i likhet med folkpartiet att detta förslag bör presenteras för riksdagen.

Vid riksdagens behandling av bostadspropositionen i höstas togs en annan fråga upp. Det beslutades om ändring av reglerna för kommunernas borgen för de statliga lånen till småhus. Bl. a. vi från centerns sida motsatte oss det utökade borgenskravet. Före nämnda beslut gällde att kommuns borgen omfattade 5 % av hela låneunderlaget under en period av tio år. En ändring i byggnadslagen, som ålade kommunerna skyldighet att planera även glesbebyggelse, och riksdagens uttalande att kreditriskprövningen skulle knytas till dessa planeringsöverväganden togs då till utgångspunkt för att kräva en kommunal borgen som omfattar 40 % av det totala statliga lånet. I normalfallet, dvs. utan fördjupning och med statligt lån på 25 %, innebär det en fördubbling av tidigare krav på kommunerna och dessutom ett borgensåtagande för lånets hela löptid. I nu utkommen författning har dock tillagts att borgen gäller återstående skuld vid aktuell tidpunkt.

Beslutet den här gången borde rimligen ha motiverats med att kreditrisken bedömdes vara större när kommunen gjorde bedömningen på grundval av sina planmässiga överväganden än då det statliga bostadsorganet gjorde samma bedömningar. Men mot ett sådant antagande talar den ändring av Stadshypotekskassans belåningsregler som 1974 års riksdag beslutade om. Där medgav man att bottenlån skulle få lämnas även utanför de s. k. hälsovårdstätörterna. Det beslutet grundades väl på att glesbebyggelsen bedömdes ha ökat sitt kreditvärde?

Vi hävdar från centerns sida att bostadsbyggandet skall ske på lika villkor över hela landet. Med det nya borgenssystemet blir detta inte fallet. Genom att borgen nu knyts till statslånets storlek i stället för som tidigare till låneunderlaget kommer de kommuner, där lånet behöver fördjupas, att avkrävas i motsvarande mån större borgen. De som drabbas är ofta de kommuner där statliga insatser inom regional- och näringspolitikens ram har gjorts. Därmed motverkar man syftet med satsningarna. Ett praktexempel på detta är väl planeringen av det statliga gruvprojektet i Stekenjokk. Den där planerade gruvdriften skapar ett bostadsbehov i Klimpfjäll. Gruvdriften kan i dag inte garanteras för mer än 20 år. Här kommer att krävas en fördjupning av statslånet till 100 %. Det kommer att innebära en borgen på 40 % av hela statslånet för kommunen. Med den prognos som gäller för gruvdriften – alltså 20 års verksamhet – kan kommunen vara säker på att vid den tiden få stå med ett odelat borgensansvar för ca halva lånet. Vi anser inte detta rimligt, och det har vi givit uttryck för i reservationen 9.

I betänkandet behandlar man även andra anslag, bl. a. de till samlingslokalsbyggandet, 1973 års riksdag beslutade om nya riktlinjer för stö-

det till våra samlingslokaler. Det gällde sådana samlingslokaler som Folkets hus, ordenshus, bygdegårdar och kommunala lokaler. De nya reglerna innebar avsevärda förbättringar för bl. a. de på många håll både nedslitna och otidsenliga samlingslokaler som ägs och förvaltas av folk-rörelseanknutna ideella föreningar. Behovet av upprustning är stort, och efterfrågan på upprustningsbidragen har varit stora. Därför är besvikelsen stor över att anslagsramen nu inte föreslås bli höjd. Man föreslår oförändrat 5 milj. kr. Det blir tredje året i följd man har den ramen.

Det kan nämnas att innevarande års anslag är praktiskt taget förbrukat och att inneliggande och av de samlingslokalägande riksorganisationerna aviserade ansökningar totalt omfattar bidragsanspråk om 7 milj. kr.

I motion har väckts förslag om en fördubbling av ramen. Förslaget är motiverat även av den utvidgning av tillämpningsområdet för dessa bidrag som skett genom regeringens ställningstagande i några överklagningsärenden. Det är således numera fastslaget att även frikyrkornas lokaler är berättigade till bidrag utöver de särskilda bidrag som anvisas över kulturhuvudtiteln för dessa lokaler. På samma sätt har det slagits fast att bidraget kan utgå i kombination med nybyggnadsstöd inom en och samma anläggning.

Allt detta är i och för sig välkommet, men man måste klart inse att det ställer ökade krav på medel. Utskottet har nu efter viss vanda avstyrkt motionen men föreslagit ett medgivande för regeringen att öka ramen när det så påfordras av sysselsättningskäl. Därvid har utskottet förutsatt att åtgärder som ger lokal sysselsättning skall kunna få avräknas mot en på detta sätt vidgad ram. Därmed kan man förmoda att man får en viss styrning av bidragsgivningen, i det här fallet till glesbygdens lokaler där anledning att räkna med sysselsättningsstöd torde finnas. Men med hänsyn till behovet så behöver det inte vara någon nackdel i det här fallet, i varje fall inte under en övergångstid.

Med kännedom om bostadsministerns positiva inställning till ändamålet vågar jag räkna med att riksdagens medgivande kommer att utnyttjas av regeringen i av utskottet avsedd omfattning.

Herr talman! Mycket finns att anföra om bostadspolitiken, men det var inte så länge sedan vi senast deklarerade våra ståndpunkter i de olika detaljerna. Även angelägna frågor kan upprepas alltför ofta, varför jag slutar med att yrka bifall till reservationerna 9, 16 och 19.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Jag avser att under mina minuter behandla bostadsministerns pressmeddelande beträffande taxeringsvärdena, som vi fick i går. Jag tänker även tala om tomträtten och höjningen av lånegränserna och till slut om en fråga som tas upp i civilutskottets betänkande nr 8, nämligen om de konsekvenser som förhandlingsmonopolet på hyresmarknaden har fört med sig.

Beträffande det pressmeddelande från bostadsdepartementet, som vi alltså fick i handen i dag, kan man naturligtvis först konstatera att det

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

verkar vara ytterligare en bit av en brasklappspolitik att timmarna före vår bostadspolitiska debatt delge ledamöterna några ställningstaganden från bostadsdepartementet. Det hade varit fördelaktigt om vi hade fått några dagar på oss att titta på det.

Men det som slår mig omedelbart är de åtgärder som regeringen avser att vidta med anledning av de chockhöjningar av taxeringsvärdena på fastigheter som nu är en realitet. Begreppsförvirring tycks råda på området. I pressmeddelandet skriver bostadsministern att de faktiska taxeringsvärdehöjningarna för villor blev större än beräknat – han talar då om vad vi utgick från i höstas – medan taxeringsvärdena för hyres- och bostadsrättshus i stort sett är oförändrade. Vidare talar bostadsministern om att man som kompensation för detta tänker höja villaavdraget och även den lägre inkomstgränsen för den 2-procentiga intäktsberäkningen.

Sedan skriver bostadsministern: Dessa höjningar är avsedda att motverka de taxeringsvärdeökningar som går *utöver* vad vi tidigare haft anledning att räkna med.

Det var faktiskt så att skatteutskottet i sitt yttrande i höstas med anledning av propositionen 150 skrev att man utgick från att regeringen skulle komma med erforderliga förslag till riksdagen om de taxeringsvärdeökningar som redan – alltså i höstas – var kända eller förväntade. Men här skriver bostadsministern att det med anledning av de höjningar som kommit utöver vad man trodde i höstas finns anledning att vidta åtgärder, och det är dessa han föreslår här. Det kan naturligtvis vara en förklaring till att de åtgärder som regeringen nu tänker vidta är så undermåliga. Såsom herr Strömberg i Botkyrka redovisade tidigare i sitt inlägg är det mycket små förbättringar eller rättare sagt mildringar av de taxeringsvärdehöjningar som fastighetsägarna nu drabbas av som blir resultatet av regeringens förslag. Vi från moderata samlingspartiet hävdar att taxeringsvärdehöjningarna framför allt är ett resultat av inflationen, och då bör rimligtvis inte skattebördan för fastighets- och småhusägarna öka på grund av denna inflation, utan då skall vi höja inkomstgränserna i samma utsträckning som vi höjer taxeringsvärdena.

Beträffande tomträtten, som behandlas i civilutskottets betänkande nr 7, är det märkligt vilken inställning de båda andra borgerliga partierna har intagit. Man försöker på något sätt hävda, att civilutskottet och riksdagen numera är helt neutrala i fråga om man skall använda sig av tomträtt eller äganderätt. Man säger att enighet råder om att kommunen skall avgöra detta. Det framgår av den skrivning som folkpartiet och centerpartiet har i sitt särskilda yttrande. Utskottet har inte tagit ställning till dessa frågor i år, och därför finns det ingen anledning för dessa båda partier, menar man, att reservera sig. Sakläget är faktiskt att hela den proposition som vi fick i höstas utgick vad beträffar markpolitiken ifrån att marken som kommunerna upplåter företrädesvis skall upplåtas med tomträtt. Det var detta vi diskuterade i höstas. Det är detta som civilutskottets majoritet nu hänvisar till när man säger att riksdagen hade

denna mening redan i höstas och att det inte finns anledning att nu ändra uppfattning. Därmed tycker jag det är helt felaktigt att hävda, som mittenpartierna nu gör, att utskottet inte har tagit ställning till frågan om man skall ha valfrihet mellan tomträtt och äganderätt, som vi vill ha. Vi moderater menar att vi skall följa efterfrågan även när det gäller mark. Vill folk i större utsträckning ha äganderätt än tomträtt skall vi följa detta och erbjuda äganderätt så långt det går. Självklart skall valfriheten inkludera även tomträtt så att även detta kan erbjudas i kommunerna. Men eftersom de allra flesta människor som nu står i köerna till eget hus vill ha äganderätt skall vi också erbjuda detta. I utskottets betänkande framgår en ständig kritik av äganderätten och man för fram fördelarna med tomträtten. Exempelvis skriver man så här på s. 15 andra stycket nedifrån: "Det förhållandet att kommunerna har fattat beslutet lägger också i deras hand att med hänsyn till skiftande förutsättningar väga tomträttens fördelar för bl. a. kommunen mot småhusbyggarnas önskemål." Man utgår från att det är en självklar motsats mellan kommunens behov och småhusägarnas önskemål. Jag menar att så inte är fallet. Det kan vara det, men jag anser att det är fullständigt felaktigt att utgå från en sådan motsats i alla lägen.

Herr talman! I en annan reservation till betänkandet nr 7 tar vi moderater upp frågan om lånegränserna. Där för vi, såsom vi gjort tidigare i ett antal sammanhang, fram kravet att det skall vara en konkurrens på lika villkor. Pengar skall kunna lånas lika förmånligt – eller oförmånligt – oavsett om det rör sig om enskilda byggare eller s. k. allmännyttiga företag. Alla byggarkategorier skall ha möjlighet att få ut 95 % av låneunderlaget. Folkpartiet för i en annan reservation fram sin synpunkt, nämligen att man för de enskilt byggda flerfamiljshusen skall höja lånegränserna. Det är i alla fall ett halvt steg på vägen, men vi saknar onekligen centerpartiet. Det är beklämmande att se att centerpartiet i en sådan här viktig principfråga överger sin tidigare linje och i vad jag vill beteckna som kohandel har kommit överens med socialdemokraterna i utskottet om att man inte skall ta ställning till den här frågan nu – av någon anledning. Uppenbarligen skall man kunna göra det under riksmötet 1975/76, om jag förstår skrivningen rätt. Sådant tror jag inte, för att nu tala med fru Olssons i Hölö ord, stärker riksdagsarbetets anseende.

Till sist, herr talman, har vi moderater i reservationen 4 vid civilutskottets betänkande nr 8 tagit upp problemen kring kollektivanslutning till hyresgästorganisation. Vi vill ha en utredning som skall studera konsekvenserna av det i höstas i hyreslagstiftningen införda förhandlingsmonopolet för hyresgäströrelsen. Vi anförde i höstas, när den här frågan behandlades, att det är fel att ge Hyresgästernas riksförbund – en enda organisation – monopol på allt vad förhandlingar heter på bostadsmarknaden. Det är fel av många anledningar.

Vi hävdar att också andra grupper i samhället bör kunna organisera sig även på bostadsmarknaden och föra fram sina synpunkter och krav

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

gentemot sina motparter.

Dessutom är hyresgäströrelsen, som den kallas, ingalunda en stark organisation. Det är en organisation om vilken det litet slarvigt brukar påstås i debatten att den har 650 000 medlemmar. Så är inte fallet. Den har, för att vara exakt, 623 000 medlemmar enligt sina egna siffror. Av dessa är hälften kollektivanslutna medlemmar. Jag själv är kollektivanslutna till Hyresgästernas riksförbund. Jag skulle inte få bo i min HSB-lägenhet om jag inte betalade in medlemsavgiften till Hyresgästernas riksförbund, trots att jag själv är delägare i min egen lägenhet. I denna situation befinner sig ungefär 300 000 människor i det här landet. Det är en fullständigt orimlig situation, och det visar också svagheten i hyresgäströrelsen. Av de 300 000 som kvarstår, som skall vara enskilt anslutna medlemmar, betalar faktiskt 200 000 sin avgift i samband med hyran; de ser alltså aldrig sin avgift. Dessutom är det en väldig genomströmning av medlemmar i hyresgäströrelsen.

Jag anser att detta visar att Hyresgästernas riksförbund inte är moget att få det ansvar som majoriteten i riksdagen gav förbundet i höstas.

Vi upprepar detta samtidigt som vi säger att de konsekvenser vi nu har sett av det förhandlingsmonopol riksdagen gav är så pass allvarliga att vi måste studera dem noga. Det som hänt är att man ute i landet kunnat se exempel på att hyresgästföreningar och deras motparter har kommit överens om att avgiften till hyresgästföreningen skall tas ut i samband med hyran för alla oavsett om de är medlemmar eller inte, oavsett om de vill vara medlemmar eller inte. På detta sätt, menar vi, undergräver man ännu mer tilltron till det Organisationsverige som vi i andra sammanhang är så stolta över. Om det är en frisk och fräsch organisation som skall företräda en stor grupp människor – hyresgästerna – på marknaden, bör den rimligtvis arbeta så att det ter sig naturligt för folk att gå med i den. På det sätt man nu arbetar – med tvångsanslutning och annat – tror jag att vi aldrig kommer att få den situation som vi vill ha med något så när likvärdiga parter på bostadsmarknaden.

Fru OLSSON i Hölö (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev förvånad över herr Danells beskrivning av hur frågan om tomträtt behandlats. Herr Danell var med i utskottsarbetet i höstas och bör väl komma ihåg att den skrivning utskottet gjorde var en betydande mildring av vad som anfördes i propositionen. Vi försökte närma oss varandra och göra det möjligt att ge människor valfrihet mellan tomträtt och äganderätt, men majoriteten överlät på kommunerna att ta ställning.

Nu har moderaterna i den här – det vill jag poängtera – viktiga frågan återkommit med en motion om att det skall finnas möjligheter för människor att äga sin tomt. Men i år har moderaterna mildrat sin ståndpunkt ganska väsentligt gentemot tidigare och kan nu även godta tomträtt. Det kunde de knappast göra tidigare, så moderaterna har närmat sig vår uppfattning, och det är bra. Utskottet gör nu inte något principiellt

uttalande utan anför endast att det bör vara möjligt att upplåta tomtmark på olika sätt. Vi har för vår del velat göra ett förtydligande i vårt särskilda yttrande och anfört att det är självklart att såväl tomträtt som mark med eget ägande skall kunna erbjudas småhusbyggarna i de stora kommuner som nu finns. Men man kan kanske inte erbjuda denna valfrihet på varje ställe där en småhusbyggare vill ha en tomt, utan det måste bli särskilt anvisade platser. Så som jag tolkar moderaternas motion skulle deras önskemål vara att småhusbyggaren skulle få välja precis var som helst. Det är således inte mer som skiljer sig i våra skrivningar.

Vad sedan gäller den frusna lottningen har jag förut redogjort för vår inställning i den frågan. Jag vill verkligen bestrida att någon kohandel skett. Åsikterna finns kvar sedan tidigare. Vi har bara valt att inte riskera ännu en lottning. Jag tycker verkligen inte, herr Danell, att det skulle vara bra för riksdagens anseende om vi nu gjorde en lottning och fick precis omvänt resultat mot förra gången. Jag vill emellertid poängtera än en gång att åsikterna finns kvar.

Herr CLAESON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I slutet av sitt anförande åberopar herr Danell att han är medlem i HSB, men han gör enligt min mening ett alldeles opåkallat angrepp på hyresgäströrelsen. Då jag är medlem i hyresgästföreningen och dessutom är anställd i Hyresgästernas riksförbund måste jag reagera mot vad herr Danell här anför. Han påstår att Hyresgästernas riksförbund inte skulle vara moget att ta det ansvar som regering och riksdag lagt på förbundet. Jag vill bara erinra om att Hyresgästernas riksförbund och hyresgäströrelsen i början av 1900-talet tog upp kampen för hyresgästernas intressen i vårt land. Rörelsen växte fram ur hyresgästernas alltmer utsatta situation. De ständiga hyreshöjningarna och vräkningshoten krävde att hyresgästerna organiserade sig och satte sig till motvärn. De hyresgästföreningar som bildades förde en många gånger framgångsrik kamp mot fastighetsägarna.

Äran av den hyreslagstiftning som vi fick 1940 och 1942 och av de övriga förbättringar vi fått på området, t. ex. det förbättrade besittningsskyddet, kan utan tvivel till stor del tillskrivas hyresgäströrelsen. Jag finner det därför i det närmaste oförskämt att, såsom herr Danell nu gör, ifrågasätta denna rörelses kompetens och mognad att ta det ansvar som den fått sig ålagt när det gäller att tillvarata hyresgästernas intressen.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Danell har angripit både centerpartiet och folkpartiet vad beträffar frågan om tomträtt eller äganderätt när det gäller mark som upplåtes för egnahem. Jag hänvisar till det svar som utskottets ordförande gett, men jag vill anlägga ytterligare en synpunkt på denna fråga. Det är inte så där alldeles säkert att äganderätt är den bästa formen. Det finns tillfällen då tomträtt är att föredra. Jag kommer från en kommun som på senare tid har byggt mycket småhus. För många unga familjer,

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

barnfamiljer och människor med låga inkomster är den kontantinsats som fordras för köp av ett eget hem hög och besvärande, speciellt i den situation som tidigare rått. För dessa människor har det varit en fördel att man genom upplåtelse med tomträtt kunnat pressa priset på fastigheten med 20 000, 25 000 och uppemot 30 000 kr. Därigenom har också kontantinsatsen blivit lägre och det har blivit lättare att förvärva huset. Herr Danell håller väl med om att detta är en fördel.

Vad beträffar lånegränserna är jag något förvånad över att herr Danell säger att vi gått halvvägs. Jag tycker att herr Danell själv går för långt. Moderaternas reservation innebär att man sänker lånegränsen för bostadsrätt, och det betraktar jag som utomordentligt beklagligt. Bostadsrätt är en bra boendeform, och det finns människor för vilka det är värdefullt med den låga insats man nu har vid en lånegräns på 99 %. Går man ner till 95 % ökar insatsen, och det kan bli besvärande för vissa grupper. När det gäller gränsen 92 % för enskilt ägda flerfamiljshus stödde också moderaterna i slutomgången i höstas den linjen.

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller diskussionen om tomträtt vill jag konstatera att vi inte har ändrat vår uppfattning. Moderata samlingspartiet säger inte att tomträtt är någonting förkastligt och äganderätt det som i alla lägen är bäst. Vi säger att vi skall rätta oss efter hur folk vill ha det; vill de ha äganderätt skall vi erbjuda sådan i större utsträckning än tomträtt.

I utskottshandlingarna har det varken nu eller i höstas sagts någonting positivt om äganderätten, utan det talas enbart om fördelarna med tomträtt. Jag menar att utskottsmajoritetens hela framställning av denna fråga är felaktig. Den överensstämmer inte med människornas uppfattning i denna fråga. Jag utvecklade den saken i mitt tidigare anförande och behöver därför inte nu gå närmare in på den.

Sedan säger fru Olsson i Hölö att utskottet tillbakavisade vad propositionen i höstas sade om tomträtt och ansåg att den var alldeles för positiv till tomträtt. Det skulle vara intressant att höra vad herr Bergman i Göteborg från socialdemokraterna anser om det. Anser han att det som stod i propositionen 150 om att tomträtt företrädesvis bör användas vid upplåtelse i kommunerna inte lägre gäller utan avsågades av utskottet? Det skulle vara intressant att höra hans syn på det.

Beträffande mitt s. k. angrepp på hyresgäströrelsen vill jag säga att jag inte angriper denna. Det är en bra opinionsgrupp, som naturligtvis har åstadkommit många behövliga förändringar. Men att därifrån ta steget till att säga att hyresgäströrelsen skall företräda alla hyresgäster i detta land är någonting helt annat. Jag tycker inte heller att det är en *rörelse*, om man bara kunnat fånga in 623 000 av alla hyresgäster i detta land, om hälften av dessa är kollektivanslutna och ytterligare 200 000 medlemmar betalar sin avgift över hyran. Jag anser att detta är ett orimligt förhållande. Sedan kan Hyresgästernas riksförbund ha en fin historia

och goda traditioner – det har man visst – men det är någonting helt annat än att ge förbundet ett så stort ansvar som riksdag och regering gav det i höstas. Vi skall också komma ihåg att centerpartiet var kritiskt häremot i sin partimotion, men den linjen följde man dess värre inte upp i utskottet.

Vi kan säga att herr Claeson talade som anställd i hyresgäströrelsen, medan jag talade som medlem.

Fru OLSSON i Hölö (c) kort genmäle:

Herr talman! Om vi jämför moderata samlingspartiets reservationer angående tomträtten i december förra året och nu, finner vi att det är väsentliga skillnader. I reservationen förra året talade man om äganderätt och fördömde tomträttsinstitutet. Man yrkade avslag på vår motion, där vi visserligen talade om fördelarna med att äga tomten men där vi också framhöll att i de större tätorternas centrala delar var i de flesta fall det bästa alternativet att upplåta marken med tomträtt. Reservationen förra året betraktar jag som ett avståndstagande från tomträtten, något som inte är fallet med årets reservation. Jag tycker alltså att det blivit en förändring – en förändring till det bättre.

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi behöver inte idka högläsning ur vår reservation i höstas, men att vi där skulle ha fördömt tomträtten och enbart talat om äganderättens fördelar i alla lägen är faktiskt inte korrekt.

I mitt första inlägg glömde jag att yrka bifall till reservationerna 3 och 4 vid utskottets betänkande nr 8, och jag framställer därför detta yrkande nu i stället.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Förra årets höstriksdag behandlade nya och mer genomgripande riktlinjer för bostadspolitiken som numera gäller och som skall gälla för de närmast framförliggande åren. Detta gör naturligtvis att bostadsfrågan nu tilldrar sig ett relativt sett mindre intresse än i höstas. Ett sådant konstaterande innebär självfallet inte att frågor som har med bostadsförsörjningen och med villkoren för människors boende att göra nu skulle vara mindre betydelsefulla än tidigare. Boendet och dess sociala innehåll är självklart nu som alltid av den största betydelse.

Ett par frågor av principiell art som diskuterats här vill jag beröra, frågor som spelade en stor roll också vid behandlingen av bostadsfrågan vid fjolårets riksdag. Den ena handlar om det som beskrivs som valfrihet mellan å ena sidan tomträtt och å andra sidan äganderätt vid markupplåtelse. Att jag vill beröra den här frågan beror på att just den har varit av stort intresse och haft hög aktualitet i min egen kommun Linköping. Den borgerliga majoriteten i kommunen har uttalat sig på ungefär samma sätt som moderaterna i reservationen I och centerpartiet och folkpartiet i det särskilda yttrandet nr 2. Eftersom jag finner en betydande

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

diskrepans mellan å ena sidan de här deklarerade principerna och å andra sidan den praktiska hanteringen finns det enligt mitt förmenande anledning att undra över vad dessa deklarationer egentligen tjänar för praktiskt syfte.

Moderaterna kan väl knappast ha något intresse av att markera hänsyn till kommunernas behov av rådgighet över mark och därmed erforderligt planeringsutrymme. Det är f. ö. intressant att notera att moderaternas reservation uttrycker den meningen att riksdagen mera direkt skall blanda sig i de enskilda kommunernas handläggning av markfrågorna. Det rimmar ganska illa med synpunkter man uttalar i andra sammanhang, nämligen att kommunerna så långt möjligt själva skall handha sina angelägenheter, och till dessa angelägenheter hör självklart markfrågorna.

Det särskilda yttrandet nr 2 från centerpartiet och folkpartiet demonstrerar på ett utmärkt sätt det dilemma dessa partier tycks befinna sig i när det gäller markfrågorna. Naturligtvis skall jag genast tillägga att jag håller dem räkning för att de inte slagit följe med moderaterna i deras reservation, och det kanske skall uppfattas som en markering så god som någon.

Så några ord om den praktiska hanteringen i en borgerligt styrd kommun, där alltså den här hävdade valfriheten skall praktiseras. Under föregående år inkom i Linköping framställningar till kommunen, dels om att tomter som upplåtits med tomträtt skulle få förvärfvas av tomträtts-havaren, dels om att tomter som förvärvats av den boende skulle återköpas av kommunen och därefter upplåtas med tomträtt. I båda fallen förelåg praktiska möjligheter att tillgodose dessa motstridande önskemål.

Hur handlade nu kommunens borgerliga majoritet när man ställdes inför frågan att praktiskt villfara detta med valfrihet? I de aktuella fallen biföll kommunen framställningen från dem som önskade förvärva tidigare upplåten tomträttsmark. Samtidigt avtog man framställningar som hade den rakt motsatta innebörden och det rakt motsatta önskemålet. Det sättet att tillgodose vad som så vackert beskrivs som valfrihet för den enskilde är naturligtvis helt otillfredsställande.

Från vår sida har vi sagt att båda formerna för upplåtelse bör tillgodoses. Vi anser emellertid att önskemålet om sammanhållen upplåtelseform bör tillgodoses, dvs. att kommunens intressen också skall beaktas. Det är enligt vår mening också en fördel för de enskilda människorna.

Den andra fråga, herr talman, som jag något vill beröra handlar om markvillkoret som infördes genom fjolårets riksdagsbeslut. Markfrågorna har ju alltid stått i debattens centrum, och kommunernas möjligheter att tillgodose behoven har varit och är självklart av allra största vikt. Det beslut som fattades av 1974 års riksdag om införande av ett markvillkor vid bostadslångivningen betraktar jag som utomordentligt viktigt. Det är med tillfredsställelse vi kan erinra oss att beslutet om ett markvillkor fattades med stor majoritet i riksdagen. Beslutets viktigaste syfte var ju att så långt möjligt hindra markspekulation och medverka till att kommunernas rådgighet över marken kunde stärkas.

Moderaterna har aldrig tyckt om att samhället på olika sätt söker förhindra enskild markspekulation. Därför var de motståndare till det i fjol fattade beslutet. Nu har de till årets riksmöte motionerat om upphävande om markvillkoret. Det skäl som anförs är att markvillkoret skulle begränsa konkurrens på lika villkor, för övrigt en gammal känd motivering som använts också i andra sammanhang när moderaterna sökt förhindra ett ökat samhällsengagemang på bostadssektorn. Det är naturligtvis alltför mycket begärt att moderaterna någon gång skulle ägna de enskildas, de boendes förhållanden någon tanke. Att ett borttagande av markvillkoret skulle medverka till "att erbjuda bra bostäder till rimliga priser", ja, det tror väl inte ens moderaterna riktigt på, om de ransakar sig själva i den egna kammaren. Om man därtill lägger att moderaterna vill kraftigt försämra lånevillkoren för lejonparten av bostadsbyggandet, har man i ett nötskal vad en bostadspolitik med moderat förtecken skulle innebära. Man kan för övrigt undra huruvida moderaterna anser att bostadsfrågan tillhör de frågor där det är angeläget att samhället engagerar sig.

Nu är det dess bättre så att moderaternas inflytande på det område vi här diskuterar är lika litet som realismen i de förslag man för fram. Att göra bostadsfrågan till uteslutande en fråga om ekonomisk hantering framstår för mig som ganska avslöjande. Aldrig ett ord om den bostads-sociala sidan. Jag tycker att intrycket blir utomordentligt torftigt.

I den diskussion som förts har moderaternas företrädare herr Wennerfors bl. a. sagt att han och hans parti tar avstånd från folk- och bostadsräkningar. De skulle utgöra ett otillbörligt intrång i den enskildes situation. Jag undrar om herr Wennerfors har tänkt igenom sin ståndpunkt innan han uttalade dessa tankar från denna talarstol för ett par timmar sedan.

Vad skall nämligen dessa folk- och bostadsräkningar tjäna för syfte? Jo, bl. a. att skapa ökad kunskap om de enskilda människornas behov när det gäller boendet och vad som sammanhör med detta. Bostadspolitiken, sade herr Wennerfors litet uppgivet, blir nog ungefär vad den har varit. Han menade väl med det att socialdemokraterna och numera också de två mittenpartierna i en betydande grad av enighet skapar den bostadspolitik som skall gälla för framtiden. Han beklagade att det förhöll sig på det sättet att numera centerpartiet och folkpartiet kunde ena sig med socialdemokraterna i så många och väsentliga frågor på det här området. Dessa partiets företrädare har ju svarat för sig själva, och det finns ingen anledning för mig att kommentera den sucken från herr Wennerfors.

Herr Danell har ägnat hyresgäströrelsen ett visst intresse i denna debatt. I likhet med herr Claeson upplevde jag det han sade som i hög grad ett utfall mot hyresgäströrelsen. Naturligtvis kom frågan om de s. k. kollektivanslutna medlemmarna i hyresgäströrelsen in i det sammanhanget. Ibland handlar det ju om kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet, men i dag gäller det alltså hyresgäströrelsen.

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Hyresgäströrelsen är svag och föga ägnad att ta det ansvar som riksdagen har lagt på den, säger herr Danell. Jag tror att det vore förståndigt av herr Danell att vända sig till sina med-medlemmar i HSB, som han själv tillhör, och inom hyresgäströrelsen, och ta upp de här frågorna från utgångspunkten hur man skall kunna stärka hyresgäströrelsen och eventuellt göra den ännu bättre skickad att axla det ansvar som riksdagen har lagt på den. Det vore enligt mitt sätt att se mera progressivt och befruktande än att, väl skyddad för varje möjlighet för denna rörelse att försvara sina intressen, uttala sådana synpunkter som herr Danell här har fört fram.

Nu misstänker jag att också herr Danell saknar kännedom om det som vi brukar tala om ibland, nämligen historien. Och historien går tillbaka till en tid då vi inte diskuterade om ett överskott på bostäder, framför allt inte ett överskott på goda bostäder. Det var en tid när folk levde under vidriga förhållanden på den s. k. bostadsmarknad som då fanns. Då föddes HSB, då föddes hyresgäströrelsen – båda med samma syfte: att söka lösa problemen på det här området. Ett studium av den historien skulle kanske föra fram herr Danell till insikt om att sambandet och samarbetet mellan HSB och hyresgäströrelsen är utomordentligt naturligt. Det är ett samband och ett samarbete som jag förmenar har varit till nytta för de människor det här handlar om, nämligen de boende.

Jag yrkar bifall, herr talman, till utskottets hemställan i betänkandet nr 7 utom beträffande punkten 49, där jag yrkar bifall till reservationen 20.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henrikson utgår från en alldeles bestämd situation i en särskild kommun – om jag fattade honom rätt hans egen hemkommun Linköping. Den kommunen har en icke-socialistisk majoritet, och utifrån dess agerande i ett enda fall dömer han ut alla de tre icke-socialistiska partiernas markpolitik.

Jag kan referera till situationer i Storstockholm, där socialdemokratiskt styrda kommuner av olika anledningar tvingats sälja mark som de helst velat upplåta med tomträtt, men för den skull skall jag inte göra ett angrepp på hela socialdemokratins markpolitik. Det kan ha funnits skäl som vi inte känner till.

F. ö., herr Henrikson, hände det för inte så länge sedan att en av de ekonomiskt värst trängda kommunerna här i landet – den finns här i Storstockholm – uppvaktade finansministern och begärde hjälp i sin ekonomiska situation. Enligt tidningarna fick man svaret: Sälj mark!

Herr ÅKERFELDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är tillfredsställande att höra herr Henriksons utläggningar om tomträtten i så måtto att även han nu lovprisar valfriheten. Såvitt jag kan erinra mig är ett sådant klart uttalande från hans parti en nyhet.

Herr Henrikson kan emellertid inte vara helt oreserverad, utan vill gärna ge en känga åt, som han säger, de borgerliga politikerna. Det gör han med ett exempel på hur man i någon viss kommun hanterar frågan om att prioritera tomträtt resp. äganderätt. Jag tycker att sådana exempel inte för debatten särskilt mycket framåt. Det är lika lätt att hitta fall där man skulle kunna beskylla socialdemokratiska politiker för något liknande. Jag skall inte göra detta; jag vill bara konstatera att de debatter som vi här i riksdagen har fört om tomträttens fördelar, både i dag och i höstas, har haft till syfte att ge en ledtråd för kommunerna i deras agerande när det gäller upplåtelsefrågor. Jag tror att kommunerna, efter den grundliga debatt som har förts i höstas och i dag, bör ha vissa möjligheter att göra en bedömning. Den bedömningen måste, eftersom ståndpunkterna dock är relativt näraliggande, till slut bli att det skall vara valfrihet, och då har vi nått ett väsentligt syfte i denna fråga.

Herr HENRIKSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt exempel från den egna kommunen är inte avsett att utgöra något slagträ mot företrädare för de partier som slutit upp på i stort sett samma linje som socialdemokratin när det gäller markfrågorna. Jag har bara velat åskådliggöra att man ändå förväntar sig att dessa uttalanden som vi gör i riksdagen skall få genomslagskraft i kommunerna ute i landet. Får de inte det, menar jag, tjänar dessa uttalanden mer till att dölja vad som egentligen är syftet än till att vara en viljeinriktning som man avser att föra ut i praktisk politik i de enskilda kommunerna. Därför ligger det makt uppå, enligt mitt sätt att se, att de ståndpunkter som vi står för här i riksdagen förs ut till de människor som har att handlägga frågorna i kommunerna.

Men den viktiga poängen var att när människor begärde att få köpa mark som varit upplåten med tomträtt, fick de ja. När man begärde att marken skulle upplåtas med tomträtt, fick man nej från kommunens sida. Detta harmoniserar inte riktigt med den s. k. valfrihet som det här talas om.

Sedan har jag inte uttalat någon ny mening från socialdemokratisk sida i denna fråga. Vi har aldrig menat att man i alla lägen och i alla kommuner, oavsett behov och förhållanden i övrigt, skall tillämpa endera den ena eller den andra upplåtelseformen. Vi har hävdad tidigare – och gör det också nu – att det skall finnas möjlighet att tillämpa båda dessa upplåtelseformer i den enskilda kommunen.

Herr ÅKERFELDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henrikson säger nu att han inte vill använda dessa exempel som slagträ mot de partier som sluter upp på i stort sett samma linje som han själv. Då vill jag bara påpeka att i hans exempel sades uttryckligen att det var borgerliga partier.

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Henrikson tar nu delvis tillbaka de slutsatser han drog i sitt tidigare anförande om de icke socialistiska partiernas agerande i Linköping – att det skulle gälla mera generellt. Men i slutet av sitt anförande kom herr Henrikson ändå tillbaka till detta.

Sedan vill jag stryka under vad herr Henrikson säger, att det är angeläget att det som vi beslutar och säger i riksdagen får genomslagskraft över hela landet. Det bör ha genomslagskraft i kommunerna – det är riktigt, herr Henrikson. Det vore också angeläget att det fick genomslagskraft hos herr finansministern, och det kanske herr Henrikson kan se till.

Herr HENRIKSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Strömberg i Botkyrka vill jag säga att jag inte har tagit tillbaka någonting av vad jag har sagt tidigare. Jag är måhända litet överraskad över att just företrädare för de två partier som jag ägnade allra minst intresse i mitt anförande nu känner sig utomordentligt besvärade av att jag har tagit fram detta exempel med Linköping. Jag ägnade den största delen av mitt anförande åt att polemisera mot moderaterna, som i den här frågan visar en väsentligt annorlunda inställning än vad övriga partier i riksdagen gör. Det fanns därför, menar jag, särskild anledning att ägna dem sitt intresse i ett kort inlägg i en debatt som denna.

Herr JADESTIG (s):

Herr talman! Fram till 1930 styrdes ju bostadspolitiken i stort sett av enskilt vinstintresse. Då var bostaden så att säga en handelsvara. I dag är det en socialt inriktad bostadspolitik som vi för. Under årtionden har den varit inriktad på att komma till rätta med en bristsituation.

Dagens debatt har rört sig en hel del kring överskottet av bostäder. Det är ju ca 25 000 lägenheter i statligt belånade hus som står tomma, och det gäller hus som är byggda efter 1967. Om man tar hänsyn till att vi har ett bestånd av över tre miljoner bostäder i det här landet förstår man att det ändå är en liten sektor som vi här diskuterar.

Antalet outhyrda lägenheter varierar starkt också mellan kommungrupper och enskilda kommuner. I den här debatten låter det nästan som om alla kommuner skulle ha överskott på lägenheter i flerfamiljshus, men så är ju inte fallet. Jag bor emellertid i en kommun som har drabbats av det här problemet. Det är därför jag har funnit anledning att ta till orda i debatten, och då inte minst på grund av herr Wennerfors inlägg.

Herr Wennerfors tog upp frågan om hyresförlustlån och eftergiftsmöjligheter, och argumenteringen i hela hans inlägg gick ut på att lägga allt ansvar på de drabbade kommunerna och främst på de förtroendemän som handlagt frågorna. Förslagen till åtgärder var få i herr Wennerfors anförande. Ja, det fanns ett förslag om likvidation – att det statliga organet bostadsstyrelsen skulle överta ansvaret. Men herr Wennerfors kunde inte komma ifrån att någon till syvende og sist måste betala kalaset.

Jag hade tänkt att en gång för alla ge bakgrunden till att en kommun kan hamna i en sådan här situation.

Den ort som jag kommer från expanderade mycket snabbt under 1950- och 1960-talen. Vi hade ständigt bostadskö. Vi byggde flerfamiljshus så långt våra kvoter räckte, och vi uppvaktade de statliga myndigheterna med begäran om extrakvoter som vi utnyttjade för småhusbebyggelse. 1967 byggde vi 150 hyreshus och 48 småhus, alltså 198 bostadsenheter. 1969 byggde vi 426 hyreshus och 50 småhus, således 476 bostadsenheter. 1971 var sista året som vi byggde hyreshus – 288 flerfamiljshus och 42 småhus.

Efter 1971 har vi inte byggt ett enda hyreshus, och i det bostadsprogram som nu föreligger för min kommun för åren 1975–1979 är den beräknade produktionen 50 à 60 lägenheter i småhus per år. Trots detta har vi i dag ca 200 outhyrda lägenheter, vilka är koncentrerade till *ett* bostadsområde som var i produktion åren 1966–1971 – ett område som det dessutom rådde totalentreprenad på.

Kommunen hade som bakgrund för dåvarande bostadsförsörjningsplan erfarenheterna av en snabb expansion och en förväntad befolkningsökning. Prognoserna hade gjorts av regionala organ, länsbostadsnämnden, länsstyrelsen, länsarbetsnämnden samt kommunen och byggde naturligtvis delvis på en beräkning av industrikapaciteten i kommunen.

Befolkningsökningen avstannade emellertid och det blev en stagnerad befolkning – ja, det skedde t. o. m. en avflyttning. Under de senaste åren har det varit en nettoutflyttning från kommunen på ett par hundra personer per år, och tyvärr synes den utvecklingen fortsätta. Även om talen inte blir så höga som under de senaste åren får man dock räkna med en minskning av befolkningen. Vi har alltså fått en befolkningsminskning i stället för en beräknad befolkningsökning.

Projektet avsåg totalentreprenad och omfattade ca 1 000 lägenheter med en byggnadstid på fem år. När bostadsområdet planerades var det en kronisk bostadsbrist. Ni minns säkerligen vilken hård kritik som under åren 1965–1968 framfördes mot bostadspolitiken här i landet – vi kunde inte skaffa bostäder åt folk. Detta gällde naturligtvis inte bara den industriort där jag bor, utan det gällde i stort sett över hela landet. Prognoserna visade att industrin behövde folk, följaktligen satte vi i gång detta projekt. Vi skulle i dag haft en befolkning på mellan 22 000 och 23 000 invånare men har bara ca 18 000 invånare i Hallstahammar.

Expansionen blev inte den som man räknat med. Kommunens befolkningstal minskade. Däremot byggdes bostäderna såsom planerats. En del av produktionsenheterna i kommunen – från en av ortens större industrier – omlokalisades till övre Norrland. Det invercade givetvis menligt. Men byggnationen var i full gång. Dessutom bedömde man situationen så både från kommunens och från industriledningens sida, att trots en beräknad utflyttning från orten på 200 anställda skulle bostäderna behövas. Industrierna räknade nämligen med en fortsatt expansion. Det blev dock ingen sådan. Men det var inte fullt klart att

vi skulle få en sådan befolkningsminskning förrän byggnadsproduktionen hade pågått ett par år, dvs. någon gång under 1970.

Det område som det här gäller är inte något höghusområde. Visserligen finns det några sexvåningshus, men bostäderna där är mycket attraktiva. De outhyrda lägenheterna finns i ett lägenhetsbestånd i trevånings lamellhus. Inte heller kan det vara den kommunala servicen som gör det svårt för oss att få de lägenheterna uthyrda. Jag vågar nämligen påstå att få bostadsområden har en så starkt utbyggd kommunal samhällsservice som detta. Dessutom gränsar det till mycket stora öppna fria ytor. Även de önskemålen är alltså tillgodosedda.

Nej, mina vänner, orsaken är att det är för få människor i regionen som söker bostäder. Expansionen i Västmanlands län har stagnerat. Kringliggande kommuner – Västerås, Eskilstuna, Köping och andra – har precis samma problem som Hallstahammar. Vad vi behöver är arbetsplatser. Vi behöver bygga ut vårt näringsliv. Situationen med de tomma lägenheterna kan inte förbättras på annat sätt än genom näringspolitiska åtgärder.

I reservationen 13 av herrar Wennerfors och Adolfsson yrkas att hyresförlustlån skall vara tidsbegränsade. Det skall vara en engångsinsats i avvaktan på att nyproduktionen i bostadsområdena kan anpassas efter konsumenternas efterfrågan. Jag ställer mig då frågan: Om detta yrkande skulle bli riksdagens beslut, vilken situation skulle då sådana orter som Hallstahammar råka i? Jo, vi skulle helt enkelt inte kunna klara situationen. Det skulle innebära ekonomiskt kaos för kommunen.

Det är inte heller som reservanterna tror, att det är vetskapen om att dessa stödmöjligheter finns som skulle ha gjort att vi inte har iakttagit den försiktighet som det har funnits skäl till. Jag vågar säga att vi har iakttagit den. Jag kan där hänvisa till att produktionen av flerfamiljshus avslutades så fort den första etappen var klar, och vi har inte byggt och planerar f. n. inte heller att bygga ytterligare flerfamiljshus i avvaktan på en ändrad efterfrågesituation.

Egentligen skulle jag göra som herr Bergman i Göteborg och för min del bjuda in herr Wennerfors till Hallstahammar för att studera objekten ordentligt. Att jag dessutom har anledning bjuda in herr Adolfsson, som är från länet, är att beklaga. Han borde ju rimligen känna till situationen något bättre.

Jag vill påstå att kommunalmännen känner sitt ansvar, och därför är den moderata reservationen ett bevis på bristande förtroende för den representativa demokratin. Vi konstaterar med tillfredsställelse att det finns möjligheter till lån för täckande av hyresförlusterna och till avskrivning av dessa lån. Men trots avskrivningsmöjligheterna innebär hyresförlusterna för t. ex. Hallstahammars kommun – det rör sig om en årlig förlust på ca 2 milj. kr. – 1 krona i extra kommunal utdebitering. Vi är medvetna om att det är kommunen som har huvudansvaret för den situation vi har hamnat i, men vi är glada över att det ekonomiska ansvaret delas mellan kommun och stat.

Likvidation var den lösning herr Wennerfors rekommenderade. Herr Wennerfors förordar alltså övervältrande av det ekonomiska ansvaret på andra. Det är måhända en vanlig kapitalistisk lösning, men den passar inte in i bilden när det handlar om bostäder. Bostaden måste anses vara en social angelägenhet.

Vet förresten herr Wennerfors att det inte enbart är kommunala bostadsföretag som drabbats av det här problemet? Herr Bergman har redan visat på det. Det finns exempel på att enskilda byggherrar byggt bostadsområden med avsikt att behålla dem i egen förvaltning men råkat ut för uthyrningssvårigheter och då hemställt att kommunen skulle hjälpa dem ur svårigheterna. Om så skett har antalet outhyrda lägenheter ökat hos de allmännyttiga bostadsföretagen och minskat hos de enskilda, men i sak har ju problemet kvarstått. Så har t. ex. i Hallstahammar ett av ortens större företag sålt sina bostäder i flerfamiljshus. De är nu överlämnade till den allmännyttiga sektorn.

Inom näringslivet har man den inställningen att näringslivet inte skall äga och driva bostäder – det är en samhällelig uppgift, och den uppgiften tycker vi oss också ha anledning att ta på oss.

Herr talman! Jag har framfört dessa synpunkter därför att jag tycker att det är skäligt att försöka klarlägga problemen med överskottet av lägenheter, inte med utgångspunkt i utopier som herr Wennerfors gör utan mera med utgångspunkt i praktiska erfarenheter. Jag har nu en gång för alla, hoppas jag, slagit fast att byresförlusterna inte, som talesmännen för moderaterna gör gällande, beror på slarv av förtroendemännen i de drabbade kommunerna. De har hamnat i en situation som de inte kunnat råda över och som har förorsakat problemen. Det kommunala fastighetsbolaget i min kommun drivs av en styrelse med fem ledamöter, tre socialdemokrater och två moderater. Den ene av dessa två moderater har varit förste vice ordförande i länets avdelning av moderata samlingspartiet. De delar den grundsyn som jag här har skisserat. Den grundsyn som moderaternas talesmän i civilutskottet anlagt delas säkert inte av moderata samlingspartiets lokala företrädare.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Nu har jag också blivit inbjuden till Hallstahammar. Jag får väl ta med familjen och åka runt både till Hallstahammar och till Göteborg.

Jag skulle i min tur vilja ta med herr Jadestig på en resa till Linköping. Där finns också ett allmännyttigt bostadsföretag. Jag säger detta därför att herr Jadestig började med att påminna om att det också finns allmännyttiga företag som inte har problem med hyresförluster. Det gör det förvisso. I en tidning redogör chefen för det allmännyttiga företaget i Linköping för hur man klarat sig undan tomma lägenheter och hyresförluster. Han säger: "Viktigt är också att man inte låter kvottänkandet styra bostadsbyggandet ---. Man måste vara realist och bygga det som passar efterfrågan och inte slaviskt följa politiska program."

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Nu är jag på det klara med att man i Hallstahammar har haft speciella problem, särskilt med befolkningsutvecklingen. Det var intressant att höra den här redogörelsen – även om jag skulle ha velat få veta mera. Om man t. ex. bortser från hyresförlusterna, vad kan då sägas om det allmännyttiga bostadsföretagets ekonomi i Hallstahammar? Hur ter sig resultatet, om man just bortser från de tomma lägenheterna? Hur är det med likviditeten, osv.?

Dessutom – även om det var intressant att lyssna till herr Jadestigs redogörelse för företaget där hemma – kanske vi inte bör döma enbart efter hur förhållandena är i Hallstahammar. Vi kan ju inte jämföra förhållandena där med hur man har skött sådana företag i Göteborg, i Jönköping, i Norrköping eller i Malmö, för att ta några exempel ur högen:

Det är ett kapitalistiskt synsätt, säger herr Jadestig vidare, att övervältra kostnaderna och ansvaret på andra. Men det är just vad ni själva gör! Ni låter skattebetalarna betala kostnaderna utan att ni egentligen behöver stå till svars för de politiska misstag som ni har gjort. Det tycker jag är väl så allvarligt.

Herr JADESTIG (s) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag framför allt har sagt är att vi kanske överbetonar betydelsen av de outhyrda lägenheterna, som är 25 000–26 000 till antalet, i det bostadsbestånd på över tre miljoner lägenheter som vi har i det här landet. Det är nämligen på det sättet att de är koncentrerade till ett fåtal platser, och det är detta som utgör problemet för de kommunerna.

Det är väl bara med tillfredsställelse vi kan konstatera att vi har skapat ett läge där människorna har möjligheter att få bostäder genom att det har blivit ett mindre överskott av lägenheter – om de hade varit jämnt fördelade över hela landet. Jag har levat i Hallstahammar kommun, där vi också har haft bostadsbrist, vilket då även ekonomiskt har drabbat enskilda människor. Nu drabbar överskottet på lägenheter i stället samhället kollektivt. Det är i och för sig betungande, men tidigare var det också betungande för människorna att inte få bostäder.

Vi strävar helt naturligt efter balans på bostadsmarknaden, och vi är medvetna om att problemet är en näringspolitisk fråga mera än en renodlad bostadspolitisk fråga. Vi vill inte som herr Wennerfors övervältra ansvaret på andra. Sålunda är vi inte intresserade av det moderata förslaget om likvidation, utan vi tror på samverkan mellan kommunerna och staten – det är det som är vår förhoppning.

Herr Wennerfors är välkommen till Hallstahammar med hela sin familj. Vi skall då försöka ge honom den information han så väl behöver.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Tack för det, herr Jadestig; det skall jag hälsa dem där hemma!

Tycker herr Jadestig att påpekandet av politiska misstag, som kostar

skattebetalarna hundratals miljoner, är att överbetona? Det tycker inte jag. Och vad anser skattebetalare i de kommuner där man har försökt att sköta det här på ett riktigt sätt om att behöva betala misstagen i andra kommuner?

Jag finner att detta är ett mycket allvarigare politiskt problem och ansvarsproblem än man tydligen anser inom regeringspartiet. Detta är beklagligt.

Herr JADESTIG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till att börja med säga att när vi hade bostadsbrist, herr Wennerfors, kostade den de enskilda människorna måhända inte bara hundra miljoner kronor, utan man får nog lägga till hundratals miljoner. Det kostade nämligen människorna mycket pengar att bo på den ena orten och att ha familjen på den andra. När vi nu har fått jämvikt i bostadsefterfrågan bör vi väl inte misströsta, men vi skall naturligtvis försöka verka för att överskottet på lägenheter så snabbt som möjligt får normala proportioner. Därför hälsar jag med tillfredsställelse att bostadsministern nu kommer att tillsätta en delegation som får till uppgift att kanalisera de här frågorna. I de orter som drabbas är vi väldigt glada över att vi får det här stödet. Vi kan lägga alla korten på bordet – vi har inte på något sätt missbrukat det förtroende som väljarna har givit oss.

Herr talmannen anmälde att herr Wennerfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr NYQUIST (fp):

Herr talman! I motionen 1783 har herr Strömberg och jag hemställt att riksdagen måtte besluta att förutsättningarna för eftergift av hyresförlustlån närmare skall regleras i särskild författning och att 100-procentig avskrivning av studentbostadsföretags hyresförlustlån skall kunna ske utan krav på kommunalisering.

Beträffande det första yrkandet anför utskottet att en eventuell författningsreglering skulle för att täcka skiftande förhållanden nödvändigtvis komma att innehålla så många undantagsregler och hänvisningar till vad utskottet något kryptiskt betecknar som "skönsmässiga bedömingar" att det med yrkandet avsedda syftet skulle förfelas. Utskottet har därför inte kunnat ansluta sig till vårt förslag.

Även om starka principiella skäl av typ betydelsen av att kunna förutse anslagsbeviljande myndighets beslut och att i god tid anpassa sig och planera därefter talar för vårt yrkande kan jag medge, att yrkandet innebär en lagteknisk reglering som svårligen kan täcka in alla enskilda fall i en särskild författning utan alltför allmänna formuleringar och att en detaljreglering å andra sidan skulle innebära att alltför många undantag måste göras. Men vår tanke, herr talman, har inte varit en detaljerad författningsreglering utan snarare ett angivande av ramarna och de all-

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bostadsbyggande,
m. m.*

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

männa förutsättningarna för beslut om eftergift av hyresförlustlån. Då emellertid utskottet utan invändningar godtagit av departementschefen redovisad praxis på området och då man kan förutsätta att riksdagen också kommer att göra detta, kan motionärernas önskemål därmed till icke oväsentlig del anses tillgodosedda. Jag kan därför i denna del godtaga den slutsats till vilken utskottet har kommit.

Jag skall så övergå till vårt andra yrkande. Av utskottets skrivning kan utläsas – i varje fall indirekt – att utskottet anser att vi alltför hårt har pressat föredragande departementschefens uttalande, innebärande enligt vår tolkning att ett kommunalt övertagande, en kommunalisering, skulle vara ett oavvisligt krav för full eftergift av hyresförlustlån till studentbostadsföretag. Utskottet menar med all rätt att förhållandena i de enskilda fallen kan vara mycket skiftande och ha samband även med ombyggnadslån och anstånd med betalningen på tilläggs lån. Frågan om räntefria ombyggnadslån och eftergift av inventarielån får, framhåller utskottet, prövas av riksdagen från fall till fall. Därmed, konkluderar utskottet, torde motionärernas intresse få anses tillgodosett.

Ehuru det inte sägs direkt ut har jag tolkat utskottets skrivning så, att utskottet för sin del i varje fall inte utesluter möjligheten av en 100-procentig eftergift utan kommunalisering och inte heller skulle biträda ett eventuellt krav på kommunalisering som villkor för full eftergift.

Det är möjligt att herr Strömberg och jag något har missuppfattat skrivningen i budgetpropositionen, men vi är i så fall i stort och gott sällskap. Föredragande departementschefen anför uttryckligen på s. 22: "Om kommunen övertar huvudmannaskapet för ett studentbostadsföretag efterges således lånet med 100 %." Jag har läst uttalandet så att om en kommunalisering inte sker, kan inte heller full eftergift beviljas. Och omvänt: för full eftergift krävs kommunalisering. Vi är emellertid tacksamma för den tolkning utskottet gör och som alltså innebär att därest en kommunalisering kommer till stånd blir det alltid tal om en 100-procentig eftergift, men en sådan eftergift kan också tänkas utan en övergång av huvudmannaskapet till kommunen, beroende på förhållandena i de särskilda fallen t. ex. vid en bostadspolitiskt rationell ombyggnad där en sådan erfordras. Självfallet kan väl också i de fall kommunalisering ej är aktuell eftergift av hyresförlustlånen ske med reducerade procentsatser från 100 % ända ner till de cirka 50 % som generellt gäller för de allmännyttiga bostadsföretagens hyresförlustlån.

Utskottets tolkning och skrivning, som i och för sig med fördel kunde ha innehållit litet mer av klartext, tillgodoser helt visst motionärernas syfte. Vi har menat att det vore helt fel att abrupt ställa en kommun som t. ex. Uppsala inför kravet på ett kommunalt övertagande av vederbörande studentbostadsföretag, innebärande bl. a. en svår kommunalekonomisk belastning. I sammanhanget kan nämnas att Stiftelsen Studentstaden i Uppsala i dag äger och förvaltar inte mindre än ca 6 000 studentrum och ca 2 000 familjelägenheter. Man bör då också erinra sig att kommunen fortlöpande mycket aktivt har medverkat – helt i enlighet

med den förda utbildningspolitiken och de studentbostadspolitiska riktlinjerna – med mark, planer och borgen och förvisso alltfört är beredd att medverka bl. a. till en ändrad lägenhetsfördelning i befintliga studentbostäder.

Lokalt har frågan om kommunalisering inte varit föremål för någon realdiskussion. Den frågan bör man enligt mitt förmenande närma sig med stor försiktighet. Utskottets skrivning ger nu också utrymme för ett gynnsamt förhandlingsklimat utan ängsliga sidoblickar på huvudmannaskapet. Jag har alltså, herr talman, inte heller i denna del något annat yrkande än utskottet.

Överläggningen var härmed slutad.

Civilutskottets betänkande nr 7

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Adolfsson och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Danell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Adolfsson och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Danell begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 272

Nej – 47

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Claeson.

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 16

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Adolfsson och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Danell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Adolfsson och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Danell begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272
Nej - 46

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 16

Punkterna 7-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 303
Nej - 16

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 6 a av herrar Wennerfors och Adolfsson samt 3:o) reservationen nr 6 b av herr Claeson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Wennerfors begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Claeson begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 11 antar reservationen nr 6 a av herrar Wennerfors och Adolfsson röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 6 b av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 50
Nej - 19
Avstår - 249

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 a av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 273

Nej - 46

Punkten 12

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 14 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301

Nej - 16

Punkten 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av fru Olsson i Hölö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Olsson i Hölö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 15 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av fru Olsson i Hölö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Olsson i Hölö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 190
Nej - 129

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Punkten 16

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 10 a av herrar Wennerfors och Adolfsson samt 3:o) reservationen nr 10 b av herr Strömberg i Botkyrka, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Wennerfors begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 16 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 a av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Punkterna 17 och 18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 20

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 21

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 12 av herr Wennerfors m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Strömberg i Botkyrka begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 21 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 12 av herr Wennerfors m. fl.

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Strömberg i Botkyrka begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 240

Nej - 78

Punkten 22

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 13 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 23 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272

Nej - 45

Punkterna 24-26

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 27

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 14 av herrar Wennerfors och Adolfsson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 27 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 14 av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 271
Nej - 46

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

Punkterna 28-32

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 33

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 15 av herrar Strömberg i Botkyrka och Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Strömberg i Botkyrka begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 33 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 15 av herrar Strömberg i Botkyrka och Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Strömberg i Botkyrka begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 270
Nej - 49

Punkterna 34-37

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 38

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 16 av fru Olsson i Hölö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Olsson i Hölö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 38 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 16 av fru Olsson i Hölö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Olsson i Hölö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 222
Nej - 97

---

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Onsdagen den
2 april 1975

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Punkterna 39-41

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 42

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 17 a av herrar Wennerfors och Adolfsson samt 3:o reservationen nr 17 b av herr Claeson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Claeson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Claeson begärt votering även beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 42 antar reservationen nr 17 a av herrar Wennerfors och Adolfsson röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 17 b av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 53
Nej - 18
Avstår - 245

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 42 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 17 a av herrar Wennerfors och Adolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272
Nej - 45

Punkten 43

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 18 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen

vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 43 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 18 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 302
Nej - 16
Avstår - 1

Punkterna 44-46

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 47

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 19 av fru Olsson i Hölö m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Olsson i Hölö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 47 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 19 av fru Olsson i Hölö m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Olsson i Hölö begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 202
Nej - 115
Avstår - 2

Punkten 48

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 49

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 20 av herr Bergman i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Bergman i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 49 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 20 av herr Bergman i Göteborg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Bergman i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 177

Nej - 142

Punkterna 50-52

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Civilutskottets betänkande nr 8

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301

Nej - 15

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Claeson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Claeson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Claeson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 299
Nej - 16

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Adolfsson och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Adolfsson och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 271
Nej - 46

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herrar Adolfsson och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Adolfsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herrar Adolfsson och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Adolfsson begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 264
Nej - 47
Avstår - 6

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Anslag till bo-
stadsbyggande,
m. m.*

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärens tystnadsplikt

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande nr 10 med anledning av propositionen 1975:8 om följdlagstiftning med anledning av den nya regeringsformens bestämmelser om normgivning jämte motioner.

I propositionen 1975:8 (justitiedepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga regeringen att besluta föreskrifter om de avgifter som avsågs i bilaga 1 till propositionen samt medge att regeringen överlät åt förvaltningsmyndighet att meddela bestämmelser om sådana avgifter,

dels anta 24 inom justitiedepartementet upprättade lagförslag som hade samband med att den nya regeringsformen (RF) hade börjat tillämpas den 1 januari 1975.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Förslagen avser i första hand normgivningsbemyndiganden för regeringen dels beträffande vissa av de ämnen som avses i 8 kap. 7 § RF, dels i fråga om avgifter enligt 9 § samma kapitel. Bemyndigandena behövs för att regeringen, underordnade förvaltningsmyndigheter, landskommuner och kommuner skall få i huvudsak samma normgivningskompetens inom de berörda ämnesområdena som f. n.

Bland förslagen kan nämnas förslaget till lag om offentliga funktionärens tystnadsplikt. Bestämmelserna där innebär enligt propositionen att regeringen får de bemyndiganden som behövs för att nuvarande rättsläge på området skall kunna behållas i princip oförändrat. Förslaget innehåller dessutom en nyhet i förhållande till gällande rätt. Det föreslås nämligen att all domstolspersonal, således inte bara domare, skall vara underkastad lagfäst tystnadsplikt i fråga om innehållet i ännu inte meddelade domar och andra liknande beslut och dessutom i fråga om vad som har förekommit vid överläggning inom stängda dörrar inför sådana avgöranden.

I propositionen läggs vidare fram vissa förslag som innebär att bestämmelser som hittills har stått i författningar som har beslutats av regeringen flyttas över till lag.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975:1813 av herr Boo m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att avslå propositionen 1975:8 i vad avsåg förslag till lag om offentliga funktionärens tystnadsplikt,

2. att uppdraga åt regeringen att genom tilläggsdirektiv uppdraga åt offentlighets- och sekretesskommittén att företa en inventering och klassificering av tystnadsplikter och att framlägga förslag syftande till större enhetlighet och klarhet vad beträffade reglering och tillämpning av tystnadsplikter.

1975:1814 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställt att riksdagen beslutade

1. att avslå regeringens proposition 1975:8 med förslag till lag om tystnadsplikt för offentliga funktionärer,
2. att hos regeringen hemställa om att en särskild utredning tillsattes för att göra en allmän inventering och klassificering av offentliga funktionärers tystnadsplikt,

1975:1815 av herr Petersson i Röstånga m. fl. (fp, m, c), vari hemställt

1. att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle anhålla att en särskild utredning tillsattes för att göra en allmän inventering, klassificering och rättslig systematisering av tystnadsplikter,
2. att riksdagen beslutade att avslå förslaget till lag om offentliga funktionärers tystnadsplikt i avvaktan på resultatet av den i punkt 1 begärda utredningen och förslagen från massmedicutredningen och offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén samt

1975:1816 av herrar Wiklund (s) och Sven Gustafson i Göteborg (fp), vari hemställt att riksdagen beslutade

1. att hos regeringen begära att en särskild utredning tillsattes med uppdrag att göra en allmän inventering och klassificering av tystnadsplikter,
2. att § 4 i förslag till lag om offentliga funktionärers tystnadsplikt gavs följande tillägg: "i vad gäller uppgift som föranlett dess hemlighållande",
3. att till förslag till lag om offentliga funktionärers tystnadsplikt foga följande § 5: "Det åligger regeringen att årligen för riksdagen anmäla de på grund av bemyndigande i denna lag meddelade föreskrifterna",
4. att vidta de följändringar som kunde föranledas av bifall till yrkandet under punkten 3.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. med anledning av motionerna 1975:1813 (hemställan p. 2), 1975:1814 (hemställan p. 2), 1975:1815 (hemställan p. 1) och 1975:1816 (hemställan p. 1) hos regeringen begära att en utredning om tystnadsplikter snarast kom till stånd i enlighet med vad utskottet i betänkandet anför,
2. med anledning av motionen 1975:1816 och med bifall till motionerna 1975:1813-1815, allt såvitt motionerna inte behandlats under 1, avslå propositionen 1975:8 i vad den avsåg förslag till lag om offentliga funktionärers tystnadsplikt,
3. med anledning av propositionen 1975:8 i motsvarande del anta förslaget till lag om ändring i tullförordningen (1973:979) med den ändringen att andra dels-satsen i ingressen skulle ha följande lydelse: "dels att i 2-6, 9-21 och 24 §§ orden "Kungl. Maj:t" i olika böjningsformer skulle bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,"
4. med anledning av propositionen 1975:8 i motsvarande del anta för-

slag till lag om ändring i lagen (1974:984) om ändring i tullförordningen (1973:979) med av utskottet angiven lydelse,

5. med anledning av propositionen 1975:8 i motsvarande del anta 27 § förslaget till lag om ändring i brandlagen (1974:80) i den lydelse utskottet föreslagit,

6. med bifall till propositionen 1975:8 i denna del anta förslaget till lag om ändring i brandlagen i övrigt,

7. med bifall till propositionen 1975:8 i dessa delar anta övriga i propositionen framlagda lagförslag,

8. med bifall till propositionen 1975:8 i denna del bemyndiga regeringen att besluta föreskrifter om de avgifter som avsågs i bilaga 1 till propositionen samt medge att regeringen överlät åt förvaltningsmyndighet att meddela bestämmelser om sådana avgifter.

Reservation hade avgivits av herr Johansson i Trollhättan, fru Thunvall samt herrar Mossberg, Svensson i Eskilstuna, Karlsson i Malung, Olsson i Edane och Johansson i Malmö (samtliga s) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av propositionen 1975:8 i motsvarande del och motionerna 1975:1813–1816, såvitt dessa inte behandlats under 1, anta av reservanterna framlagt förslag till lag om offentliga funktionärers tystnadsplikt.

Det av reservanterna framlagda lagförslaget överensstämde med propositionens förslag; vissa tillägg hade dock gjorts till bemyndigandena enligt 1 § och till 4 §.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Av de 24 punkterna i propositionen 8 tillstyrker konstitutionsutskottet enhälligt 23. På två av dessa punkter föreslår utskottet formella förändringar, men det ändrar inget i sak. Ett enhälligt utskott biträder dessutom förslaget att riksdagen bemyndigar regeringen att besluta föreskrifter om de avgifter som avses i propositionen.

Även på den kontroversiella punkten – den som handlar om tystnadsplikterna – står vi ganska nära varandra. Alla önskar en utredning som gör en allmän inventering, klassificering och rättslig systematisering av tystnadsplikterna. Det råder vidare enighet om att riksdagen måste använda den normgivningsteknik som propositionen bygger på, nämligen att riksdagen bemyndigar regeringen att meddela föreskrifter om tystnadsplikter eller överlämnar detta åt förvaltningsmyndighet eller kommun. Även de som avstyrker propositionen i denna del vill ha en rättslig reglering. Den skall emellertid komma först efter den 1 juli 1976. De öppnar samtidigt dörrarna för regeringen att för vissa grupper av ärenden lägga fram förslag före denna tidpunkt.

Den stora samstämmigheten beror säkert på att vi alla vill ha ett öppet samhälle. I detta öppna samhälle spelar offentlighetsprincipen mycket

stor roll. Alla är dock medvetna om att det behövs vissa begränsningar av offentligheten. Från reservanterna sida håller vi mycket hårt på yttandefriheten och rätten till information. Mot dessa krav står emellertid kravet på personlig integritet. Det kan uppkomma spänningar mellan offentlighetsprincipen och detta krav på personlig integritet. De spänningarna kan inte lösas genom att man vid det ena tillfället hävdar offentlighetsprincipen och vid ett annat tillfälle den personliga integriteten, alltefter vad man finner vara lämpligt. Man måste i lagstiftningen alltid balansera de två kraven mot varandra.

Majoriteten inom utskottet godtar utan vidare tystnadsplikter som fortsätter att gälla i kraft av punkt 6 i övergångsbestämmelserna till nya regeringsformen. Det avser alla i författning givna föreskrifter om tystnadsplikt. Men det finns tystnadsplikter som har upphört efter tillkomsten av den nya regeringsformen. Varken regeringen, förvaltningsmyndighet eller kommun har längre befogenhet att meddela tystnadsplikt utan stöd av ett bemyndigande från riksdagens sida enligt 8 kap. 7 och 11 §§ regeringsformen. Förman kan inte heller ålägga någon tystnadsplikt genom tjänsteföreskrift. Inte heller kan tystnadsplikt härledas ur handlingssekretess, och man kan inte heller hävda någon tystnadsplikt med hänvisning till tjänstens beskaffenhet, sakens natur eller något sådant.

Det är när det gäller denna typ av tystnadsplikt som majoriteten i utskottet säger nej i nuläget. Jag finner detta vara inkonsekvent. Det råder inget tvivel om att rättsläget blivit ett annat efter tillkomsten av den nya regeringsformen. Den rätt att föreskriva tystnadsplikt som Kungl. Maj:t hade enligt 1809 års regeringsform finns inte längre för regeringen enligt 1974 års regeringsform.

Eftersom man antagligen i den efterföljande debatten kommer att åberopa grundlagberedningen vill jag vidga min framställning något på denna punkt. Enligt grundlagberedningen skulle bestämmelser om tystnadsplikt för tjänstemän beslutas av riksdagen genom lag, vilket f. ö. gällde även andra inskränkningar i de föreslagna fri- och rättigheterna. I motiven utvecklas att kravet på beslut i lag anses omfatta straffbestämmelser och det huvudsakliga angivandet av de intressen som skall skyddas. På grund av sina allmänna befogenheter kunde regeringen sedan utfärda verkställighetsföreskrifter i förordningar, vari tystnadsplikterna i detalj reglerades.

Regeringen godtog inte denna ståndpunkt. Den delade beredningens uppfattning att det borde vara möjligt för regeringen att besluta föreskrifter om tystnadsplikt i ungefär den utsträckning som angivits av beredningen. Men regeringen borde inte i form av verkställighetsföreskrifter få besluta något som kunde uppfattas som ett nytt åliggande för den enskilde eller ett inte tidigare föreliggande ingrepp i den enskildes personliga eller ekonomiska förhållanden. Därför borde inte regeringen kunna utfärda föreskrifter om tystnadsplikt på det sätt som beredningen tänkt sig. Denna uppfattning godtogs sedan av konstitutionsutskottet och av riksdagen i dess helhet. Det fördes inte heller någon debatt i riksdagen på den punkten, och beslutet var enhälligt från riksdagens sida.

Det råder inte heller något tvivel om att vissa tidigare tystnadsplikter har fallit. Efter den 1 januari i år behöver tystnadsplikterna ha ett uttryckligt författningsstöd. Det är intressant att konstatera att denna mening företrädes av lagrådet i dess nyligen avgivna yttrande över lagförslaget angående ansvaret för funktionärer i offentlig verksamhet. De som företräder majoriteten inom utskottet har väl inte kunnat undgå att observera lagrådets ståndpunkt. De åberopar ofta lagrådet som den auktoritet vi skall följa. Senare i år kommer vi att få höra hur de talar sig varma för en förstärkning av lagrådets ställning. Men i en mycket viktig lagstiftningsfråga lämnar de lagrådet åt sitt öde.

Majoriteten inom utskottet bagatelliserar bortfallet av en rad tystnadsplikter. De talar om att praxis lever vidare, att det finns en hög yrkesetik, att det goda omdömet hindrar att något hemligt yppas, att det fortfarande ligger i sakens natur att inte göra detta, osv. Det är sant att praxis kan fortsätta att tillämpas, även när det rättsliga stödet faller. Men praxis kan snabbt vittra sönder, när det inte finns ett sådant stöd. Det är också sant att det på vissa områden finns en yrkesetik, som innesluter att man inte skall föra vidare vad man har hört. Men det är alltid svårt att tolka vad som skall ingå i en god yrkesetik. Det finns en omdömesgillhet och allmän hygglighet som kan göra att den personliga integriteten inte skadas. Men det är otvivelaktigt svårt att definiera vad som skall ingå i ett gott omdöme liksom vad som skall anses ligga i sakens natur. Det är naturligt om olika personer har olika uppfattningar om vad som är god yrkesetik, sakens natur eller omdömesgill bedömning. Det är en bräcklig grund utskottets majoritet bygger sin ståndpunkt på.

Den stora risken är att det uppstår en allmän osäkerhet. Bifalls majoritetens förslag kan vi komma in i den stora oredan. Det blir inte lätt för statliga och kommunala funktionärer att veta när de skall iakttaga tystnadsplikt på många områden. De har inga bestämmelser att falla tillbaka på. De måste ständigt fråga sig vad som kan vara förenligt med yrkesetiken, det goda omdömet och liknande bedömningar. Det har hävdats att en reglering enligt regeringens förslag leder till att nyhetsflödet minskas. För min egen del skulle jag tro att frånvaron av reglering får den motsatta effekten. Den allmänna osäkerheten leder till att man är mindre meddelsam än tidigare. I enskilda fall kan emellertid frånvaron av bestämmelser leda till att det yppas saker som man allmänt anser borde höra till det som inte skulle släppas ut.

Den stora osäkerheten inträder emellertid främst för allmänheten. Den vet inte om att tystnadsplikten har upphört på ett område där den existerade före den 1 januari i år. Det kan leda till att man inte lämnar upplysningar som är behövliga för att man skall få del av samhällets tjänster. Risken är också att den personliga integriteten kommer i kläm, nämligen på en rad områden där det inte längre finns några reglerade tystnadsplikter.

Några exempel. Det saknas generella tystnadspliktsföreskrifter beträffande personalen i departementen och vid länsstyrelserna. Det enda

undantaget är utrikesdepartementet. En handling som förvaras hos ett departement eller en länsstyrelse är normalt inte skyddad av tystnadsplikt såvida handlingen inte rör rikets säkerhet. Det behövs tystnadspliktsföreskrifter i instruktioner för rättshjälpsnämnder, för domstolsverket, i åklagarinstruktionen och i tingsrättsinstruktionen. Motsvarande gäller för socialstyrelsen och riks försäkringsverket. Det finns behov av tystnadspliktsföreskrift i studiestöds-kungörelsen och när det gäller utbildningsväsendet, konsumentverket, patent- och registreringsverket, bostadsstyrelsen och statens planverk för att nämna några exempel.

Jag kan ytterligare peka på att det finns tystnadspliktsföreskrifter för personal inom utrikesförvaltningen när det gäller handlingar rörande Sveriges internationella förbindelser men att det inte existerar några liknande föreskrifter beträffande SIDA. I fråga om statistiksekretessen saknas tystnadsplikt i stor utsträckning, exempelvis beträffande kriminalstatistiken. När det gäller handlingar hos överförmyndare saknas tystnadsplikten helt.

Jag kunde fortsätta exemplifieringen ytterligare en stund. Men de exempel som jag anfört visar att det på flera områden föreligger behov av tystnadsplikter för att slå vakt om den personliga integriteten. Eftersom en del bestämmelser finns kvar i kraft av den tidigare nämnda övergångsbestämmelsen medan det på andra områden saknas motsvarande tystnadsförpliktelser uppstår en stor osäkerhet. Vi kommer ur denna besvärliga situation, om vi bifaller utskottsreservanternas förslag.

Innebär då de framlagda förslagen sådana begränsningar av yttrande- och informationsfriheten, att de bör avvisas med hänsyn till de krav på yttrandefrihet och krav på rätt till information som demokratin innesluter? Låt mig snabbt få gå igenom de olika punkterna i förslaget.

Jag börjar då med den enda punkt där meddelarskyddet bryts igenom. Genom det system som regeringen har valt i propositionen kommer man i övrigt förbi det svåra problemet om meddelarskyddet. Det bevaras. 2 § i lagförslaget innebär att all domstolspersonal skall vara underkastad lagfäst tystnadsplikt i fråga om innehållet i ännu inte meddelade domar och liknande beslut och dessutom i fråga om vad som har förekommit vid överläggning inom stängda dörrar inför sådana avgöranden. Detta gäller redan nu för domarpersonal och personal som avlagt protokollföred. För övrig domstolspersonal har hittills förekommit s. k. oreglerad tystnadsplikt, men bestämmelsen kommer att gälla även för dem, om reservanternas förslag bifalles.

Det är svårt att förstå att någon skulle ha några invändningar mot denna bestämmelse. Det kan inte finnas något som helst intresse att yppa inte meddelade domar. För massmedia kan det inte vara något intresse att i förväg utan domstolens medgivande skaffa sig kännedom om blivande domars innehåll. Justitieombudsmannen har i en framställning år 1970 begärt lagstadgad tystnadsplikt på detta område. Varken massmedieutredningen eller pressens samarbetsnämnd har haft några erinringar mot denna inskränkning. Ändå går majoriteten i konstitutionsutskottet emot detta förslag.

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärers tystnadsplikt

I lagförslaget 3 § bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om förbud för den som är anställd eller fullgör uppdrag vid myndighet att yppa innehållet i sådana ännu ej meddelade beslut genom vilka i särskilda fall för enskild bestämmes om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär bestraffning eller annat jämförbart förhållande. Här är det inte fråga om någon lagstadgad tystnadsplikt för personal vid förvaltningsmyndighet, vilket man ibland påstår. Det gäller tystnadsplikt endast i frågor om myndighetsutövning mot enskild i särskilda fall. Sålunda avser inte bestämmelsen beslut i övrigt.

Antages 4 § i lagförslaget, får regeringen rätt att meddela föreskrifter om förbud för offentlig funktionär att yppa innehållet i hemliga handlingar. Förslaget avvisar en i lag intagen regel om sådan tystnadsplikt. Det sker med den motiveringen, att en sådan regel skulle med den nuvarande tryckfrihetsrättsliga systematiken bryta igenom bestämmelsen om meddelarskydd. Antages förslaget kommer samma regel att gälla som före den nuvarande regeringsformens ikraftträdande. Det är egentligen obegripligt att man vill fälla denna lagparagraf. För de allra flesta i vårt land är det naturligt att om en handling är hemlig, så skall inte heller dess innehåll få yppas genom att man kan berätta om innehållet i den.

Jag har avsiktligt gått förbi 1 § i lagförslaget. Den har varit föremål för mest kritik. Enligt denna paragraf äger regeringen befogenhet att för offentliga funktionärer föreskriva förbud att yppa eller utnyttja vad vederbörande erfarit på grund av den offentliga anställningen eller det offentliga uppdraget, om förbudet är påkallat av hänsyn till vissa ändamål som tydligt anges i paragrafen, nämligen rikets säkerhet, rikets förhållande till annan stat eller mellanfolklig organisation, privatlivets helgd, enskilds personliga säkerhet eller det allmännas eller enskilds behöriga ekonomiska intresse ävensom myndighets verksamhet såsom inspektion, kontroll eller annan tillsyn eller för förebyggande eller beivrande av brott.

Inom utskottet har vi varit angelägna om att begränsa möjligheterna att utfärda tystnadsplikter enligt denna paragraf. Det har skett på två vägar. Den ena är att det har förts in att föreskrifterna skall gälla "för visst bestämt verksamhetsområde eller viss bestämd myndighet eller grupp av myndighet". Det innebär att dessa föreskrifter inte kan ha generell natur. De skall avse bestämt verksamhetsområde, bestämd myndighet eller grupp av myndigheter. Att det sistnämnda uttrycket används beror på att det finns myndigheter som har samma uppgifter. Jag kan som exempel nämna länskolnämnderna. Även om de arbetar i olika län kan det inte vara motiverat att man skall ha en bestämmelse för varje länskolnämnd.

Den andra vägen är att det tydligt i paragrafen anges syftet med inskränkningarna. Reservanterna i utskottet föreslår nämligen följande tillägg: "Förbud som avses i första stycket skall tydligt ange förbudets omfattning och får endast meddelas med avseende på verksamhetsområde eller myndighet där särskilt behov av sådant förbud föreligger. Vid

utformningen av föreskrifter om sådant förbud skall alltid noga beaktas vikten av att yttrandefriheten ej inskränkes utöver vad som oundgängligen erfordras för tillgodoseende av ändamål som anges i första stycket.”

Det är inte ens när det gäller den första paragrafen fråga om att ge åt regeringen några nya befogenheter i förhållande till vad som tidigare har gällt, och meddelarskyddet genombryts inte.

Av denna genomgång framgår att lagen inte innehåller sådana begränsningar av yttrande- och informationsfriheten att de utgör något som helst hot mot vår demokrati. De inskränker inte heller yttrande- och informationsfriheten utöver den inskränkning som fanns på den gamla grundlagens tid. De utskottsledamöter som tillhör majoriteten vill nu vänta på ytterligare utredning. Som jag ser det behövs det ett provisorium i väntan på denna lagstiftning, och detta provisorium är ingen inskränkning av yttrandefriheten och rätten till information som behöver framkalla några som helst farhågor. Sedan hör det till livets underligheter att majoriteten inom utskottet inte heller har velat ge regeringen rätt att upphäva tystnadsplikter, som har tillkommit på annat sätt än genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt eller av riksdagen ensam.

Majoriteten inom utskottet är inkonsekvent. Den godtar tystnadsplikter på vissa områden men avvisar dem på lika väsentliga områden för den enskilde. Den gjorde inga invändningar mot tystnadsplikterna på dessa områden före den 1 januari i år. Den vill ha en sådan rättslig reglering av tystnadsplikterna på dessa områden efter den 1 juli 1976, men från den 1 januari 1975 t. o. m. den sista juni 1976 är det fel att ha sådana tystnadsplikter.

Andra får spekulera över anledningarna till denna hållning. Jag vill endast slå fast att ansvaret för de svårigheter som nu kan uppstå vilar på dem som har drivit fram avslagsyrkandena och som stöder dem vid den votering som kommer att följa. De får bära ansvaret för den oreda som kan uppkomma och för de besvärligheter för enskilda människor som kan följa därför att de inte vågar lämna nödvändiga uppgifter för samhällets tjänster eller får uppgifter om sig utlämnade. För min egen del har jag inte velat ta ett sådant ansvar. När man kan få en rättslig reglering som inte utgör något hot mot yttrandefriheten och rätten till information men tryggar den personliga integriteten, då bör man ta en sådan lag, även om utredningar gör att den blir ett provisorium.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan på punkterna 1, 3, 4, 5, 6, 7 och 8 men till reservationen på punkten 2.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr JONNERGÅRD (c):

Herr talman! Jag kan i ganska stora delar instämma i det anförande som utskottets värderade ordförande, herr Johansson i Trollhättan, nu har hållit. Men jag delar inte hans tro att undergången är nära om vi

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärens tystnadsplikt

inte följer den reservation som har fogats vid utskottets betänkande. Jag är tvärtom helt övertygad om att vi i utskottsmajoriteten har en mera realistisk inställning än reservanterna.

På en punkt har konstitutionsutskottet alltså inte kunnat enas vid behandlingen av propositionen 8. Det gäller förslaget till lag om offentliga funktionärens tystnadsplikt. Där har socialdemokraterna genom en reservation brutit sig ut från majoriteten.

Oenigheten är dock inte så stor som debatten kanske har givit intryck av. Vi är inte oense om yttrandefrihet, offentlighetsprincip och personlig integritet, som ju tvärtom är väsentliga delar av vår demokratis värdegemenskap. Vi är inte oense om att regeringen skall bemyndigas att förordna om nödvändiga tystnadsplikter för offentliga funktionärer. Det har förutsatts i beslutet om regeringsformen. Oenigheten nu gäller formen och tiden för detta bemyndigande.

Vi har varit ense om att förslaget i propositionen inte kan godtas. Socialdemokraterna i utskottet har försökt nöja sig med att lappa på propositionen så att den skulle duga, vilket naturligtvis är lovvärt. Men det har blivit en improvisation, som utskottsmajoriteten inte har funnit tillfredsställande. Det riktigaste och klokaste måste vara att skjuta på frågan till det i tiden näraliggande större sammanhang då massmedieutredningens, offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitténs samt fri- och rättighetsutredningens förslag skall behandlas.

Vi fäster alla stor vikt vid offentlighetsprincipen såsom en grund för vår demokrati. Den är av stor betydelse för den enskildes rättssäkerhet. Men det är samtidigt nödvändigt att skydda den enskildes integritet och privatliv liksom väsentliga gemensamma intressen såsom rikets säkerhet. För detta krävs vissa sekretessbestämmelser och tystnadsplikter, avvägda mot offentlighets- och informationsintressena.

Det är av stort värde att yttrande- och informationsfriheten på sätt som har skett skrivits in i vår nya regeringsform såsom grund för opinionsbildning och demokrati. Härmed har emellertid tystnadsplikterna kommit i ett förändrat läge. De utgör nu som t. ex. massmedieutredningen har uttryckt det "undantag från den allmänna medborgerliga rättigheten yttrandefrihet". De nödvändiga undantagen måste ju nu baseras på lag. Det är naturligtvis praktiskt att regeringen och andra myndigheter skall kunna förordna om tystnadsplikter för offentliga funktionärer ungefär som förut. Det kan inte vara praktiskt att alla detaljer skall passera riksdagen. Det är alltså i grundlagsbeslutet förutsatt att riksdagen genom lag skall delegera sådan normgivningsmakt till regeringen, som sedan skall kunna delegera vidare till myndigheter, kommuner och landsting.

Den nya regeringsformen har ändrat läget, men det är sannerligen inte klart i hur stor grad detta har skett. Det råder, herr talman, åtskillig oklarhet kring tystnadspliktområdet. Det kan varken herr Johansson i Trollhättan eller jag rå för. På olika punkter står helt enkelt olika auktoriteter mot varandra i olika uppfattningar. Den nya regeringsformen har övergångsbestämmelser, som säger att äldre författning eller föreskrift

äger fortsatt giltighet tills vidare. Men det råder inte full enighet om hur mycket detta betyder. Det finns i viss mån en osäkerhet om hur det är med praxis och sedvanerätt i det nya läget.

Herr Johansson i Trollhättan tog upp resonemanget om vad grundlagberedningen har sagt i fråga om tystnadsplikterna. Jag hade inte tänkt gå in på detta. Det är intressant med akademiska diskussioner om hur det är på tystnadspliktsområdet, men jag tror inte att de *nu* är till någon vägledning för kammaren.

Herr Johansson anförde att det i grundlagsbeslutet blivit en annan ordning än vad som förutsattes av grundlagberedningen, nämligen så till vida att riksdagen nu skall kunna delegera befogenhet för regeringen att förordna om tystnadsplikter. Men den avgörande frågan är i vilken mån tystnadsplikter – det gäller då vad vi kallar oreglerad tystnadsplikt – fallit bort genom den nya regeringsformen. Detsamma skulle ju ha inträffat med den ordning som grundlagberedningen tänkte sig, eftersom även där all inskränkning av yttrandefriheten måste vara förankrad i lag.

I den departementspromemoria som ligger till grund för propositionen sägs bl. a. att det inte finns någon enhetlig och genomtänkt reglering av offentliga funktionärens tystnadsplikt. Osäkerheten gäller särskilt den s. k. oreglerade tystnadsplikten, som till sin omfattning anses vara betydande. Det är alltså den tystnadsplikt som inte finns skriven i föreskrifter eller som är skriven i handlingar av lägre valör än instruktioner och arbetsordningar. Detta slag av tystnadsplikt kännetecknas enligt den nämnda departementspromemorian av betydande oklarhet, såväl i doktrin som i rättspraxis. I det material som vi arbetat med i utskottet sägs det ungefär att en oreglerad tystnadsplikt torde finnas eller anses finnas där eller där. Så oprecisa är formuleringarna. Innebörd och omfattning är oftast oklara. I vetenskapliga uppsatser sägs t. ex. att det är en svår uppgift att försöka redogöra för de typiska situationer i vilka oreglerad tystnadsplikt brukar uppkomma. I utskottsbetänkandet liksom i reservationen har därför formuleringarna blivit lika osäkra, lika oprecisa.

Det är en utgångspunkt i propositionen att s. k. oreglerad tystnadsplikt fallit bort genom den nya regeringsformen. Viss sannolikhet talar för detta, men det är inte odiskutabelt. En sak är vi dock helt ense om, nämligen att det med den nya regeringsformen uppstått en lucka på tystnadspliktsområdet genom bortfall av s. k. oreglerad tystnadsplikt. Men experter som vi frågat säger att det är svårt att precisera luckan eller luckorna.

Herr talman! Det råder alltså en oklarhetens dimma över tystnadsplikternas fält. Det kan vara ett ämne för intressanta akademiska diskussioner, som jag inte tycker att det är angeläget att ta upp här i dag. Jag har emellertid riktat uppmärksamheten på det problem som oklarheten är, när propositionen nu avser att just ersätta oreglerad tystnadsplikt med reglerad. Det är ju i många fall oklart vad som skall ersättas. Här har utskottet efter motioner och remissyttranden begärt att en utredning

om tystnadsplikter snarast skall komma till stånd. Om detta har det varit enighet i utskottet.

I propositionen föreslås dels en direkt lagföreskrift om tystnadsplikt för domstolspersonal, dels att regeringen skall bemyndigas förordna om tystnadsplikter. En lagstadgad tystnadsplikt bryter igenom meddelarskyddet gentemot massmedierna men skulle här, när det gäller den föreslagna 2 §, inte innebära någon större ändring, eftersom sådan lagföreskrift redan gäller för högre domstolspersonal. Väsentligt allvarigare är det med de föreslagna bemyndigandena till regeringen. Den oro som kommit till uttryck i pressen gäller just dessa förslag. Man kan inte komma ifrån att om och när man ersätter oregerad tystnadsplikt med författningsregerad, såsom propositionen avser, riskerar man en åtstrypning av informationsfriheten, och det är också en risk för offentlighetsprincipen och opinionsbildningen. Detta gäller de föreslagna bemyndigandena i 1, 3 och 4 §§.

Särskilt allvarligt har vi härvid sett på det allmänna bemyndigandet i 1 §. Vi måste ha vissa tystnadsplikter, och grundlagsbeslutet förutsätter, som framhållits, att regeringen skall ges befogenheter på området. Men vi har i utskottet varit ense om att riksdagen mera preciserat än vad som förordats i propositionen måste ange de ramar inom vilka regeringen skall få röra sig. Socialdemokraterna i utskottet har alltså försökt nöja sig med en viss precisering av det allmänna bemyndigandet i 1 §. Det är en förbättring men enligt utskottsmajoritetens mening alltså alltför svepande formuleringar.

Allt detta blir särskilt allvarligt mot bakgrunden av det oklarhetsläge som nu gäller för särskilt de oregerade tystnadsplikter som i mer eller mindre grad skall ersättas med reglerade enligt syftet i propositionen. Så vagt bestämda bemyndiganden bör inte ges i ett så oklart läge som nu. Vi behöver den klassificering och systematisering av tystnadsplikterna som den begärda utredningen skall göra som grund för en lagstiftning om bemyndiganden. Och regeringen behöver denna tystnadspliktsutredning som grund för att kunna använda bemyndigandena på ett riktigt sätt. Lagstiftningen bör sålunda uppskjutas till dess att tystnadsplikterna närmare kartlagts och frågan kan ses i ett större sammanhang i samband med förslagen från massmedieutredningen och offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén samt fri- och rättighetsutredningen.

Det har inte i vårt grundliga arbete med denna fråga anförts några vägande skäl mot ett sådant uppskov. Om något mera framträdande behov av tystnadsplikter skulle uppstå på något särskilt område, så kan regeringen komma till riksdagen med en proposition för just det området i mera preciserade former. Massmedieutredningen, offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén samt fri- och rättighetsutredningen skall alla vara färdiga med sina förslag inom detta halvår. Förslagen skall ligga till grund för riksdagsbeslut våren 1976 – om ett år alltså. Tystnadspliktsutredningen bör kunna bedrivas så skyndsamt att dess resultat kan

behandlas samtidigt med de tre andra utredningsbetänkandena. Då vinner man, såsom det nu framhålls i utskottsbetänkandet, en klarare belysning av såväl tystnadsplikterna som de övergripande principfrågorna. Detta måste vara den rakaste vägen till ökad klarhet över tystnadsplikternas fält.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag i alla delar.

Fru JACOBSSON (m):

Herr talman! Offentlighetsprincipen har gammal hävd i vårt land. Den är en hörnsten i ett fungerande rättssamhälle och finns lagfäst i våra tryckfrihetsförordningar av 1766, 1812 och 1949. Den bärande idén bakom offentlighetsprincipen är att den skall reglera den enskildes situation visavi statsmakterna. Den skall ge möjlighet till insyn, kunskap, medbestämmanderätt och kontroll. Därigenom kan man minska eller undanröja statsmaktens möjlighet till maktmissbruk och godtycke. Här skall man inte heller förbise pressens roll för upprätthållande av offentlighetsprincipen.

Det har alltid funnits vissa inskränkningar i offentlighetsprincipen. Vissa regler har alltid gällt om tystnadsplikt, betingade i första hand av utrikes- och säkerhetspolitiska skäl, av nödvändigheten att beivra brott och av den enskildes rätt till integritet.

Sedan våra tryckfrihetsförordningar lagfästes har utvecklingen av samhället gått långt. Vi har under de senaste decennierna fått en ansenlig ansvällning av den offentliga sektorn. I och med det har vi fått behov av uppgiftslämnande från enskilda människor. Vi har fått en offentlig statistikverksamhet, en databearbetning som följd därav, tekniska möjligheter till lagring och framplockning av uppgifter om enskilda människor.

Vi har fått ett material under offentlig kontroll av stort omfång – kvalitativt och kvantitativt – och en teknik att handha det materialet. Här blir skyddet för den enskilde individens integritet av väsentlig betydelse. Situationen när det gällde offentlighetsprincipen var betydligt enklare 1766, då man lagfäste vår första tryckfrihetsförordning. I dag har man att ta hänsyn till den enskilde på två sätt. Å ena sidan står det intresse som offentlighetsprincipen gav uttryck för, nämligen rätten till insyn. Å andra sidan står det intresse som den moderna utvecklingen har tvingat fram eller accentuerat, dvs. rätten till skydd för den personliga integriteten. När det gäller lagstiftningen på detta område är det därför av oerhört stor betydelse att balansera offentlighetsprincipen mot den enskildes anspråk på diskretion.

Men när man rör sig med dessa frågor skall man hela tiden komma ihåg att det är offentlighetsprincipen som är den grundläggande. Den är nödvändig för att ett demokratiskt samhälle skall kunna fungera. Tystnadsplikten får inte sträckas utöver vad hänsynen till den enskilde kräver. Tystnadsplikten får inte under åberopande av hänsyn till den enskilde ge möjlighet till maktmissbruk. Det är tystnadsplikten som skall pre-

ciseras i vad gäller vem som skall bestämma om tystnadsplikt, inom vilket område, i vilket ämne och vem som skall åläggas tystnadsplikten.

I dag har konstitutionsutskottets majoritet avstyrkt det i propositionen 8 framlagda förslaget om delegation från riksdagen till regeringen av rätt att förordna om tystnadsplikt. Meningskiljaktigheten är inte så stor som det kanske kan förefalla, vilket de två föregående talarna också betonade. Vad vi från oppositionens sida säger nej till är en generell delegation i dag till regeringen, som skulle gälla för en begränsad tid av ett, kanske högst två år. Vi säger ja till att riksdagen i den mån det under denna tid behövs delegation i speciella frågor i enskilda fall skall kunna ge sådan delegation genom beslut. Vi säger vidare ja till en utredning om tystnadsplikterna som kan läggas till grund för en diskussion i samband med att resultaten från de nu pågående tre utredningarna läggs fram – massmedieutredningen, offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén och fri- och rättighetsutredningen. Skillnaden mellan vår ståndpunkt och utskottsminoritetens gäller alltså en begränsad tidsrymd från nu fram till dess utredningsresultaten ligger färdiga om ca ett år.

Som framgått av de tidigare anförandena gäller den kontroversiella frågan i dag de s. k. oreglerade tystnadsplikterna. Som en vetenskaplig författare uttryckte sig före 1975 så har vi bestämmelser om tystnadsplikter litet varstans i våra författningar. Redan det uttalandet visar hur osystematiserade våra bestämmelser om tystnadsplikter har varit. Dessutom har det gällt tystnadsplikter som icke varit fästade på papper, icke varit inskrivna i författningar av någon valör. Det har varit tystnadsplikter som ansetts gälla på grund av omständigheter, allmänna grundsatser, sakers natur etc.

Vad är det nu som har aktualiserat dagens proposition? Jo, sedan den nya regeringsformen trädde i kraft den 1 januari i år gäller också övergångsbestämmelserna i punkt 6. Enligt dessa skall de tystnadsplikter bestå som är reglerade i författning. Punkt och slut. Det innebär att de tystnadsplikter, som vi här kallar för oreglerade, efter den 1 januari 1975 saknar straffsanktion, dvs. de är inte kopplade till straffsanktionen i brottsbalkens kapitel 20, § 3, där det framgår att ämbetsman som straff för brott mot tystnadsplikten kan dömas till avsättning, suspension, fängelse eller böter.

Syftet med den proposition som i dag ligger på kammarens bord är alltså att ge regeringen och genom regeringens vidare delegation kommuner, statliga myndigheter etc. möjlighet att skriftligen förordna om dessa hittills oreglerade tystnadsplikter och därmed koppla på straffsanktionen i brottsbalkens kap. 20, § 3.

Det jag i fortsättningen kommer att säga berör givetvis inte frågan om tystnadsplikt för personal vid domstolarna. Förslaget på den punkten har i sak icke på något stadium varit kontroversiellt. Det har varit alldeles självklart för oss i utskottet att domstolsbiträden och andra tjänstgörande vid domstol som inte avlagt domared skall vara bundna av tystnadsplikt.

Vi har väl inte ansett att risken har varit så stor för brott mot denna tystnadsplikt att man behöver en hel proposition enbart därför. Den har ju inte tidigare varit lagfäst.

En reflexion som inställer sig av sig självt i förbigående när det gäller kopplingen av de oreglerade tystnadsplikterna till straffsanktionen är givetvis att vad som stadgas i brottsbalken ju endast är en rättspåföljd. Där står vad som händer om man bryter mot en tystnadsplikt, dvs. som allmänt straff står i första hand fängelse. Regeringen har väl inte i andra sammanhang menat att fängelsestraff skulle vara nödvändigt för laglydnaden när det gäller en dylik typ av brott. Men kanske är det kopplingen till avsättning och suspension som är det väsentliga i paragrafen.

I diskussionen om nödvändigheten och lämpligheten av att under en övergångsperiod i väntan på utredningsresultat reglera tystnadsplikterna har man framhållit att det kunde hända olyckor av diverse slag under denna korta tid. Mot detta kan åtskilliga skäl åberopas. Vad gäller de oreglerade tystnadsplikterna har det före den 1 januari 1975 rått en betydande vaghet och osäkerhet beträffande vilka tystnadsplikter som har gällt och vad deras innehåll varit. Det är något som man inte skall förbise. Om man redan före den 1 januari 1975 inte säkert visste vilka av de oreglerade tystnadsplikterna som gällde, kan man ju också ifrågasätta vilken betydelse straffsanktionen hade. Hela denna vaghet och osäkerhet på området skall tas med i bedömningen.

Vidare kan man fråga sig vilken skillnad det gör för den enskilde tjänstemannen att kopplingen till straffsanktionen avskaffas den 1 januari 1975. Förutom straffsanktionen måste man nämligen laborera med begreppet arbetsetik. Jag tror för min del att arbetsetiken på detta område har väl så stor betydelse som straffsanktioner med fängelse i straffskalan. Att tro att en arbetsetik skulle upphöra att fungera under en så kort tid som ett år är att ha överdrivna farhågor.

Också när det gäller den oreglerade tystnadsplikt som man har knutit till de sekretessbelagda handlingarna kan vagheten framhåvas. Det har alltid rått en viss oklarhet i fråga om vad som i de sekretessbelagda handlingarna skulle omfattas av den oreglerade tystnadsplikten.

Detta är argument som man kan framföra mot nödvändigheten av att redan detta år för en övergångstid till regeringen delegera möjligheten att bestämma om tystnadsplikter. När det sedan gäller lämpligheten har man på socialdemokratiskt håll hävdat att det som man begär egentligen inte är någon förändring i förhållande till läget före den 1 januari 1975. Det som man begär är – säger man – endast en möjlighet för regeringen att vidmakthålla det rättsläge som rådde före den 1 januari 1975 beträffande de oreglerade tystnadsplikterna.

På den punkten jag av teoretiska skäl rätt oppositionell. Jag menar nämligen att redan det förhållandet att man skriftligen i författningar för in tystnadsplikter, som tidigare inte har stått på papperet, innebär en förändring som givetvis i första hand är av formell art men som också kan komma att få materiell betydelse med tanke på hur svaga

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärens tystnadsplikt

de oreglerade tystnadsplikterna har varit. I en precisering av vaga tystnadsplikter måste ligga en risk för en utökning eller över huvud taget en förändring av dessa.

Visserligen kan det ha varit så som framhålles på s. 25 i betänkandet, där utskottet som väsentligt vid bedömningen som en första punkt framhåller att det inte är fråga om att ge regeringen några nya befogenheter i förhållande till vad som tidigare gällt. Någon garanti för att det i verkligheten skulle bli så kan inte lämnas på grund av vagheten på området.

Sedan är det viktigt att framhålla den allmänna straffrättsliga principen att ett minimikrav, när man författningsmässigt reglerar någonting som skall kopplas till en straffsanktion, är att hela den brottsliga gärningens innehåll skall kunna fastställas i förväg. Det här området med de oreglerade tystnadsplikterna är besvärligt och snårigt, men det hindrar inte att man gör det bästa möjliga av situationen. Och det bästa möjliga i den här situationen är att vänta på utredningsresultaten, att vänta med att koppla straffsanktionen i brottsbalken till tystnadsplikterna till dess att man har ett så pass utförligt material att man kan precisera dem.

Frågan om offentlighetsprincipen kontra tystnadsplikten kan i dag bli kontroversiell för den enskilde, som ju kan ha ett intresse både av offentlighetsprincipen och av tystnadsplikten. För att anknyta till de grundläggande linjerna kan man i anslutning till förslaget om en övergångstid av ett till två år fråga sig: Hur viktigt är det för den enskilda människan med en delegation till regeringen att besluta om tystnadsplikter redan under en övergångsperiod?

Ordföranden i konstitutionsutskottet talade om en s. k. provisorisk lag – jag säger *så kallad*, eftersom provisoriska lagar egentligen inte finns. Man kan stifta en lag och under hand säga att den skall gälla så och så länge, men riktigheten av att tala om provisoriska lagar ifrågasätter jag.

Jag delar alltså inte ordförandens i utskottet åsikt att det skulle behövas ett skydd för den enskilda människan mot intrång i integriteten under en övergångsperiod. Jag tror att det är betydligt mera angeläget för henne att få utredningarna färdiga snabbt. När utredningsresultaten väl ligger på bordet kan man nämligen överblicka hela detta besvärliga område och diskutera den stora, principiella frågan: Vad är nödvändigt för att skydda den enskildes integritet när den kommer i konflikt med offentlighetsprincipen?

Förslaget om tystnadsplikt i propositionen 8 är så till vida unikt som det gäller den enda fråga inom området för den enskildes fri- och rättigheter som kan delegeras från riksdagen till regeringen och från regeringen till annan myndighet och alltså innebär det enda intrånget i dessa fri- och rättigheter. Beträffande övriga fri- och rättigheter gäller att de kan begränsas endast genom lag.

Den framlagda propositionen gäller alltså frågan om fördelning av normgivningskompetensen mellan riksdagen, regeringen och underordnade myndigheter i ett speciellt fall, nämligen beträffande tystnadsplik-

ten. Bakgrunden till propositionen är de nya reglerna om kompetensfördelning i 1974 års regeringsform, enligt vilka riksdagen ensam skall besluta inom ett område som är större än det tidigare området för samfällid lagstiftning. Enligt uttalanden i förarbeten var avsikten att man i princip skulle behålla tidigare praxis. Det område som tidigare var föremål för samfällid lagstiftning skulle alltså ungefär motsvara det område som i dag är föremål för riksdagens lagstiftningsmakt. Men på grund av regeringsformens utformning har det blivit så att det område som nu ligger under riksdagens egen kompetens är avsevärt större. Av den anledningen skall man försöka få en ungefärlig överensstämmelse genom att riksdagen efter hand skall delegera lagstiftningsmakt till regeringen.

Nu kan det kanske vara en tankeställare i dag att detta är en viktig fråga just därför att den kommer att följas av flera liknande, vilka alla kommer att gälla delegation av lagstiftningsmakt. Viktigt är naturligtvis att riksdagen förutsättningslöst behandlar och tar ställning till varje fråga om delegation av lagstiftningsmakt. Det är givetvis inte alldeles säkert att riksdagen vill följa tidigare praxis vid kompetensfördelning i varje enskilt fall. Detta kan behöva diskuteras, och jag tror inte att man helt allmänt skall haka upp sig på att en fråga om delegation till regeringen innebär ett återställande av den gamla balansen. Jag tror att man i varje enskild delegationsfråga förutsättningslöst skall diskutera sig fram till hur man vill ha det.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Den här debatten gäller inte bara själva lagen om tystnadsplikt. Den handlar också om hur vi skall fatta de beslut som rör grunderna för det öppna samhället och för demokratin. Det är klart att vi kan improvisera med s. k. provisoriska lagar. Visst kan vi låta bli att utreda de lagkomplex som riksdagen skall fastställa. Och vill vi, så kan vi strunta i all samordning och all överblick, ta en bit i sänder när regeringen behagar förelägga riksdagen sina förslag.

Har vi den inställningen så förstår jag reservationen och socialdemokraterna i konstitutionsutskottet. Man kallar sitt förslag ett provisorium, fastän det begreppet inte finns i svensk lagstiftning. En lag gäller till dess den har avskaffats, om den inte är tidsbegränsad – och det har reservationen inte föreslagit. Och visst kan vi fatta beslut först och börja utreda sedan; det är också reservationens linje. Samordningen kan vi naturligtvis strunta i om man vill förvandla riksdagen till någon sorts instans för expedition av regeringens propositioner.

Majoriteten i konstitutionsutskottet tycker alltså inte så och har därför inte kunnat följa reservationens förslag om bifall till propositionen och de mindre ändringar som man velat göra i den. Vi vill i dag avslå propositionens förslag om tystnadsplikter. Flera av skälen för vår hållning har redan anförts av Gustaf Jonnergård och Ulla Jacobsson.

En viktig synpunkt för utskottets majoritet är samordningen med an-

nan lagstiftning. Vi befinner oss i en unik situation i vad gäller de lagar och grundlagar som har anknytning till tystnadsplikterna. *Våren 1976* skall vi fatta det första, vilande beslutet om en ny massmediagrundlag som ersätter tryckfrihetsförordningen. *Våren 1976* skall vi troligen besluta om en ersättning för den nuvarande sekretesslagen. *Våren 1976* skall vi fatta det första beslutet om nytt fri- och rättighetskapitel i regeringsformen. De grundlagarna och lagarna utgör förutsättningarna för lagen om tystnadsplikt. Naturligtvis skall också en sådan lag beslutas på *våren 1976*.

Jag skulle kunna förstå att man vill bryta ut lagen om tystnadsplikt ur dess sammanhang under *en enda* förutsättning: att denna lag hade varit så grundligt utredd att vi redan från början vetat att andra lagar och grundlagar inte kunnat rubba vår syn på tystnadsplikterna. I så fall skulle vi naturligtvis kunna lägga den här brickan på plats innan vi tar upp de andra bitarna.

Men förslaget till lag om tystnadsplikt är över huvud taget inte utrett. I juni 1973 visste vi hur den nya regeringsformen skulle se ut. Regeringen rörde inte en fena för att ta itu med frågan om tystnadsplikterna. Ingen utredning tillsattes. Inga direktiv utarbetades. Inga överläggningar hölls. Inga uttalanden gjordes om inriktningen av en kommande lagstiftning.

Först mer än ett år senare kom det fram en bedrövlig departementspromemoria. Den ville införa radikalt nya tystnadsplikter, som också skulle förbjuda folk i förvaltningen att ta kontakt med pressen. Promemorian genombröt på avgörande punkter det viktiga meddelarskyddet. Den blev grundligt sönderskjuten – inte ens regeringen kunde vidhålla den. Så improviserade man ännu en skiss och gjorde den till proposition. Och så har utskottets minoritet petat i det utkastet i ännu en omgång för att göra det mera smakligt. Men utreda tystnadsplikten innan man fattar beslut har socialdemokraterna inte velat göra.

Därför ställer jag den frågan till herr Johansson i Trollhättan och till justitieministern: Om det nu var så självklart att anta en lag om tystnadsplikt denna vår, varför har regeringen inte tagit något som helst initiativ till att utreda saken under de nästan två år som gått sedan vi fattade det första beslutet om en ny regeringsform? Varför skall det dröja ända till nu, då ni får en majoritet i konstitutionsutskottet emot er, innan ni går med på en utredning? Menar ni att tystnadsplikterna inte är så viktiga eller att lagen inte är särskilt invecklad? Ni erkänner själva i er reservation att "tystnadspliktsbestämmelserna inte alltid fått en metodisk och genomtänkt utformning". Vidare sägs i reservationen att det "ofta brustit i fråga om konsekvens och likformighet". Hade det då inte varit skäl att ge lagen en mer genomtänkt och metodisk utformning *genom en utredning*?

Ett annat skäl för att vi vill avslå propositionen är dess utformning; de mindre förändringar som gjorts i reservationen rubbar inte huvudintrycket. Regeringen vill ha en generell rätt att utfärda tystnadsplikt för dem som är anställda i stat, landsting och kommun, ett bemyndigande

som bygger på mycket allmänna förutsättningar. Regeringen vill också ha rätt att överlåta åt statlig förvaltningsmyndighet eller åt kommun eller landstingskommun att utfärda tystnadsplikt.

Det sägs i reservationen att avsikten inte är att öka tystnadsplikterna. Det vet vi i och för sig ingenting om, eftersom ett sådant här bemyndigande kan utnyttjas på nästan vilket sätt som helst. Men det allvarliga är att bestämmelser om tystnadsplikt av det här slaget kommer att hämma informationsflödet till allmänheten på ett sätt som vore olyckligt. Det har slagits fast av Pressens samarbetsnämnd, som vill avslå propositionen. Det har också öppet inför utskottet medgivits av justitieombudsmannen, som vill bifalla propositionen. De är överens på denna punkt: att nya förordningar om tystnadsplikt kan komma att hämma viktig information till den svenska allmänheten.

De gamla förordningarna är ju fortfarande i kraft genom övergångsbestämmelser; det har herr Jonnergård och fru Jacobsson visat. Jag instämmer i deras analys av det rättsliga läget beträffande den oreglerade tystnadsplikten. Här finns åtskilliga oklarheter, som den utredning vi föreslår kan reda ut. Men att ersätta s. k. oreglerad tystnadsplikt med förordningar om tystnadsplikt innebär dels en faktisk risk att man vidgar fältet för tystnadsplikter, dels en psykologisk risk att offentligt anställda tror sig förhindrade att hålla kontakt också med massmedier.

Herr Johansson i Trollhättan har i dag dragit fram en rad omstridda exempel. Får jag ta upp ett av dem. Han talar utförligt om den s. k. handlingssekretessen och vad som skulle hända om man inte bifaller reservationen. Nu finns det de som har en helt annan mening än Hilding Johansson på den här punkten. Vi hade f. d. justitierådet Sven Romanus, ordförande i massmedieutredningen, i konstitutionsutskottet vid en utfrågning. Han svarade så här på frågan huruvida man nu kunde röja innehållet i hemlig handling hur som helst, om inte propositionen bifölls:

”Romanus tog i sitt svar först upp frågan om röjande av innehåll i hemlig handling. Han uttalade att ett förbud mot detta följer av sekretesslagen enligt gängse tolkning. Enligt övergångsbestämmelserna och förarbetena till den nya regeringsformen kunde enligt Romanus denna tolkning alltjämt anses äga giltighet. Han menade att sekretesslagen är en mycket utförlig lag och att man alltså i detta fall knappast kunde tala om en oreglerad tystnadsplikt.” Sedan fortsatte herr Romanus och refererade invändningarna mot detta resonemang, dock utan att ansluta sig till dem. Herr Johanssons i Trollhättan tolkning på denna punkt bestrids alltså av en ledande jurist på det här området.

Det är visserligen sant att en förordning om tystnadsplikt – alltså i motsats till en lag om tystnadsplikt – inte tar över det laggrundade meddelarskyddet. Man har alltså rätt att tala med en tidningsman, men inte med allmänheten på annat sätt, om det finns enbart en förordning om tystnadsplikt. Men den distinktionen kommer naturligtvis inte alla att göra. En ny förordning från regeringen om tystnadsplikt kommer av många att uppfattas som ett förbud att meddela sig med massmedier.

Det är det som pressens organisationer har varnat för. Den verklighetsbeskrivningen har JO bekräftat. Det är en sådan effekt av en ny lag som majoriteten i konstitutionsutskottet inte vill veta av. Nåväl, men kan det då inte finnas en del oreglerad tystnadsplikt som kanske har upphävts vid årsskiftet men som nu bör återinföras? Jo, kanske det. Därför har också utskottets majoritet sagt att regeringen får komma till riksdagen med en proposition om rätt att förordna om tystnadsplikt i specificerade fall. Det skall inte vara någon allmän rätt att gå in över hela fältet och utfärda tystnadsplikt. Men på punkter där det för t. ex. landets säkerhet eller för enskilds privatliv är befogat att vidga skyddet utgår vi från att regeringen lägger fram en proposition i ärendet.

Hilding Johansson menar att utskottets majoritet tar på sig ett stort ansvar för de svårigheter som han anser uppstår genom att propositionen avslås. Jag menar att regeringen tar på sig ett stort ansvar om man inte nu omedelbart går igenom de olika fallen med s. k. oreglerad tystnadsplikt för att se om det redan nu är angeläget att på några områden utfärda förordningar. Sedan får man komma tillbaka till riksdagen med en sådan proposition.

Det finns ett litet underligt inslag i socialdemokraternas argumentering på den här punkten. Vi tar så stora risker efter den 1 januari i år, säger man. Nu bryter "den stora oredan" ut, sade Hilding Johansson för en stund sedan från denna talarstol. Nu får statstjänstemän och andra prata fritt med vem som helst om vad som helst, ty nu har de tidigare oreglerade tystnadsplikterna upphävts.

Ibland verkar det som om socialdemokratins bild av den ordinäre statstjänstemannen är en person som girigt sitter och väntar på ett lagligt tillfälle att prata om saker som han eller hon inte borde prata om. Det verkar nästan om om socialdemokraterna tror att t. ex. den svenska lärarkåren ingenting hellre önskat sig än att få skvallra om sina elevers privatliv för folk som inte har med saken att göra. Nu när rättsläget på den punkten har blivit oklart, klagar man, kan ju vilken lärare som helst springa fram och babbla om vad som helst.

Ja, om man tror att detta är ambitionen hos svenska lärare, så kanske man har skäl att vara orolig för ett litet oklart rättsläge under något år. Men inser man att statstjänstemän självklart sedan årtionden har byggt sitt agerande på en etik om vad som bör sägas och vad som inte bör sägas, så verkar den oron mycket överdriven. Lärarna har ju t. ex. inte förändrat sin grundläggande moraliska hållning om att man inte pratar med vem som helst om elevernas privata förhållanden enbart därför att rättsläget beträffande tystnadsplikter på några punkter möjligen kan ha förändrats sedan den 1 januari 1975. Det finns i grunden en förvånande misstänksamhet mot en del kategorier av statstjänstemän i den iver som socialdemokraterna nu har utvecklat för att få igenom en lag om tystnadsplikt.

Vi har alltså haft det här farliga läget sedan den 1 januari 1975. I tre månader har vi levt i det rättslösa tillstånd som Hilding Johansson

är så uppskrämd över. Vi befinner oss just nu i "den stora oredans" tid. för att använda den formulering som Hilding Johansson själv be- gagnade. Januari, februari, mars, nu är vi inne i april – och oredan bara fortsätter. Herr talman! Vilka olyckor har då inträffat?

Har det rusat fram ett antal lärare som förr suttit och tryckt på hem- ligheterna men nu haft fritt fram att berätta för vem som helst? I utskottet har vi inte hört talas om att några otrevligheter hänt under den här tiden. Avslöja nu för kammaren, herr Johansson i Trollhättan, alla hemskheter som inträffat under det första kvartalet! Har det läckt om rikets säkerhet? Har hemligstämplade papper kommit ut genom muntliga berättelser? Har klienters privatliv blivit offentlig egendom? Var finns den stora oreda som skulle ha uppkommit under den tid rättsläget varit förändrat?

Majoriteten struntar inte i sådana farhågor. Just därför säger vi att om man snabbt måste täppa till på något område för att t. ex. skydda enskilda människors integritet så får regeringen komma tillbaka med begäran om rätt att förordna på dessa områden. Men vi vänder oss emot det misstänkliggörande som här bedrivs genom påståendet om "den stora oredan." Sådana antydningar är inget skäl att godta propositionen.

Socialdemokratin i Sverige är numera väldigt glad i att hemligstämpla sådant som man inte vill ha ut till allmänheten. Denna påsk skrev stats- rådet Carl Lidbom en artikel i Dagens Nyheter om de angrepp mot upp- hovsrätten som hade planerats i kanslihuset. Den saken diskuterade jag i går med utbildningsministern här i kammaren. Men Lidbom använde en formulering som är avslöjande och tydligen grundläggande också för dagens reservation. Han skrev i sin artikel att en arbetspromemoria från kanslihuset hade kommit "på avvägar".

Det är en fantastisk formulering: "på avvägar"! Detta papper, som Sverige bl. a. förhandlat om med utländska jurister för att samordna upp- hovsrätten, gäller den rättsliga grundvalen för författare, musiker, målare och andra. "På avvägar" – det var just att denna viktiga handling hade kommit in i den offentliga debatten.

Den gällde alltså inte någon enskild människas privatliv. Den handlade inte om nationens säkerhet. Den gällde den ideologiska synen på de lagar och konventioner som man grundar upphovsrätten för konstnärliga verk på. För var och en som är anhängare av det öppna samhället och den offentliga debatten är det ett värde att en sådan handling diskuteras i pressen av de människor som den direkt berör. Inga samhälleliga värden kom i fara för det; möjligen bekvämligheten hos ett par statsråd.

Men för dem som anser att offentlighet åt en sådan promemoria innebär att den kommit "på avvägar" är det självklart att vilja ha rätt att förordna om tystnadsplikt om det mesta. För oss som tvärtom menar att den typen av offentlighet är viktig är det naturligt att vara mer försiktig när det gäller tystnadsplikter, att utreda innan man beslutar, att se lagarna i deras sammanhang. Någon munkavleparagraf är vi inte betjänta av i det här landet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärers tystnadsplikt

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! I vpk:s partiprogram heter det bl. a.: "Partiet slåss för varje utvidgning och bekämpar varje inskränkning i folkets demokratiska rättigheter".

I konsekvens härmed tog vpk ställning till frågan om gränserna för yttrandefriheten och offentligheten. Det skedde i samband med behandlingen av grundlagsfrågan. Vpk godtog icke det då framlagda förslaget till ny författning, utan framlade ett eget förslag.

Enligt vår uppfattning representerade den nya grundlagen en bristfällig konstruktion när det gällde gränserna för offentlighetsprincip och tystnadsplikt. Möjligheten att genom allmänna bemyndiganden ge regeringen befogenheter att påverka dessa gränser var enligt vår mening otillfredsställande. Gränserna borde det konkret ankomma på riksdagen att bestämma. Även i synnerligen kvalificerade nödsituationer, där fara låg i dröjsmål, borde snarast riksdagens godkännande av eventuella åtgärder inhämtas. Inte heller riksdagen borde enligt vår mening äga en alltför stor handlingsfrihet då det gällde yttrandefrihetens och tystnadspliktens gränser. Riksdagen borde här kringgärdas av grundlagen. Redan i själva grundlagen borde alltså göras en bestämd precisering av gränserna för tystnadsplikt.

I vårt alternativa förslag till grundlag, förslagets kapitel 2 § 4, utformade vi sådana preciseringar för riksdagens lagstiftningsmöjligheter. Detta förslag och denna vår principiella syn strider alltså både mot den formregeringen och den socialdemokratiska utskottsminoriteten ger den föreslagna lagen om tystnadsplikt och mot innehållet, dvs. det möjliga området för inskränkningar.

Detta är den principiella grundvalen för vårt ställningstagande till dagens fråga. Vi kommer att rösta med utskottsmajoriteten, och regeringens lagförslag lider därmed nederlag. Detta är en vinst för yttrandefriheten och den fria kritiken.

Den praktiska situationen är ju grovt taget den, att den nya grundlagens införande automatiskt innebär att stora delar av den s. k. oreglerade tystnadsplikten upphör att fungera. Den innebär också att inga förändringar av tystnadspliktens gränser kan företas utan att genomgå riksdagen.

Frågan om tystnadspliktens omfång har för det första ett oundgängligt samband med yttrandefrihetsfrågan i vid mening. Beslut om tystnadspliktens utvidgning på olika områden bör därför enligt vår mening inte fattas annat än när detta större sammanhang kan systematiskt beaktas. Ett sådant tillfälle kommer, som alla vet, inom kort. Redan av detta skäl är regeringens lagförslag onödigt och konsitutionellt sett oacceptabelt.

För det andra: det automatiska upphävandet av delar av den oreglerade tystnadsplikten innebär enligt vår mening inte någon nackdel. Regeringsidan har motiverat sitt lagförslag med behovet av att täppa igen den lucka i tystnadsplikten som uppstått genom den nya grundlagens införande. Vi delar inte denna uppfattning, tvärtom. Den oreglerade tyst-

nadsplikten är en rättsligt betänklig konstruktion. Den har alltid innehållit stora möjligheter till chefsgodtycke ute i förvaltningarna. Den har varit en täckmantel för att hindra insyn och kritik. Den har varit ett redskap för att i många fall genom diverse spetsfundigheter förvandla det som borde vara offentliga ting och handlingar till interna och hemliga. Den bör därför bort.

Nu har det anförts, att utskottsmajoritetens ståndpunkt innebär nackdelar från två synpunkter. Dels säger man att den försvårar för regeringen att på administrativ väg avskaffa vissa befintliga onödiga och föråldrade tystnadsplikter, dels menar man att det är tekniskt onödigt besvärligt att behöva under en övergångstid gå till riksdagen och begära lagstiftning varje gång man vill ha bemyndigande att vidta ändringar i gamla bestämmelser.

Enligt vår mening saknar dessa invändningar både principiell och praktisk relevans. Allmänt sett är det inte svårare att gå till riksdagen för ändringsbeslut än att ta sådana ändringsbeslut på icke-parlamentarisk väg. Tvärtom innebär riksdagens medverkan att värdefulla anvisningar för praxis och tillämpning kan komma fram, vilka annars inte skulle ha framkommit. Riksdagens medverkan innebär också att det blir större uppmärksamhet och offentlighet kring besluten, något som ute på fältet kan ge medborgarna en bättre bild av vad som händer och en bättre grund för utövandet av sina rättigheter. Säkerligen gäller samma synpunkter också för tjänstemännen inom förvaltningen, som får en klarare information om vad ändringarna kan gälla för deras del. Att det tekniskt skulle vara svårt att låta lagar av denna typ passera riksdagen kan inte gärna stämma. Ingenting hindrar ju regeringen att gå till väga så som den försöker göra i dag när den presenterar ett helt knippe ändringsförslag i en och samma proposition.

Det ligger konstitutionellt sett en klar nytta i att riksdagen får göra ställningstaganden av denna typ. Inte minst blir det intressant för riksdagen att få se och studera vilka föråldrade tystnadsplikter som finns. Om regeringen vill begränsa onödiga tystnadsplikter, kan den säkerligen räkna på stöd från riksdagen – den sidan av saken är inget problem. På vpk:s sida är också åsikten att riksdagen bör vara med i alla beslut av denna natur principiellt grundad. Den står helt i konsekvens med vår förutnämnda åskådning i grundlagsfrågan.

Men också från rent markpolitisk synpunkt vill vi avvisa de socialdemokratiska reservanternas argumentering på denna punkt. Reservanternas hävdar att deras förslag att ge ett allmänt bemyndigande till regeringen skulle underlätta ett avskaffande av onödiga tystnadsplikter och innebära en snävare gräns för tystnadspliktens totala giltighetsområde än vad majoritetens ståndpunkt gör.

Låt mig här slå fast vissa ting för regering och reservanter. Vpk är alltid berett att stödja regeringens förslag, där dessa innebär vinster för det arbetande folkets ekonomiska och politiska kamp. Men av vikt för oss är, att vi kan räkna med att det från regeringssidan då föreligger

en god vilja att företräda ståndpunkter som är progressivare eller åtminstone mindre reaktionära än vad den borgerliga sidans ståndpunkter är. Låt mig på denna punkt vara helt öppen. Vi kommunister tror inte på socialdemokraterna när de säger att de vill avskaffa onödiga tystnadsplikter eller utöka offentlighetsprincipen, insynen och de demokratiska rättigheterna. Vår misstro är grundad på två skäl.

För det första. I regeringssidans argumentering i dag förekommer två påståenden. Först säger man att man genom den föreslagna lagen skulle kunna få en bättre plattform för att inskränka vissa onödiga tystnadsplikter. Men i propositionen presenteras sedan ett rakt motsatt motiv. Där säger man att lagen är till bl. a. för att hindra den inskränkning i tystnadsplikten som inträffar genom att den nya grundlagen omöjliggör den oreglerade tystnadsplikten. Det är två lika opportunistiska motiveringar, som f. ö. på ett elegant sätt slår ihjäl varandra. Det är väl ändå naivt att tro, att man med så logiskt oförenliga argument skall vinna förtroende för sin påstådda politiska avsikt. Det är ju tvärtom. Ologiskheten föranleder större oklarhet och större misstro mot den verkliga politiska avsikten.

För det andra. Om regeringspartiets verkliga politiska avsikt hade haft ett frihetligt och progressivt innehåll, skulle det inte varit svårt för oss att stödja den. Vi föredrar rent allmänt den positionen framför att rösta på annat sätt. Men det förutsätter, som sagt, att regeringen verkligen har en sådan ärlig avsikt.

Tyvär finns det inget som helst realpolitiskt underlag som är ägnat att ge svenska socialister av i dag den uppfattningen, att regeringen strävar efter att öka och stärka fri- och rättigheterna på det rättsliga planet. Det är mycket begärt att man skall tro, att den regering och den riksdagsgrupp som drivit igenom terroristlagen med alla dess främmande rättsliga element, lagen om tillfälligt omhändertagande med dess möjlighet till ökat polisiärt inflytande över rörelsefrihet och åsiktsbildning, godkännandet av IB-affären med dess uppenbara grundlagsbrott skall kunna bli tagna på orden när de påstår sig vilja inskränka tystnadsplikten. Visserligen var i de frågor som jag nu har nämnt de flesta borgerliga representanterna på samma linje som regeringen, men de skulle inte ha kunnat vara det om inte regeringen hade givit dem så många lysande tillfällen att demonstrera en reaktionär inställning. Så länge den auktoritära strömningen i det socialdemokratiska byråkrat- och toppskiktet gör sig gällande, så länge batongfilosofin och batonglinjen är vägledande för regeringen i dess attityd till samhällskritik och lagstiftning – så länge ser vi inget underlag för annat än misstro. Detta har en dryg andel i vårt ställningstagande till det nu aktuella lagförslaget.

När vi vidare principiellt hävdar riksdagens medverkan i lagbeslut av den här berörda naturen och dessutom hävdar att själva konstruktionen med bemyndiganden är principiellt tvivelaktig – då har vi också andra saker i minnet, ting som hör samman med allmänna tendenser i det parlamentariska styrelseskicket utveckling.

Realiteterna i denna utveckling står nämligen i strid med de högstämda proklamationerna och principerna i författningarna. I många länder är tendensen den, att parlamentens position försvagas. Mer och mer reduceras parlamenten till att bli fattare av allmänt hållna rambeslut och bemyndiganden, som sedan fylls med konkret innehåll ute i förvaltningarna. Av den totala beslutsmassan glider en ökande andel över till byråkratin. Vi kan se denna utveckling också i riksdagsarbetet. De lagar som beslutas här blir föremål för ofta omfattande omtolkningar och – rent ut sagt – många gånger förvrängningar i byråkratins praxis. I fall efter fall kan man konstatera, att lagstiftarnas avsikter nonchaleras. Jag avser att senare under vårriksdagen i en interpellation ta upp dessa principiella förhållanden till diskussion. I ljuset av denna allvarliga tendens kan det inte vara riktigt att stödja en ordning, som ökar möjligheterna att ge regering och förvaltning bemyndiganden, vilkas praktiska innehåll inte är kontrollerbart från riksdagen.

Den statliga och kommunala förvaltningens verksamhet har starkt vidgats. Dess samarbete med mäktiga privata kapitalintressen systematiseras på allt flera sektorer. Detta medför både en ökad tendens till sammanblandning mellan privat och offentligt och ett införande av en stark ekonomisk intressefaktor i de statliga och kommunala toppbyråkratiernas aktivitet.

I detta spel döljs intressebindningar mellan privatkapital och förvaltning, kanaler för påtryckningar av ofta obehörigt innehåll och en klart ökad risk för tvivelaktigheter och oegentligheter. Förvaltningen är ingalunda den av högsinnade, moraliskt oförvitliga och allmänt idealiserade chefsbyråkrater och politiker ledda instans som man i nationella festtal brukar måla upp. En ökad aktivitet för denna förvaltning – som i och för sig kan vara väl motiverad – måste medföra en kraftigt ökad insyn från folket och en förstärkt offentlighetsprincip. Frestelserna att missbruka tystnadsplikten är här annars uppenbara.

Så mycket starkare är motiven för riksdagen att hålla denna del av lagstiftningen under sin strikta kontroll. Också riksdagen måste i dag värja sig mot den tysta maktförskjutning som förekommer från den offentliga, kontrollerbara delen av statsapparaten till den interna, okontrollerbara och till de utomparlamentariska maktgrupper som sätter sin lit till att denna byråkratiska del av statsapparaten skall gå deras ärenden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Debatten har varit belysande i så måtto att man har fått klart för sig vilken ohelig allians som i dag har bildats i utskottet. Herr Jörn Svenssons anförande andades, som han sade, misstro mot socialdemokratin, men det andades också misstro mot hela det parlamentariska demokratiska systemet. Jag tycker det borde vara en tankeställare för dem som i dag uppträder såsom riddarvakt kring yttrande- och informationsfriheten. Herr Ahlmark i armkrok med herr Jörn Svensson

till försvar för yttrande- och informationsfriheten är verkligen en tavla att skåda här i riksdagen.

Debatten inleddes på ett lågmäلت sätt av herr Jonnergård och fru Jacobsson. De båda talade om vad man var enig om och gjorde det på ett så bestämt sätt att jag blev förundrad över att vi i utskottet inte kunde nå fram till en uppgörelse, ja, att vi där inte ens kunde nå fram till en sakdebatt kring dessa frågor. Jag beklagar att de militanta kretsarna till slut vann och därmed förhindrade att utskottet lade fram ett förslag under stor enighet.

Jag har själv i massmedieutredningen diskuterat den departementspromemoria som lades fram och som sändes ut på remiss. I det remissyttrande som jag har varit med om att underteckna riktades ganska långtgående kritik mot departementspromemorians förslag. Nu har departementschefen tagit ställning till detta förslag och har ändrat sig på en rad punkter med anledning av den kritik som kom fram i massmedieutredningen.

Nu har man alltså kommit fram till att det här lagförslaget bara på en enda punkt bryter igenom meddelarskyddet och anonymitetsskyddet. I kontakterna med massmedierna åtnjuter meddelarna ansvarsfrihet. För det som röjs där får den ansvarige utgivaren stå till ansvar. Den enda förändringen gäller viss domstolspersonal. Det har inte här i debatten och inte heller tidigare av någon hävdats att det kunde vara oskäligt att all domstolspersonal får ta sitt ansvar om man lämnar uppgifter till pressen om ännu inte meddelade domar eller om vad som förekommit inom stängda dörrar inför sådana avgöranden. Men beträffande förvaltningspersonal har, som massmedieutredningen förordat, departementschefen konstruerat paragrafen som ett bemyndigande från riksdagen att förordna i de angivna hänseendena.

Därmed har jag uttalat mig om 2 och 3 §§ i propositionens första lagförslag. 2 § har i hela debatten ansetts invändningsfri. 3 § bryter inte meddelarskyddet. Såsom den formulerats lämnar riksdagen ifrån sig kompetens inom ett mycket starkt begränsat område. Det gäller frågor om myndighetsutövning mot enskilda i särskilda fall. Med stöd av bemyndigandet kan inte fastställas generella föreskrifter eller planbeslut. Det är viktigt när man här talat om att riksdagen skulle lämna ifrån sig generella fullmakter.

Inte heller andra delar av propositionen berör meddelarskyddet.

Förslaget har emellertid stor betydelse för tryckfriheten och yttrandefriheten, det vill jag gärna hålla med om, därigenom att dessa friheter förutsätter en god tillgång till information. En väsentlig utvidgning av tystnadsplikter, även om de inte berör meddelarskyddet, kan minska de reala möjligheterna att få information.

Fru Jacobsson talade högstämt om offentlighetsprincipen och dess värde. Men man kan väl ändå inte påstå att vi socialdemokrater inte tagit allvarligt på den frågan. Jag tycker vi har tagit minst lika allvarligt på den som utskottsmajoriteten, även om herrar Ahlmark och Jörn Svensson

försöker tala illa om oss för att själva framstå som särskilda ljusets riddare. Jag vill gärna citera vad som sägs i reservationen om värdet av den ur internationellt perspektiv unika svenska offentlighetsprincipen. Där sägs:

”Offentlighetsprincipen syftar bl. a. till att lägga den administrativa verksamheten öppen för allmänhetens insyn och därmed skapa en effektiv kontroll mot maktmissbruk och godtycke från tjänstemännens sida. Pressen och övriga massmedier har en mycket stor betydelse i detta sammanhang. Genom deras verksamhet förstärks det skydd mot missförhållanden som offentlighetsprincipen syftar till att uppnå. Genom offentlighetsprincipen och massmediernas verksamhet möjliggörs också att allmänheten får ökad insikt i olika förhållanden och därmed kan bilda sig en uppfattning om och delta i allmänna angelägenheter. Offentlighetsprincipen har också en stor betydelse för den enskildes rättssäkerhet. Tillgång till allt material hos offentliga myndigheter underlättar nämligen den enskildes möjligheter att hävda sin rätt i olika sammanhang.”

För den principen har socialdemokratin slagits och vi står fast vid denna offentlighetsprincip.

Men alla accepterar att det måste finnas inskränkningar i den. Syftet med inskrivandet av yttrandefriheten i regeringsformen är uppenbarligen att värna denna frihet mot otillbörliga inskränkningar. Tystnadsplikter som inte täcks av grundlagens övergångsbestämmelser eller som inte har stöd i riksdagsbeslut i form av lag eller bemyndiganden föll bort från den 1 januari 1975, och meningen är att genom den nu aktuella lagstiftningen täcka in detta område.

Jag skall gärna ta upp det exempel som herr Ahlmark var inne på och som rörde 4 § i lagförslaget. Den ger regeringen bemyndigande att meddela föreskrifter om förbud för tjänsteman att yppa innehållet i sådan del av offentlig handling som är sekretessbelagd. Här utdelar riksdagen ingalunda några generella fullmakter till regeringen. Den följer helt massmedieutredningens förslag i remissyttrandet. Herr Ahlmarks citat av justitierådet Romanus uttalande är totalt missvisande. Jag har det framför mig. Han sade inför utskottet att han tycker att en laglig reglering är det bästa sättet att lösa de här frågorna. Massmedieutredningen framhåller också att införandet av den här paragrafen innebär att man får samma rättsläge efter den 1 januari 1975 som tidigare. I yttrandet från massmedieutredningen sägs: Massmedieutredningen kan för sin del godta förslaget i denna del liksom också förslaget till förordning såsom ett provisorium i väntan på den reglering på området som kan bli en följd av offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitténs och massmedieutredningens arbete.

Vidare sägs: Genom anknytningen till sekretesslagen får såväl bemyndigandet som förordnandet med stöd av bemyndigandet anses ha blivit tillräckligt konkretiserade.

Utskottsmajoriteten vill i sak behålla tystnadsplikten i samma utsträckning som reservanterna men säger i utskottsbetänkandet inte ett ord

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärers tystnadsplikt

om det tomrum som uppstått från nyår genom regeringsformens tillkomst.

Jag tycker att de borgerligas ställningstagande härvidlag är mycket underligt med tanke på att de i grundlagsdebatten i fjol hävdade att det var viktigt att grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten och att den inte fick inskränkas utan stöd av lagar eller bemyndigande till regering eller myndigheter, utfärdade av riksdagen. Nu tycks man polemisera mot det beslutet. Jag tolkade fru Jacobssons inlägg på det sättet.

Man struntar alltså i att täcka in den tystnadsplikt som var härledd ur sekretesslagen och som föll bort vid nyåret 1975 till följd av regeringsformens ikraftträdande. Det gamla rättsläget består i alla fall, hävdar man i total brist på respekt för grundlagen. Både för yttrande- och för informationsfriheten är detta enligt min mening en betänkelig ståndpunkt. Ett oklart angivande av vad som gäller om tystnadsplikterna medför lätt att en tjänsteman anser sig böra iakttä tystnad också beträffande sådana omständigheter som inte berörs av någon sekretessgrund. Ett klart angivande av tystnadspliktsområdet markerar också det fria området.

Det herr Ahlmark sade om misstroende mot folkskollärare osv. är för mig fullständigt ofattbart. Är det inte bra för tjänstemän att ha klara regler att gå efter om de har en god yrkesetik? Om de inte har regler är det risk för – det vet vi tidningsmän – att de blir försiktiga i överkant.

Jag vill betona att om riksdagen följer reservanterna så avvisas en i lag intagen regel om tystnadsplikt. Motiveringen är att meddelarskyddet inte skall brytas. Den inställningen intog konstitutionsutskottet 1948 och 1949 med avvikelse från propositionen då nuvarande tryckfrihetsförordning infördes. Genom den föreslagna bestämmelsen kan den ordning bibehållas som gällt på det här området före den nuvarande regeringsformens ikraftträdande, nämligen att handlingssekretessen är förbunden med förbud att yppa handlingens innehåll, som dock inte genombryter meddelarskyddet.

Den mest omdiskuterade paragrafen i lagförslaget är 1 §. Jag måste erkänna att jag själv var ytterst betänksam mot propositionen i den delen. Men efter de ändringar som gjorts under utskottsbehandlingen kan jag ansluta mig till det förslag som redovisas i reservationens lagtext och motivering. Herr Johansson i Trollhättan har redogjort för ändringarnas innebörd. Låt mig tillägga att för mig är det viktigaste att det kommer en utredning av det slag som hela utskottet, herr Ahlmark, har förordat.

Som jag sade tidigare är handlingssekretessen noggrant reglerad i svensk lagstiftning. Däremot har tystnadspliktsföreskrifterna inom den svenska förvaltningen inte framvuxit i samma noggrant reglerade ordning. Det har medfört att tystnadspliktsbestämmelserna inte alltid fått en metodisk och genomtänkt utformning. Det brister i fråga om konsekvens och likformighet, men detta har att göra med den samhällsutveckling som kommit. Men nu har jag i massmedieutredningen hävdat – och jag ser reservationens skrivningar som ett stöd för den meningen – att man inte bör annat än övergångsvis med anledning av ikraftträ-

dandet av den nya regeringsformen fortsätta med samma punktvisa regleringar i detaljfrågor som hittills skett, utan underkasta frågorna om offentliga funktionärens tystnadsplikt en genomgripande inventering och principiell undersökning. En särskild anledning härtill är att tystnadsplikter enligt den nya regeringsformen är ett undantag från den allmänna medborgerliga rättigheten till yttrandefrihet.

Jag antar att justitieministern här kan bekräfta att en sådan utredning kommer till stånd. Varför då rita sådana skräckbilder om yttrande- och informationsfrihetens framtida villkor i Sverige?

Herr Ahlmark stöttar sig i sitt försvar av yttrandefriheten på vänsterpartiet kommunisterna och herr Jörn Svensson. Låt mig ange vilken politisk avsikt jag själv företräder genom att citera ur massmedieutredningens yttrande över departementspromemorian. Där sägs att massmedieutredningen överväger att i sitt förslag till ny grundlag om yttrandefriheten i tryckt skrift, radio, television och film uppta en bestämmelse om att meddelarskyddet skall genombrytas av lagstadgad tystnadsplikt endast i de fall som anges i särskild lag.

Om denna regel accepteras aktualiseras ju en sådan här inventering av denna kategori av tystnadsplikter. Här kommer alltså inte att föreslås försämrade villkor för massmedierna utan i stället ett förbättrat meddelarskydd.

Jag skall inte, som herr Ahlmark gjort, lita till herr Jörn Svensson, utan jag skall lita till en av den nuvarande justitieministerns förfäder, enligt senaste forskning socialisten Erik Gustaf Geijer, vilken en gång sjöng pressfrihetens lov på följande sätt: "Även för den som ej lämnar sin kammare utbreder sig med ringa besvär ett panorama av hela den samtida världen. Tidens tusende tungor tala i hans öra, och han kan när som helst emottaga besök av själva tidsandan."

Jag anser att riksdagen mycket väl kan förena ett sådant övertygande försvar för det öppna samhällets principer med att rösta på de i reservationen framlagda lagförslagen. Med den motiveringen vill jag instämma i herr Hilding Johanssons yrkande på att reservationens hemställan skall godtas.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Eskilstuna måste ha en mycket märklig uppfattning om vad parlamentarism är för någonting. Jag, som vill ha större insyn och mindre tystnadsplikt och som stod här för några minuter sedan och förespråkade större makt för riksdagen, utmålas som en parlamentarismens fiende. Sig själv, som vill utvidga tystnadsplikten, utmålar han som en vän av det parlamentariska systemet. Moralen är alltså i herr Svenssons version: Ju mer utvidgad tystnadsplikten blir, ju mindre pressfriheten och insynen och tryckfriheten blir, desto bättre blir det parlamentariska systemet. Om herr Svensson har den författningsteoretiska bilden av vad parlamentarismen är, då skall han inte förvåna sig över att alla andra i kammaren än just hans egen toppstyrda partigrupp

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärens tystnadsplikt

är emot den här munkorgslagen.

När det gäller vem som går i armkrok med vem, så tycker jag att en socialdemokrat skall tala tyst, för ni går i armkrok med vem som helst, när ni skall skapa era majoriteter. Jag säger öppet att vi föredrar oftast att gå i armkrok med socialdemokratin, för arbetarrörelsepartier hör ihop, men då måste man också vara beredd att konsekvent hävda arbetarrörelsens gamla frihets- och rättstraditioner. Gör ni det, så är det ingen tvekan, då skall vi stå på samma sida som ni, men då får ni bryta med batongfilosofin och batongtraditionen.

Sedan bara en liten historisk anmärkning. I herr Svenssons författningsromantiska lamentationer spelade den store Erik Gustaf Geijer en framträdande roll. Nu är det så att denne man ingalunda var den förespråkare för friheten och liberalismen som herr Svensson fann det oportunt att göra honom till för sina egna syften i den här debatten. Erik Gustaf Geijer stod också en gång som upphovsman till en lag som ville ställa de svenska backstugusittarna under tjänstehjonsstadgan. Är det sådana ideologiska fäder som herr Svensson håller sig med, då är det inte underligt att han hamnat där han är i dag.

Herr JONNERGÅRD (c) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande armkroksgåendet har herr Svensson i Eskilstuna rätt i att situationen är egendomlig för oss inom centern. Jag medger det, men för herr Svensson i Eskilstuna är ju umgänget med herr Svensson i Malmö ett mera vardagligt sällskap, nödvändigt för regerandet.

Herr Svensson i Eskilstuna betonar att socialdemokraterna håller fast vid offentlighetsprincipen. Jag betvivlar inte alls det, men vi hävdar att en utveckling i enlighet med reservationens förslag innebär en viss fara för offentlighetsprincipen. Även vår tids Geijer sjunger bra yttrandefrihetens lov, men han gör det bättre på grundval av utskottets position än reservanternas.

Herr Svensson i Eskilstuna tog särskilt upp 4 § och menade att massmedieutredningen skulle ha varit så entusiastisk för den. Det gäller alltså förslaget om förbud mot att yppa hemlig handlings innehåll. Jag är på det klara med att det kommer att behövas en författningsreglering här, men det är tidpunkten och formen det gäller. Massmedieutredningen sade beträffande precis den punkten, att MMU vill till en början ifrågasätta om någon omedelbar författningsmässig reglering erfordras, men – och det var det senare herr Svensson i Eskilstuna började citera – om man anser att en författningsreglering nu bör komma till stånd kan det ske på det sätt som föreslagits. Massmedieutredningen sade alltså inte att det borde ske nu.

Vad det är fråga om är risken för att man stryker åt kring informationsfriheten. Det är inte fråga om meddelarskyddet. Vi når en bättre lösning om vi skjuter denna lagstiftningsfråga till det större sammanhanget nästa vår, då massmedieutredningens och de två andra utredningarnas förslag skall behandlas.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Olle Svensson var "ytterst betänksam" mot 1 § i det här lagförslaget. Men han blir rasande när han träffar människor som är ännu något mer betänksamma och vill avslå propositionen. Han säger att Jörn Svensson och Ahlmark "går i armkrok". Det är "en ohelig allians" som plötsligt uppenbarar sig.

Bakgrunden är att vi liberaler har den uppfattningen om propositionen att den inte är bra. Vi vill utreda frågan om tystnadsplikterna först och ha en lag sedan. Vi vill att den skall beslutas på våren 1976. Då antar man två grundlagar och en lag som alla har samband med tystnadsplikten. Vi vill inte ha några svepande bestämmelser som kan hämma informationsflödet. Skulle vi överge den ståndpunkten därför att vänsterpartiet kommunisterna också vill rösta på avslag på propositionen?

Socialdemokratin har grundat och grundar sin regeringsställning, som herr Jonnergård antydde, på just vpk:s stöd. Utan vpk hade vi haft en annan regering. Är det något skamligt numera enligt Olle Svensson? Är det en "ohelig allians"? Är det att "de militanta" har tagit makten, för att citera Olle Svensson själv. Skall vi plötsligt gå in för en tystnadspliktslag, som vi ogillar, därför att vi får stöd av vpk? Det var en mycket grumlig tankegång som Olle Svensson här uttryckte.

Ni beskärmar er alltså över att alla oppositionspartier vill fälla förslaget om tystnadsplikter. Olle Svensson är chefredaktör på lediga stunder. Vad säger då den socialdemokratiska pressen om det här förslaget? Jag har hittat tre kommentarer.

Först Aftonbladet. Under rubriken "Onödig tystnadsplikt" skriver man: "Det var trots allt klokt att lagförslaget om tystnadsplikt för offentliga befattningshavare avslogs av riksdagsutskottet och tydligen fällt i riksdagen. Man får nu i stället en genomgång av hela den svåröverskådliga mängd regler som gäller på det här området ---."

Dala-Demokraten säger: Det finns "skäl att undra varför socialdemokraterna i utskottet måste vidhålla sin reservation. Det kan tolkas som en helt onödig demonstration.

Det går ju inte att komma ifrån att fördelar är att vinna om det nu först får ske en utredning och att det därefter görs ett helt nytt lagförslag. Då uteslutes alla möjligheter till missförstånd."

Är också Aftonbladet och Dala-Demokraten helt oansvariga? Går de också armkrok med kommunisterna? Har de också bildat en ohelig allians? Tillhör de de militanta som tagit makten?

Ja, det finns förstås en socialdemokratisk tidning som gått på motsatt linje. Det är Folket i Eskilstuna. Men dess ledare består av chefredaktör Olle Svenssons reflexioner, som vi också haft tillfälle att lyssna till i konstitutionsutskottet. Tidningen Folket är knappast tredje statsmakten som granskar de maktavande – det är en av de maktavande som granskar sig själv.

Onsdagen den
2 april 1975

*Offentliga funktio-
närers tystnadsplikt*

Fru JACOBSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Eskilstuna framställer offentlighetsprincipen som om den kanske endast vore till för pressen. Det gör att hans resonemang verkar en aning ensidigt. Jag försökte i mitt anförande framhålla att offentlighetsprincipen å den ena sidan och tystnadsplikten å den andra sidan båda kunde tjäna den enskilde, nämligen på det sättet att den enskilde ofta har ett klart intresse av offentligheten genom möjlighet till insyn och genom möjlighet till kontroll. Samtidigt har den enskilde också ett intresse av sekretess när det gäller uppgifter som berör den enskilde nära. Från den synpunkten är det inte så enkelt som herr Svensson vill framställa det, ett antingen-eller.

Herr Svensson säger att en precisering av de oreglerade tystnadsplikterna också skulle klart ange gränsen för offentligheten – var denna fick börja och var den fick sluta. Men om man i stället ser det som en relativt komplicerad fråga blir bilden helt annorlunda. Det är från den synpunkten som vi vill ha en utredning innan vi vill delegera lagstiftningsmöjligheten. Vi vill ha en utredning inte bara i form av en katalogisering av de oreglerade tystnadsplikterna, utan i form av en systematisering, en gruppering som gör att man sedan kan diskutera de olika ändamål som man skall ha med en lagstiftning om tystnadsplikter. Dvs. att man kan diskutera när det verkligen tjänar något intresse för den enskilde att få en tystnadsplikt och när det inte gör det.

Vad sedan beträffar liknelsen om att gå i armkrok, är det väl så att vi övriga i utskottet har gått i armkrok, och herr Svensson är kanske litet ledsen för att han inte fick vara med.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö ansåg att det var han som i sitt anförande visat tilltro till folkstyret. Jag kan inte följa honom i det resonemanget. Herr Svensson förklarade att han motsatte sig de bestämmelser som skrevs in i grundlagen. Det innebär att han inte ansåg att det var en tillräcklig garanti att lita till riksdagen när det gällde att åstadkomma de nödvändiga inskränkningarna i yttrandefrihet och informationsfrihet. Jag har för min del kvar tilltron till att riksdagen där kan göra en riktig avvägning. Jag tycker att den misstro gentemot regeringen och dess avsikter på detta område, som har präglat denna debatt, inte är riktig. Det här förslaget innebär inte någon utveckling eller någon utbyggnad av tystnadsplikterna, och inte på någon väsentlig punkt bryts meddelarskyddet. Jag måste här föra den argumentationen och lämna den informationen till allmänheten.

Beträffande Erik Gustaf Geijer och hans roll överlåter jag det med varm hand till herr Lennart Geijer, som i ett föredrag mycket utförligt har belyst Erik Gustaf Geijers socialistiska bakgrund och hur han under 1800-talet påverkade idédebatten i detta land och även i andra länder.

Herr Jonnergård kunde ändå inte påvisa att det är felaktigt att ha en sådan paragraf som 4 §. Det är ju fråga om mycket preciserade grunder.

som utgår från sekretesslagens bestämmelser. Det innebär att man när det gäller fördelningen av kompetens inte överlåter några generella fullmakter från riksdagens sida till regeringen.

Jag fäste mig vid att herr Ahlmark inte heller bestred vad justitierådet Romanus sade inför utskottet – han refererades felaktigt förut. Justitierådet Romanus framhöll att i och för sig ansåg han departementschefens resonemang i propositionen bättre förenligt med syftet med grundlagsfästandet av yttrandefriheten än grundlagberedningens uppfattning. Det var denna åsikt han framförde i utskottet, och det bör då också sägas här inför kammaren. Man bör inte ge felaktiga referat i kammaren.

Själv arbetar jag i olika utredningar som berör yttrandefrihetens villkor och nog kommer jag att där verka för ett öppet samhälle. Insinuationer om att en riksdagsman som också är tidningsman inte skulle kunna företräda dessa intressen i sitt riksdagsarbete borde inte få förekomma i den här debatten.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Eskilstuna retirerar nu från sin föregående ståndpunkt. Nu vill han se vår bristande tilltro till det parlamentariska systemet i det förhållandet att vi önskade få starkare konstitutionella garantier för minoritetens och avvikandes möjligheter att bli skyddade från av tillfälliga stämningar präglade beslut från majoritetens sida. Det var ju det som det var fråga om. Nu är den frågan överspelad, eftersom författningsdebatten i det stycket är slut. Vi menar att det skulle ha varit ett starkare skydd för yttrandefriheten än det skydd som slutligen infördes i konstitutionen och som kan genombrytas.

Sedan må det vara ursäktligt om landets justitieminister vill framställa sin store släkting som socialist. Det kan förståeligt ha sin förklaring i en mänsklig fåfånga, men jag tycker det är betänkligt när den som skall försvara de konstitutionella friheterna har som sin ideologiske lärofader en man som var anhängare av att människor som stod utanför tjänstehjonsstadgan skulle föras in genom lagstiftning under densamma.

Herr JONNERGÅRD (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Eskilstuna har naturligtvis rätt i att det vi diskuterar inte medför risker för meddelarskyddet, ingen har påstått det. Däremot – och det vill jag understryka – kan det befaras, om reservationen skulle vinna, att det uppstår risker för en åtstrypning av informationsfriheten. Det är allvarligt nog och det är också det oron i pressen har gällt och gäller.

Beträffande 4 §, dvs. om innehållet i hemlig handling, sade jag att jag räknar med en författningsreglering men att en sådan inte behövs

nu omedelbart. Det står också i massmedieutredningens yttrande att det inte föreligger något omedelbart behov därav – jag tycker att vi inte skall vara orättvisa mot massmedieutredningen.

Jag vill erinra om att utredningen har gjort ytterligare ett yttrande, nämligen över utbildningsdepartementets promemoria om tystnadsplikt på utbildningsområdet, och sagt att det inte där är någon brådska med en tystnadspliktsförordning utan att den saken kan anstå tills frågan tas upp i det större sammanhanget. Precis detsamma säger också utskottet.

Jag har velat framhålla detta just därför att denna fråga är särskilt omnämnd också i propositionen.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det här med massmedieutredningen måste ju ändå klarläggas. När det gäller 4 §, som rör handlingssekretessen, heter det i utredningens yttrande förra hösten att massmedieutredningen "vill till en början ifrågasätta om någon omedelbar författningsmässig reglering erfordras för att uppnå nämnda syfte." Sedan redovisar man grundlagberedningens synpunkter och säger: "Detta uttalande av grundlagberedningen har, såvitt massmedieutredningen känner till, inte mött någon erinran under den fortsatta behandlingen av grundlagsfrågan."

Den uppfattningen från den 24 oktober 1974 står bl. a. riksdagsman Olle Svensson i Eskilstuna för. Men i dag beskärmar han sig över hur någon kan ha den åsikt som han själv uttryckte för ett halvår sedan.

Jag uttalar inte alls några insinuationer om att en riksdagsman inte kan stå för yttrandefriheten när han sitter i statliga utredningar. Jag försöker själv göra det efter bästa förmåga.

Det är bara det att herr Svensson förklarade att vi som bildat majoritet i konstitutionsutskottet "går i armkrok med kommunisterna" och har skapat "en ohelig allians", "de militanta har tagit makten" i utskottet osv. Jag hänvisade då bara i all blygsamhet till att praktiskt taget varenda tidning, som uttalat sig i denna fråga, har varit emot propositionen och har stött konstitutionsutskottets majoritet. Det gäller också två av de tre socialdemokratiska tidningar som uttalat sig, nämligen Aftonbladet och Dala-Demokraten.

Sedan påminde jag också om att det finns en socialdemokratisk tidning som står fast vid att propositionen skall antas och att det redan nu skall införas en lag om tystnadsplikt: tidningen Folket. Det kan möjligen bero på att pennan där förts av riksdagsman Olle Svensson.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har i min hand en ledare skriven då departementspromemorian kom ut, och den är rubricerad: Nej till munkavlelag. – Jag har verket på olika fronter för att modifiera departementspromemorianas förslag. Jag har verkat också i utskottsbehandlingen för en förändring av propositionens förslag. Vad jag påtalat är bristen på sakdebatt från de övriga partiernas ledamöter i utskottet sedan det efter motions-

skrivningen stod klart att det förelåg en majoritet mot propositionen.

Med anledning av det som herrar Jonnergård och Ahlmark anförde beträffande 4 § vill jag framhålla att massmedieutredningens citerade yttrande gällde departementspromemorian. Så som justitierådet Romanus sade inför utskottet är dessa ståndpunkter inte längre möjliga att vidmakthålla efter de förändringar som gjorts i departementspromemorian. Det framgår också av propositionens skrivning att dessa ståndpunkter nu är inaktuella. Man bör därför sätta in citaten i sitt rätta sammanhang.

I propositionen förklarades att man underkände grundlagberedningens bedömning, och det har också konstitutionsutskottets ordförande gjort i denna debatt. Då bortfaller naturligtvis massmedieutredningens synpunkter i denna del. I nuläget hänvisar man till att det finns en sekretesslag. Det är ingalunda fråga om att överlämna generella fullmakter. Det har gjorts en klar avgränsning av den kompetens som man önskar lämna över. Herr Ahlmark har gång på gång sökt sprida felaktiga föreställningar om vad som förekommit i utskottet. Jag protesterar mot detta och anser att jag rätt refererar massmedieutredningens yttrande.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på de rättsliga konsekvenserna av utskottsmajoritetens ståndpunkt. I det avseendet får jag hänvisa till vad Hilding Johansson redan har sagt. Jag vill emellertid upplysa om att arbetet på en utredning rörande tystnadsplikten redan har påbörjats inom justitiedepartementet. Avsikten är att inom kort överlämna arbetet till en särskild utredning. Att en utredning inte tillsattes redan 1973 beror främst på att det inte är fråga om annat än en bemyndigandelag. Hur den skulle se ut rådde det i princip enighet om under grundlagsarbetet. Grundlagberedningen föreslog att endast de allmänna grunderna skulle införas i lag. Samma ståndpunkt intogs i propositionen och av riksdagen 1973. Den utredning som påbörjats inom departementet har till syfte att ge underlag för en utrensning av vissa tystnadsplikter, ett förenhetligande av reglerna och en begränsning av dessas räckvidd.

Jag vill sedan säga några ord om det pågående arbetet med reformering av våra grundlagar och om hur lagförslaget om offentliga funktionärens tystnadsplikt kommer in i den bilden.

Det är ett betydelsefullt reformarbete på det konstitutionella området som genomförts under senare år. En förutsättning för de hittills uppnådda resultaten har varit en målmedveten strävan hos partiernas företrädare att finna samlande lösningar och inte minst en fast beslutsamhet hos dem att stå för gjorda åtaganden. Till de frågor som löstes under arbetet med den nya regeringsformen hörde fördelningen av normgivningsmakten mellan regering och riksdag. Gränsdragningen skulle ske i två steg. Det första togs genom att regeringsformen antogs. Man drog då upp huvudlinjerna. Nästa steg – en närmare precisering av dessa huvudlinjer – var avsett att ske genom lagstiftning. I proposition nr 8 har regeringen nu lagt fram förslag till en sådan lagstiftning.

Utskottet har tillstyrkt det stora flertalet av lagförslagen, men såvitt gäller lagförslaget om offentliga funktionärers tystnadsplikt vill man inte fullfölja arbetet enligt tidigare riktlinjer. Man vill avslå propositionen och därigenom åstadkomma att normgivningen i uppenbar strid med vad som förutsattes under förarbetena i praktiken helt läggs på riksdagen. Utskottets förslag skulle vidare få den under grundlagsarbetet helt oförutsedda effekten att det t. v. blir omöjligt att upprätthålla tystnadsplikten på många viktiga områden.

Inom kort kommer konstitutionella frågor att aktualiseras på nytt. Redan under första halvåret väntas massmedieutredningen, offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén och fri- och rättighetsutredningen lägga fram sina betänkanden. Det är mot den bakgrunden av stort intresse att få veta vad som ligger bakom oppositionens kursändring. Utskottets torftiga skrivning ger inte särskilt mycket vägledning och knappast heller vad som sagts här i dag.

Vad är det i propositionsförslaget som kan ha framstått som till den grad betänkligt? Låt oss på nytt ta en hastig titt på de olika bestämmelserna.

I 1 § får regeringen bemyndigande att meddela föreskrifter om tystnadsplikt för att skydda vissa vitala intressen, bl. a. hänsyn till landets säkerhet och den enskildes personliga integritet. Utskottet säger att dessa intressen inte är i rimlig utsträckning preciserade. Justitieombudsmannen hävdar motsatsen, och det är alldeles uppenbart att grundlagberedningen på sin tid utgick från en betydligt lägre grad av precision. Det är också alldeles klart att regeringens handlingsfrihet på området begränsas jämfört med vad som har gällt tidigare.

I 2 §, som är den enda som innebär att det skapas någon ny tystnadsplikt, förbjuds viss domstolspersonal att i förväg avslöja hur domstolen kommer att döma i ett enskilt fall och att röja vad som har sagts vid överläggningen till dom. Regeln har föreslagits på initiativ av justitieombudsmannen. Är det denna tystnadsplikt som är så betänklig?

I 3 § bemyndigas regeringen att meddela föreskrifter om tystnadsplikt i fråga om en noga avgränsad kategori förvaltningsbeslut som rör enskilda, t. ex. ärenden i rättshjälpsnämnder eller hyresnämnder. Det som får förbjudas är också här att avslöja beslutet i förväg och att röja vad som sagts vid överläggningen. Är det här utskottsmajoriteten inte kan hänga med längre?

Bestämmelserna i 4 § ger regeringen bemyndigande att föreskriva tystnadsplikt i fråga om handlingar som skall vara hemliga enligt sekretesslagen. En sådan tystnadsplikt har fram till årsskiftet ansetts gälla utan författningsstöd. Bestämmelsen har föreslagits därför att vår nya regeringsform kräver uttryckliga föreskrifter.

Här har åberopats justitierådet Romanus påstådda åsikt om att sekretesslagen kan tolkas analogt och anses innebära tystnadsplikt. Om detta vill jag säga att såvitt jag känner till står justitierådet Romanus i dag helt ensam om den åsikten. Det vore ju ett högst bräckligt skydd för

våra fri- och rättigheter, om kravet på lagreglering av eventuella inskränkningar skulle anses uppfyllt genom dubiösa analogier.

Det kan väl heller inte vara 5 §? Där finns en straffbestämmelse som är utformad helt i överensstämmelse med vad som varit brukligt på detta område.

I övergångsbestämmelserna får regeringen fullmakt att upphäva tystnadspliktsföreskrifter som inte längre bör gälla.

Detta var det hela. Det bör kraftigt understrykas – även om det sagts av tidigare talare – att det s. k. meddelarskyddet enligt tryckfrihetsförordningen inte berörs utom på en enda punkt, i fråga om tystnadsplikten för viss domstolspersonal.

Det är alltså detta lagförslag som har fått somliga att bli så oroliga för den demokratiska insynen i myndigheternas verksamhet. Det är dessa bestämmelser som får utskottsmajoriteten att godta att vi under ett par års tid får acceptera att det i princip blir tillåtet för statstjänstemän att för vem som helst avslöja bl. a. vad som står i handlingar som är hemliga enligt sekretesslagen, t. ex. kriminalregisterutdrag och statistiskt material hos statistiska centralbyrån. Uppräkningen kan göras mycket lång. Det är bara att läsa innantill i många av paragraferna i sekretesslagen. Självfallet är risken inte särskilt stor för att statstjänstemännen börjar göra några avslöjanden. Men om det nu inträffar i något eller några fall, hur tänker man sig att skadan för den enskilde skall repareras? Det måste vara till föga glädje för vederbörande att man, som fru Jacobsson gör, hänvisar till att en utredning pågår. Vart har den i andra sammanhang så omskrutna omsorgen om den enskildes integritet då tagit vägen?

Herr Johansson i Trollhättan, som är en fin man, vill inte uttala sig om oppositionens bevekelsegrunder för yrkandet om avslag. Jag skall göra det, som jag uppfattar det. Det är nog bara så att frestelsen att tillfoga regeringen ett voteringsnederlag och att få regeringen att framstå som "mörkmän" har blivit oppositionen för stark. I en sådan situation har omsorgen om den enskildes personliga integritet fått väga lätt. I stället för att lojalt fullfölja intentionerna bakom en grundlag man själv varit med om att besluta använder man den som ett tillhugge i en ansvarslös debatt. Detta är en tankeställare inför det fortsatta grundlagsarbetet.

Vågar jag hoppas att beslutsamhetens friska hy hos utskottsmajoriteten nu övergår i eftertankens kranka blekhet?

Till sist, herr talman, skall jag kanske inte blanda mig i debatten om Erik Gustaf Geijer. Men jag vill ändå göra den reflexionen att det finns människor som inte tuggar teser i hela sitt liv utan kanske utvecklas och förändras.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärers tystnadsplikt

Herr JONNERGÅRD (c) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag säga att jag är tacksam för justitieministerns meddelande att arbetet med tystnadspliktsutredningen påbörjats.

Jag fäster mig vid att justitieministern sade att det med utskottets position skulle bli omöjligt att upprätthålla tystnadsplikterna på många områden, men mera preciserat var det alltså inte.

Vi har alla i utskottet funnit att propositionen inte kunde duga som underlag. Inte heller socialdemokraterna biträder propositionen. Herr Svensson i Eskilstuna har nyss här sagt att han hyste mycket stora betänkligheter mot 1 § i propositionens utformning. Att vi inte kan godta propositionen beror inte på frågan om meddelarskyddet, för den lilla del därav som är aktuell här har ingen större betydelse. Men vad vi befärrar är att informationsfriheten kan strypas, och det är detta som oron i pressen gäller. Denna oro måste ju förstoras i ett läge då det råder oklarhet över hela tystnadspliktsfältet. När det stora sammanhanget nästa vår, då vi bl. a. skall besluta om en ny massmediegrundlag, ligger så nära, varför skall vi inte invänta det? Då kan vi naturligtvis göra ett väsentligt bättre arbete i fråga om bemyndigandelagstiftningen, i fråga om tystnadsplikterna.

Justitieministern tog också upp 4 §, som gäller sekretessen. Beträffande den är det nog inte så att Sven Romanus är ensam, för bakom hans tolkning stod i varje fall grundlagberedningen, och jag tror inte att grundlagberedningens vitsord kan viftas bort så där utan vidare.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! På en punkt är jag tacksam för justitieministerns anförande. Han har lagt till rätta det som Olle Svensson har sagt om justitierådet Romanus. Herr Svensson har hela tiden felaktigt påstått att justitierådet Romanus egentligen står bakom propositionen. Nu säger justitieministern själv att justitierådet Romanus är ensam om sin uppfattning. Det är alltså klarlagt att vårt referat av vad justitierådet Romanus har sagt var korrekt. Detta har justitieminister Geijer själv medgett.

Justitieministern bortser också helt och hållet från det som står i utskottsmajoritetens betänkande, att regeringen bör komma till riksdagen med förslag om att man skall förordna om tystnadsplikt på särskilt specificerade områden under tiden fram till våren 1976. Vill regeringen göra det kommer vi noga att läsa igenom propositionen och ta ställning i den anda som vi brukar arbeta i när det gäller frågor om offentlighet och enskilds integritet. Vad vi vänder oss mot är svepande bestämmelser som kan användas för tystnadsplikt på de mest olika områden och med effekter som man inte i förväg kan överblicka.

Justitieministern menar att oppositionens bevekelsegrunder är att få en ansvarslös debatt där "frestelsen att tillfoga regeringen ett nederlag blivit övermäktig". Jag förstår om justitieministern inför risken att förlora en omröstning om en proposition kan bli på litet dåligt humör. Men det är faktiskt så att en rad av justitieministerns partivänner också är

motståndare till propositionen. Såvitt jag vet är det bara en enda tidning, Folket, som stöder propositionen. Andra socialdemokratiska tidningar har gått på samma linje som majoriteten i konstitutionsutskottet. Jag vet inte om justitieministern menar att också de har fallit för frestelsen att tillfoga regeringen ett nederlag.

Om man nu visste, herr justitieminister, att det var nödvändigt att på våren 1975 anta en lag om tystnadsplikt, varför har ni inte i regeringen under de nästan två år som gått sedan det första beslutet om en ny regeringsform tagit initiativ till någon utredning? Om ni ändå varit så säkra på att det här måste ske på våren 1975 – varför har ni inte gjort det minsta försök att utreda dessa frågor innan ni lägger fram en proposition?

Här finns ju tre lagar som skall antas på våren 1976. Vi har en ny massmediegrundlag som man då skall fatta det första beslutet om. Vi har ett fri- och rättighetskapitel i regeringsformen som man också skall fatta det första beslutet om. Och vi har ersättning för sekretesslagen som det också är tänkt att riksdagen då skall besluta om.

De här lagarna har alla samband med frågan om tystnadsplikten. Varför då inte behandla tystnadsplikten när också de övriga tre lagarna tas upp, alltså på våren 1976?

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vem är det som tuggar teser? Enligt justitieministern var väl just den lilla piken avsedd för mig, men jag tar inte åt mig av den, för jag har ju faktiskt genomgått en utveckling sedan jag var socialdemokrat.

Men det kan väl ändå föresväva justitieministern en politisk och psykologisk förklaringsgrund, att de teser som regeringen har tuggat i många sammanhang – som man tuggade i terroristlagen, som man tuggade i IB-affären, som man tuggade i lagen om tillfälligt omhändertagande och som man i dag tuggar när det gäller lagen om tystnadsplikt – kan ha skapat en sådan oro hos ett parti som känner sig hemma i arbetarrörelsen att partiet inte anser sig på grund av osäkerhet om de verkliga motiven behöva stödja ett sådant förslag. Det är väl inte oförklarligt.

Till historieskrivningen bara: Jag vet att Erik Gustaf Geijer utvecklades, men jag tror inte man skall åberopa honom som någon frihetlighetens eller socialismens apostel. Den här betänkliga socialkonservativa inställningen till de fria lönarbetarnas införande under tjänstehjonsstadgan företrädde faktiskt Geijer efter det s. k. avfallet från de konservativa idéerna, så nog var det en något märklig utvecklingskurva han beskrev.

Jag vet inte om man kan känna igen någon liknande utvecklingskurva i dagens socialdemokrati.

Fru JACOBSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar justitieministern för upplysningen att utredningen om katalogiseringen och den rättsliga systematiseringen av de oregrerade tystnadsplikterna redan har påbörjats.

Så här i slutet av debatten är vi väl inte i det läget att vi kan diskutera paragraf efter paragraf, i synnerhet med tanke på att våra invändningar inte så mycket har gällt detaljerna som själva principen att lägga fram en proposition om tystnadsplikt medan vi har utredningar som arbetar inom detta område. Det är en principfråga, därför att det är den första frågan om riksdagens delegering av lagstiftningsmakten till regeringen. Att närmare diskutera vilka ramar och preciseringar riksdagen skall fastställa vid delegerandet är ju omöjligt innan vi har fått material till grund för bedömningen. Först sedan resultaten av utredningarna har lagts på riksdagens bord kan vi föra den principdiskussion som behövs.

Svaret är alltså att för moderata samlingspartiets del är detta i första hand en principfråga. Vi vill invänta resultaten av utredningarna. Sedan kan vi komma tillbaka igen. Och under den tiden är situationen inte på något sätt prekär. Det är ju inte någon katastrofsituation. Om det skulle visa sig föreligga behov av tystnadsplikt på något speciellt område kan ju regeringen – som redan många gånger har sagts från denna talarstol i dag – lägga fram en proposition härom på riksdagens bord.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Jonnergård återkommer till frågan om informationsfriheten. Även om man går så långt att man säger att utskottsmajoriteten har framhållit att det kanske rent psykologiskt kan verka så på statsjäntemännen att de drar sig för att använda sin informationsfrihet, så har det ju ändå så många gånger också uttryckligt förklarats både från riksdagen och från annat håll att meddelarskyddet inte är i fara. Och då förstår jag inte, herr Jonnergård, hur informationsfriheten skulle kunna inskränkas genom att regeringen fick detta bemyndigande som föreslagits i propositionen.

Sedan hörde herr Ahlmark tydligen inte på när jag förklarade varför vi inte tidigare har satt i gång någon utredning i dessa frågor. Jag vill faktiskt nu inte förlänga debatten utan får hänvisa herr Ahlmark till att läsa utskriften av mitt anförande i kammarprotokollet, där jag gav den redogörelsen.

Slutligen får jag säga till her Jörn Svensson i Malmö att det är ju roligt att herr Svensson själv menar att han befinner sig i utveckling. Vi får hoppas att den utvecklingen fortsätter.

Herr JONNERGÅRD (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte fråga om meddelarskyddet här. 2 § handlar om det, men den frågan har inte någon större betydelse i sammanhanget. Däremot befarar vi, och det understryker jag ännu en gång, att informationsfriheten kan strypas åt genom att oregrerad tystnadsplikt ersätts

med reglerad. Här medger nu justitieministern att det i varje fall psykologiskt kan ha den innebörden, och det är ju ett icke oväsentligt medgivande.

Massmedieutredningen har figurerat många gånger i debatten. Låt mig beröra den än en gång genom att citera vad utredningen säger i sitt yttrande på just denna punkt. Utredningen säger att en regeringsförordning så till vida kan innebära en viss begränsning av informationsfriheten som en uttrycklig författningsbestämmelse lätt blir mera långtgående än en regel som bygger på allmänna rättsliga resonemang. Här har alltså MMU precis den uppfattning som jag framfört här i debatten.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag går in i denna debatt främst på grund av att jag är ledamot i en av de utredningar som här ofta har förts på tal, nämligen offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén eller OSK som vi vanligtvis kallar den.

Även om allt som sägs i utskottets betänkande i hög grad anknyter till OSK:s arbete skall jag inte förlänga debatten genom en argumentering på samtliga punkter. Jag kan så mycket hellre avstå därifrån som den till betänkandet fogade reservationen enligt min mening på ett klagörande och övertygande sätt visar att talet om munkavle på de offentliga funktionärerna saknar allt fog.

På grund av min anknytning till OSK vill jag emellertid ta upp två frågor.

Den ena – som inte är på något sätt kontroversiell – gäller den av ett enhälligt utskott förordade utredningen om tystnadsplikter. Jag vill här upplysa om att även OSK uttalat sig för en sådan utredning. Kommitténs ordförande har också tillsammans med massmedieutredningens ordförande uppvaktat justitieministern i detta ämne. Det är glädjande att justitieministern nu meddelat att en utredning skall få denna uppgift. Med hjälp av det material som redan finns samlat bör det enligt min mening vara möjligt att inom några månader presentera en systematiserad översikt av inte bara gällande tystnadsplikter utan även sådana tystnadsplikter som gällde intill den 1 januari 1975 men då upphörde att gälla på grund av den nya regeringsformens bestämmelser. Men med hänvisning till utskottsmajoritetens skrivning vill jag också säga att någon samordning med det pågående arbetet inom OSK näppeligen kan komma till stånd om inga särskilda åtgärder vidtas. OSK har nämligen redan slutjusterat sitt slutbetänkande, och om tryckeriet inte lägger hinder i vägen bör betänkandet kunna avlämnas inom två tre veckor.

Den andra fråga jag vill ta upp – och det är framför allt den som föranlett mig att begära ordet – gäller sambandet mellan handlingssekretess och tystnadsplikt. Att det föreligger ett sådant samband är allmänt erkänt. Ätminstone i princip måste det t. o. m. framstå som helt självklart att om t. ex. viktiga samhällsintressen eller enskildas intressen till skydd för sin integritet kräver ett undantag från offentlighetsprincipen i form

av en sekretessregel, då bör det också vara förbjudet för de tjänstemän som får del av de uppgifter, som anses böra hemlighållas, att muntligen sprida uppgifterna. Jag tycker att det vore mycket egendomligt om man skulle sekretessbelägga handlingarna men inte ålägga tjänstemännen någon tystnadsplikt utan de skulle fritt kunna tala om vad som står i handlingarna i fråga, som inte får lämnas ut. Det är en absurd situation.

Hur har då det här sambandet beträffande sekretessen och tystnadsplikten kommit till uttryck i lagstiftning eller rättspraxis? Man kan urskilja två linjer.

Den ena markeras av de tystnadsplikter som föreskrivs i lag eller annan författning. Gemensamt för dessa tystnadsplikter är att de avser särskilda områden, t. ex. försvaret eller hälso- och sjukvården, och riktar sig enbart till funktionärer inom resp. område. Tystnadsplikten gäller alltså inte den som i myndighet inom ett annat område får del av upplysningar som en tjänsteman inom t. ex. sjukvårdens område har att tala om. Samtidigt kännetecknas dessa tystnadsplikter av att de inte gäller enbart uppgifter som kan återfinnas i en handling utan även avser uppgifter som endast bygger på muntliga upplysningar. Beskrivningen av vad som omfattas av tystnadsplikten anknyter emellertid till de grunder som föranlett handlingssekretess på området i fråga.

Den andra linjen markeras av rättspraxis ståndpunkt, främst dokumenterad i högsta domstolen. Enligt denna praxis föreligger en generell tystnadsplikt i fråga om innehållet i hemlig handling. Det är denna tystnadsplikt som brukar kallas den oreglerade. Till skillnad från den i författning inskrivna – den reglerade – tystnadsplikten skyddar denna oreglerade tystnadsplikt innehållet i en hemlig handling oavsett var handlingen befinner sig. En handling inom hälsovårdens område skyddas alltså även om den utlämnats till myndighet vars tjänstemän inte är underkastade tystnadsplikt. Däremot gäller den oreglerade tystnadsplikten givetvis inte uppgifter som inte dokumenterats i en handling.

Jag har velat dra fram dessa faktiska omständigheter därför att de enligt min mening inte har kommit fram i den allmänna debatten på det här området och inte heller särskilt belysts i utskottets betänkande. Direkt missvisande är det enligt min mening när utskottets majoritet uttalar att läget beträffande den oreglerade tystnadsplikten är svårbedömt. Från den synpunkt som här är av intresse är läget helt klart. Denna tystnadsplikt kan inte längre hävdas. Den upphörde i och med att den nya regeringsformen trädde i kraft. Detta konstaterande är inte, som herr Jonnergård sade i sitt inledningsanförande i dag, någon akademisk debatt, utan det är ett konstaterande av ett faktiskt förhållande. Jag kan inte heller förstå vad majoriteten menar med att hänvisa till ett stort antal straffbestämmelser i brottsbalken som skydd mot missförhållanden, vållade av att tjänstemän avslöjar hemliga uppgifter. Om detta skulle vara sant behövs väl ingen utredning om tystnadsplikten – då är ju tystnadsplikt överflödiga. Menar man f. ö. att även sekretessreglerna kan avskaffas?

Herr talman! Jag har med det anförda velat särskilt understryka behovet av ett bemyndigande enligt 4 § i den föreslagna lagen, dvs. ett bemyndigande för regeringen att utfärda bestämmelser som ersätter den oreglerade tystnadsplikt som gällde fram till årsskiftet. Det då rådande tillståndet kan inte återställas genom en hänvisning till brottsbalken och inte heller till de i olika författningar reglerade tystnadsplikterna. Det sistnämnda framgår av vad jag förut anført om det begränsade tillämpningsområdet för dessa tystnadsplikter.

Även om risken för allvarliga olyckor eller missförhållanden inte är stor är det enligt min mening mycket otillfredsställande, om riksdagen nu avslår propositionen i vad den avser bemyndiganden av det slag som anges i lagen om offentliga funktionärens tystnadsplikt. Syftet med lagen är främst att bibehålla det tillstånd som hittills rått – ett tillstånd som hittills inte påstått vara förenat med några allvarliga olägenheter. Icke någon av majoritetens talesmän här har i dag med ett enda exempel visat att hittillsvarande rättspraxis på detta område har varit hämmande för informationsutbytet. Mot denna bakgrund kan det inte heller anses innebära något föregripande av det förestående reformarbetet på detta område att anta lagförslaget med de modifikationer som föreslagits i reservationen. Vi får bara se till att rättspraxis fortfar att gälla fram till nästa år, då riksdagen får möjlighet att pröva frågan på nytt när OSK:s och massmedieutredningens förslag föreligger. Jag tror inte heller att någon av kammarens ledamöter blir förvånad om OSK i sitt betänkande kommer att föreslå att en tystnadsplikt knyts till handlingssekretessen.

Herr talman! Jag är övertygad om att ett bifall till propositionen inte på något sätt skulle hämma informationsflödet utan snarare få motsatt effekt. Avsaknaden av bestämmelser om tystnadsplikt får lätt den effekten att tjänstemannen tillämpar det gamla ordspråket att tala är silver men tiga är guld. Tigandet kan då gå ut över även sådant som mycket väl skulle kunnat yppas. Erfarenheter av detta slag är vanliga när det gäller sekretessregler.

Låt mig avslutningsvis göra en reflexion. Jag är väldigt förvånad över folkpartiets agerande i denna fråga. Ofta kan man läsa i pressen att herr Ahlmark har talat sig varm för den personliga integriteten och för skydd av denna. Huvudparten av sekretessreglerna är uppställda för att vara till skydd för de svaga i samhället och för den personliga integriteten. Att man från liberalt håll nu vill se till att det inte föreligger någon som helst tystnadsplikt för offentliga funktionärer – detta område har visserligen varit oreglerat, men enligt rättspraxis har det förelegat tystnadsplikt – och inte vill slå vakt om den personliga integriteten förvånar mig verkligen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärers tystnadsplikt

Herr JONNERGÅRD (c) kort genmäle:

Herr talman! Först vill jag konstatera att vi i konstitutionsutskottet gjorde ett stort misstag när vi inte kallade herr Hugosson som expert i fråga om de oreglerade tystnadsplikterna. Vi hade haft behov av den klarhet som han säger sig ha men inte närmare meddelar kammaren. I stället var nu vittnesbörden från de experter vi inkallade samstämmiga i fråga om att det råder oklarhet, och detta har vi även kunnat utläsa ur det vetenskapliga material som vi har undersökt.

Att det är ett samband mellan handlingssekretess och tystnadsplikt är självklart. Jag har sagt förut att vi skall räkna med en regeringsförordning om tystnadsplikt i fråga om innehåll i hemlig handling. Frågan nu gäller emellertid tidpunkten för införandet av en sådan tystnadsplikt. Vi anser att eftersom tystnadspliktsfältets omfattning är oklar måste vi ha ett bättre material för vårt ställningstagande. Vi har därvid stött oss på bl. a. massmedieutredningens uttalanden. Vi hoppas att tystnadspliktsutredningen skall kunna göras i samarbete med OSK och massmedieutredningen och att frågan skall kunna lösas nästa år. Detta går inte enligt herr Hugosson, men om han har rätt i det blir inte bara jag besviken utan också reservanterna. De säger i sin reservation att tystnadspliktsutredningen "bör på lämpligt sätt samordnas med det pågående arbetet inom MMU och OSK. Den bör arbeta så skyndsamt att resultaten av dess arbete kan bedömas i samband med förslagen från MMU och OSK enligt dessa utredningars nuvarande direktiv." Men om herr Hugosson inte vill går det kanske inte.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag uppskattar mycket att herr Hugosson har läst våra motioner, som gäller enskilda människors integritet. Jag antar att han bl. a. syftar på våra datamotioner. Tyvärr tycks han då inte helt ha förstått den liberala grundsynen bakom våra krav på dataområdet. Folkpartiet har inte alls arbetat för sekretess över hela linjen. Vi vill ha bättre skydd mot otillbörligt utlämnande av känsliga uppgifter om den enskilde. Det får t. ex. inte vara så att arbetsgivare och myndigheter kan kolla i körkortsregistret om en person är straffad eller inte.

Samtidigt vill vi ha en ökad offentlighet, när den enskilde vill skaffa sig information om vad myndigheter har för sig. Det gäller inte minst för pressen, som ofta förmedlar den angelägna informationen till medborgarna. Detta sägs klart ut i folkpartiets datamotion i år, som jag antar att herr Hugosson syftar på. Där står:

"Rätt utvecklad kan datatekniken ge möjligheter till en mycket större insyn för medborgarna än vad dessa har i dag. Men samtidigt som vi måste öka möjligheterna för den enskilde att ta del av information om en rad förhållanden i vårt samhälle behövs restriktiva lagregler i fråga om den information om enskilda individer som i allt större utsträckning lagras i datorer."

Medborgarna skall alltså skyddas mot myndigheternas insyn, men

myndigheterna skall så långt som är möjligt och rimligt öppnas för medborgarnas insyn. Det är vad vi hävdar. Regeringen vill inte göra den skillnaden utan begär en fullmakt av riksdagen att få sätta tystnadsplikt på myndigheter, vare sig det leder till bättre skydd för den enskilde eller till större svårigheter för den enskilde att få information om viktiga samhällsförhållanden. En sådan fullmakt vill vi inte ge regeringen. Vi vill i stället ha en ordentlig genomgång av behoven av tystnadsplikt så att riksdagen får möjlighet att fatta beslut som på samma gång stärker den enskildes integritet och pressens omistliga roll såsom en oberoende granskare.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är naturligtvis glad över att jag imponerade på herr Jonnergård och att han ansåg mig vara en expert. Men om herr Jonnergård hade följt arbetet i konstitutionsutskottet, hade han kunnat lyssna till justitiekanslern, som är ordförande i OSK och som vid en hearing under behandlingen av denna proposition har delgivit utskottet de synpunkter som jag redovisade för kammaren. Det hade inte varit några nyheter för herr Jonnergård, om han hade lyssnat när OSK:s ordförande besökte konstitutionsutskottet.

Frågan är bara, säger herr Jonnergård, när man skall göra en förändring. Den uppfattningen har även jag. Om man skall bedöma frågan i hela dess vidd, skall man göra det när man har alla tre utredningarna på bordet, remissbehandlade och kanske i form av propositioner. Innan dess skall man inte göra någon förändring, vilket emellertid är det som har skett i och med att den nya regeringsformen har trätt i kraft. Propositionen innebär bara att man skall bibehålla status quo fram till dess man kan göra denna bedömning. Den kan man alltså göra 1976, men eventuella nya regler kan inte träda i kraft förrän tidigast den 1 januari 1977, eftersom detta är kopplat till en ändring i grundlagen.

Till herr Ahlmark vill jag bara säga att dataområdet var ett väldigt dåligt exempel. Det är ett av de få områden som inte alls berörs av denna proposition och där vi har en i datalagen inskriven generell tystnadsplikt. Jag trodde att herr Ahlmark i detta sammanhang ägde så stor kunskap att han visste att det finns en lagstadgad tystnadsplikt i datalagen.

Herr JONNERGÅRD (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är sant att jag blev imponerad av herr Hugosson när han sade att han kunde allting om oreglerade tystnadsplikter. Däremot blev jag inte imponerad av hans argumentering.

Jag har i konstitutionsutskottet lyssnat till justitiekanslern, och han sade bl. a., vilket framgår av det protokoll vi har, att även om en ny lagstiftning dröjde till 1977 skulle det enligt Gullnäs mening kunna gå bra. Det var alltså i fråga om tidpunkten. Jag kan alltså stödja mig på Gullnäs, och jag kan stödja mig på massmedieutredningen.

*Offentliga funktio-
närers tystnadsplikt*

Herr Hugosson har inte – trots den expert han är – kunnat övertyga mig om att det inte är den bästa vägen att göra ett bättre arbete nästa år i det stora sammanhanget.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! För att inte behöva gå upp efter varje talare men ändå ge möjlighet för mina meddebattörer att replikera mig har jag valt att gå in nu med de svar och de repliker som jag gärna vill ge.

Låt mig då helt kort konstatera att det förefaller mig som om det fanns två grupper bland dem som försvarar utskottets majoritet. Å ena sidan har vi herr Jonnergård och fru Jacobsson, som står reservanterna nära – herr Jonnergård lade sig mycket nära reservanterna i sitt första inlägg. Å andra sidan har vi herr Ahlmark och herr Jörn Svensson, som söker blåsa upp detta till en stor fråga om frihet och som mycket aggressivt går emot utskottsminoriteten.

Utgångspunkten för oss alla är emellertid att vi vill förena offentlighetsprincipen med principen om personlig integritet. I debatten har införts begreppen munkorgslag och munkavlelag – det är betecknande att det var herr Ahlmark som började använda dessa ord – men ingen har kunnat visa att man genom det förslag som regeringen lagt fram sätter munkavle på pressen eller andra nyhetsmedia. När det gäller meddelarskyddet får jag helt kort hänvisa till herr Jonnergård, som flera gånger har förklarat för kammaren att här gäller det inte meddelarskyddet.

Vissa talare kom då fram till att det ändå sker en viss åtstramning – det mjukades så småningom upp till att det kan bli en viss åtstramning – av informationsfriheten och yttrandefriheten. Vad jag har saknat på den punkten i debatten är belägg för detta. Skulle de tystnadsplikter det här gäller innebära farliga åtstramningar av yttrandefriheten och informationsfriheten, skulle jag utan vidare gå emot dem. Men då skulle också denna farliga åtstramning ha funnits fram till den 1 januari i år. Under denna tid reagerade inte de som nu för utskottets talan mot den ordning som fanns. Den skulle också komma att införas den 1 juli 1976. Då får jag väl trösta utskottets talesmän med att jag tror inte heller att vad som då kommer innebär någon sådan åtstramning att man kan tala om munkorgslag e. d. Skulle detta bli fallet, kommer jag att gå emot det, men de som tillhör utskottsmajoriteten har ju begärt att få en lagstiftning från den tidpunkten.

Man säger vidare att man inte vill vara med om generell delegation åt regeringen på det här området. Ja, tydligen går man emot även speciella delegationer. 2 § i den föreslagna lagen är en sådan speciell delegation, men den vänder man sig mot trots att motiveringen för avslagsyrkandet är att det är de generella bemyndigandena man motsätter sig.

Då det sedan gäller förhållandet mellan tystnadsplikterna i den nya och den gamla regeringsformen måste jag återvända till det beslut som riksdagen fattade 1973. Oavsett vilka auktoriteter man åberopar gäller att riksdagen utan några som helst invändningar godtog den ståndpunkt

justitieministern då utvecklade i propositionen. Några av oss som tillhörde konstitutionsutskottet hade varit medlemmar av grundlagberedningen. Säkert observerade vi skillnaden, men ingen av oss avgav någon reservation. Inte heller, i förbigående sagt, reserverade sig herr Ahlmark.

Sedan kommer då in frågan hur man skall begagna sig av normgivningsmakten – vilken teknik man skall använda. Det står klart att i förarbetena till den nuvarande regeringsformen har man förutsatt att på en rad punkter skulle normgivningen delegeras från riksdagen till regeringen. I det här fallet finns ett alldeles särskilt skäl för det. Genom att välja denna teknik undviker man att bryta igenom meddelarskyddet, och alla har ju här slagit vakt om det.

Den avgörande frågan är emellertid om vi behöver ett provisorium eller inte. Låt mig här instämma med herr Ahlmark. Han förklarar att en lag gäller till dess att den avskaffas. Detta är naturligtvis alldeles riktigt. Men jag måste göra ett tillägg: Riksdagen kan när som helst avskaffa en lag.

Sedan yttrade herr Ahlmark någonting som jag kände igen med glädje och tillfredsställelse. Det var nästan som om jag själv hade sagt det till herr Ahlmark i någon annan debatt. Herr Ahlmark förklarade att vi får inte besluta först och utreda sedan, vilket han fann att reservanterna valde som teknik. Ja, får jag då endast säga, att här gäller det att återställa den situation som fanns före den 1 januari i år. Det är inte alls fråga om att föregripa utredningar, utan det är helt enkelt fråga om att få en ordning som gör det möjligt att tillämpa utredningarnas förslag i den situation som rådde före tillkomsten av den nya grundlagen.

Behöver vi ett sådant provisorium? Det är väl egentligen här som meningarna går mest isär. Trots ovilja skall jag här faktiskt citera vad jag själv yttrade i mitt huvudanförande – herr Ahlmark vanställde det när han återgav det. Jag sade: "Den stora risken är att det uppstår en allmän osäkerhet. Bifalls majoritetens förslag kan vi komma in i den stora ordan." Jag har inte sagt att vi nödvändigtvis gör det. Jag har aldrig talat om katastrof. Jag har inte talat om att undergången ligger nära. Det är frihandsteckningar av vad jag sade. Självfallet utgår jag inte från att någon enda kommunal eller statlig tjänsteman har som sin ambition att få berätta om sådant som skall vara hemligt. Men det kan ske av misstag, och allmänheten vet inte vilka säkerheter som här finns. Min ambition är i varje fall att skapa klarhet på dessa punkter, en klarhet som är av stor betydelse för statliga och kommunala funktionärer så att de vet vilka bestämmelser de har att följa. Men detta är ännu mera betydelsefullt för den stora allmänheten, som då vet i vilka avscenden det finns tystnadsplikter.

Nu frågar man mig: Har det hänt någonting som gör att jag talar på detta sätt? Min motfråga är: Skall det behöva inträffa katastrofer innan vi tillämpar den ordning i fråga om tystnadsplikter som vi hade före den 1 januari i år?

Herr JONNERGÅRD (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan roade sig med att försöka finna olika grupperingar hos utskottsmajoriteten. Det kan väl finnas nyanser, men hela utskottsmajoriteten står ju bakom utskottsbetänkandet.

Sedan vill jag gärna säga att här är det fråga om vår demokratis värdegemenskap. Det gäller offentlighetsprincipen och yttrandefriheten. Det gäller den personliga integriteten. De faror vi ser med reservationen är – precis som massmedieutredningen har uttryckt det – att informationsfriheten och därmed också offentlighetsprincipen kan få ett försämrat läge om oreglerad tystnadsplikt blir reglerad. Då bör man inte göra sådana ändringar förrän hela tystnadspliktsområdet genomlysts och analyserats genom den utredning som vi begärt och som är ställd i sikte.

Vi kan naturligtvis säga att vi med den förda regeringspolitiken har fått vänja oss vid provisorier. Vi har nu varje år fått ett provisorium, t. ex. när det gäller skatter. Men någon lyckad ordning är det inte med en provisorisk regeringspolitik, och den är i det här avseendet helt onödig.

Herr AHLMARK (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan fatta mig kort. Herr Johansson i Trollhättan säger att jag har varit aggressiv. Här har han själv sagt att vi med utskottets linje kan komma in "i den stora oredan." Herr Svensson i Eskilstuna påstod att här går man i "armkrok med kommunisterna", att det var en "ohelig allians", att "de militanta tagit makten". Herr Lennart Geijer sade att "frestelsen att tillfoga regeringen ett nederlag har varit för stor", och därför driver man här en ansvarslös kampanj. Så mild har man alltså varit på den andra sidan.

Mot detta har jag då sagt att vi skall inte ha någon munkavleparagraf. Det har jag grundat på framför allt två skäl.

För det första har man från många håll sagt att ett allmänt bemyndigande åt regeringen att utfärda förordningar om tystnadsplikt leder till en minskning också av informationen till pressen. Detta sägs av pressens egna organisationer, och det medges t. o. m. av flera av dem som vill ha den här lagen, t. ex. justitieombudsmannen. Jag läser ur referatet av vad JO sade inför utskottet. Han ville alltså ha lagen men medgav ändå detta:

"Wennergren berörde därefter effekten av den nya lagstiftningen när det gällde nyhetsflödet till pressen. Han menade, att utfärdandet av regeringsförordningar om tystnadsplikt faktiskt skulle innebära att informationen till pressen minskade även om meddelarskyddet i sådana fall ej kan genombrytas."

Det andra skälet är att den här lagen, framför allt den första paragrafen, är mycket allmänt hållen. På lösa grunder skall regeringen få utfärda tystnadsplikter på de flesta områden och dessutom till lägre instanser få delegera befogenheten att utfärda tystnadsplikt. Vi vet inte hur regeringen tänker använda den rätten.

Det är alltså föreningen av dessa två saker – att det blir en minskning

av informationerna till pressen och att lagen är mycket svepande och kan nyttjas på ett långtgående sätt – som gör att många har kallat det här för en munkavleparagraf. Jag har inget att erinra mot den karaktistiken.

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärens tystnadsplikt

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag börja med herr Ahlmarks karakteristik av denna lag som en munkavlelag. Herr Ahlmark tycktes närmast vara stolt över att kunna använda detta uttryck i kammarens talarstol. Får jag då fråga herr Ahlmark: Hur ser munkavlen ut? Men framför allt: Var det ingen munkavlelag, när vi hade dessa bestämmelser före den 1 januari 1975?

Herr Ahlmark steg då inte upp och talade om detta för oss här i kammaren. Herr Ahlmark hör ju annars inte till dem som känner tvekan inför att bestiga talarstolen.

Herr Ahlmark vill själv ha en lagstiftning efter den 1 juli 1976, av den typ som nu har föreslagits här. Är det då ingen munkavlelag? Jag förstår inte detta sätt att bolla med ord i debatten.

Jag är helt medveten om att samtliga inom utskottsmajoriteten står bakom yrkandet, men det är också negativt. Jag ser det som mycket karakteristiskt att när de tre borgerliga partierna kan samlas kring en gemensam linje så är det negativismens linje. När sedan också vpk går in i denna gemenskap så är det kring ett nej.

Herr JONNERGÅRD (c) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Johansson i Trollhättan som förklarar att utskottets yrkande är negativt vill jag bara säga att anledningen därtill är att vi vill avslå en inte tillräckligt bra proposition. Jag tror emellertid att just detta är positivt för framtiden.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Flera talare har i debatten uppehållit sig vid sambandet mellan tystnadsplikt och meddelarskydd. Ibland har man nästan fått intrycket att somliga tror att bara vi lämnar meddelarskyddet okränkt och till skillnad från den famösa departementspromemorian inte inför några nya tystnadsplikter av den karaktär som bryter meddelarskyddet, då är allting väl beställt. Men riktigt så enkelt är det faktiskt inte. Meddelarskyddet är egentligen en nödfallsåtgärd, en säkerhetsventil i lagsystemet. Den som bryter mot en sekretessbestämmelse eller en tystnadsplikt är ju likafullt en brottsling, även om samhället så att säga har avhänt sig möjligheten att uppspåra och lagföra brottslingen. Det är naturligtvis en säkerhetsventil som är nödvändig och nyttig att ha men som man helst ser inte behöver tillgripas särskilt ofta, så att mängder av brott lämnas opåtalade därför att vi ser till högre intressen – yttrandefriheten och informationsfriheten. Det är bra att meddelarskyddet finns, men det är inte bra om det skall bli den enda och ständiga möjligheten att bedriva information och utnyttja sin yttrandefrihet. Dessutom är meddelarskydd-

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärens tystnadsplikt

det f. n. begränsat just till meddelare till tryckta skrifter. Det finns många andra sammanhang där man kan utnyttja sin yttrandefrihet än just i tryckta skrifter, och då fungerar inget meddelarskydd.

En ledamot av denna kammare berättade för inte länge sedan hur han i ett statsdepartement hade blivit vägrad tillgång till information som han ansåg sig behöva för sitt arbete som riksdagsman, för sitt deltagande i den offentliga debatten. Man hänvisade till att dessa uppgifter var hemliga och belagda med tystnadsplikt. Om nu någon tjänsteman hade lämnat honom de begärda uppgifterna är det fullt möjligt att departementschefen eller statssekreteraren funnit att någon här hade begått ett brott mot sin tystnadsplikt, kanske en oregerad tystnadsplikt given av förman i tjänsten. Den tjänstemannen hade då inte varit skyddad av något meddelarskydd utan hade kunnat uppsåras och ställas till ansvar därför att den utlämnade uppgiften hade kommit att användas här i riksdagens talarstol och inte i någon tryckt skrift. Meddelarskyddet är alltså inte det där riktigt fullgoda säkerhetsnätet under den som skulle kunna råka illa ut.

Man skall emellertid också ha klart för sig att meddelarskyddet inte innebär att publicering av en uppgift som borde vara hemlig skulle förbli opåtalad helt och hållet. Det är bara det att man flyttar ansvaret. Publiceringen är i och för sig ett brott, men till ansvar ställs den som enligt tryckfrihetsförordningen är ansvarig för den tryckta skriften. Om det är en tidning blir det den ansvarige utgivaren. Meddelaren går fri, men brottet blir beivrat och straff utmätt i de allra flesta fall; de är inte så många.

Sedan tycker jag nog, herr talman, att det från olika håll använts en del överord i den här debatten. Visst finns det väl nyanser, det gör det alltid i riksdagen när majoriteter sammansätts av flera partigrupper. Det hör ju till tekniken för ärendehantering i detta hus att vi till sist skall komma fram till en ganska brutal motsättning mellan helst inte fler än två alternativ, som skall ställas emot varandra i en votering. Det är ganska klart att det bakom varje sådant alternativ kan stå människor med olika nyanser i sin uppfattning och dessutom med litet olika sätt att uttrycka sig. Det är ingenting ovanligt eller konstigt med det.

Jag vill dock inte karakterisera den föreslagna lagen som en munkavlelag. Jag vill inte göra gällande att det stora mörkret skulle ha sänkt sig över landet, om denna lag hade blivit antagen. Det är enligt min mening att gå för långt, precis som det enligt min mening är att gå för långt att å andra sidan hävda att vi nu riskerar – för att inte lägga in mera i Hilding Johanssons ord än han vill stå för – att gå in i den stora oredan. Jag tror att också det är överord.

Det är ju inte så att allting lämnas helt fritt. Reservanterna har på s. 20 i betänkandet infört en vacker skiss, där de på ett mycket instruktivt sätt klargör vad som gäller beträffande olika tystnadsplikter efter den 1 januari detta år. Det förefaller t. ex. som om herr Hugosson tror att allt det som är belagt med handlingssekretess enligt sekretesslagen nu

fr. o. m. den 1 januari är alldeles fritt för muntligt utlämnande. Men så är det ju inte alls. Det är inte så att man i våra socialförvaltningar, i vårt polisväsende, i vår läkarkår och i alla andra sammanhang där man arbetar under rätt rigorösa tystnadsplikter, med ledning av sekretesslagen sluter sig till vad man inte får säga. Där står vad de inte får lämna ut, och dessutom finns en därur härledd tystnadsplikt. Men det viktiga är ju att alla arbetar efter skriftliga reglementen och instruktioner. Det är det som i skissen på s. 20 kallas instruktioner m. m. utfärdade av förvaltningsmyndighet eller kommuner. Det finns mängder av sådana instruktioner m. m., som är parallella till sekretesslagen och som förbjuder muntligt utlämnande av samma uppgifter som sekretesslagen förbjuder att man lämnar ut skriftligt. Bestämmelserna i den ena är inte beroende av föreskrifterna i den andra för att äga giltighet.

Reservanterna skriver också själva som kommentar till sin skiss att tystnadsplikter som är givna i instruktioner, utfärdade av förvaltningsmyndighet eller kommuner, enligt övergångsbestämmelserna till regeringsformen gäller tills vidare. Detta måste avse de allra flesta tystnadsplikter. Det är inte det normala sättet att ålägga folk tystnadsplikt att man hänvisar till sekretesslagen och meddelar att det du inte får lämna ut i handling får du inte heller säga muntligt. Det normala är att utfärda en instruktion. Sådana finns på de flesta ställen och gäller tills vidare enligt övergångsbestämmelserna.

Läget är alltså inte fullt så allvarligt som situationen här utmålas. Om detta vet både herr Hugosson och jag alldeles för litet, och det är därför vi vill ha en utredning. Vi vet inte hur många av tystnadsplikterna som är givna i instruktioner och reglementen, men jag tror att vi är överens om att det är ett stort antal. Det är antagligen det normala sättet för reglering av tystnadsplikt.

Vi behöver få veta hur många det är fråga om, och därför bör en inventering göras. Då – och det är egentligen det debatten gällt hela dagen, när den inte har rasat ut i alltför mycket hårda ord – återstår i stort sett bara frågan: Är det så bråttom att vi i dag måste fatta beslut om en provisorisk lag? Är det någon ko på isen?

Därför är väl också herr Ahlmarks fråga relevant: Har det hänt någonting hittills? Nej, det har det inte. Nu har en sjättedel gått av den stora oredans tid, som vi kunde råka in i enligt herr Hilding Johansson, och ingenting har hänt. Det är inte fråga om någon lång tid och det är inte heller några stora och farliga risker vi möter. Jag menar att reservanterna måste bevisa att det är ovillkorligen nödvändigt att vi nu inför denna lag och inte kan vänta ett år med detta. Vad det gäller är alltså inte: Skall vi eller skall vi inte ha fritt fram för skvallertackor i vårt land? Det skall vi inte ha enligt någotdera systemet, utan vad det gäller är om vi inte i detta liksom andra fall kan – framför allt därför att det gäller ett så oerhört viktigt område – lagstifta i den ordning som vi brukar följa, dvs. med sammanhang och logik och efter vederbörlig utredning? Det är egentligen bara det frågan gäller.

Onsdagen den
2 april 1975

Offentliga funktionärens tystnadsplikt

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Hela mitt anförande, herr Carlshamre, kretsade kring de oreglerade tystnadsplikter som har anknytning till sekretesslagen. Det exempel som herr Carlshamre gav här ifrån talarstolen är riktigt; där finns reglerade tystnadsplikter och där händer ingenting. Men på de områden där det inte finns någon reglering – och herr Carlshamre har rätt i att vi inte vet hur många de är – finns det ingen tystnadsplikt.

En annan sak som jag också tog upp i mitt anförande var att en handling som är sekretessbelagd i en viss förvaltning med tystnadsplikt knuten därtill är sekretessbelagd även i en annan förvaltning, som kanske lånar över handlingen. Men på det förvaltningsområdet finns det kanhända ingen reglerad tystnadsplikt, och då uppstår det egendomliga att man har tystnadsplikt och sekretess hos en myndighet, medan man hos den andra myndigheten har sekretess men ingen tystnadsplikt. Det är sådana här egendomligheter som uppstår under tiden fram till dess att vi får en reglering på området.

Fru JACOBSSON (m):

Herr talman! Jag vill bara ge en replik till i första hand herr Johansson i Trollhättan, som sade att vi har opponerat oss mot att ge ett generellt bemyndigande till regeringen. Han tillade att vi dessutom är mot att ge ett speciellt bemyndigande och anförde som exempel på det 2 § i propositionens lagförslag. Den paragrafen har faktiskt inte varit kontroversiell över huvud taget. Att vi inte har velat gå med på den nu beror på att vi anser att den – naturligtvis – måste redigeras om för att kunna bli antagen av riksdagen. Denna enda paragraf kan inte stå kvar under den rubrik som propositionen föreslår.

I fråga om det generella bemyndigandet slog herr Johansson i Trollhättan fast att vad meningsskiljaktigheterna gäller är om vi behöver ett provisorium eller inte. När man sedan har talat närmare om detta har både herr Johansson och sedan herr Hugosson yttrat sig så, att det gällde att hålla kvar det rättsläge som fanns före den 1 januari 1975; herr Johansson har sagt att det gällde att återställa situationen före den 1 januari 1975. Det måste jag opponera mig mot om igen; jag har gjort det flera gånger tidigare i dag. Jag menar nämligen att de oreglerade tystnadsplikterna var av typen en förmans tillsägelse, en tystnadsplikt som skulle framgå av omständigheterna eller av sakens natur. Den rättspraxis som föreligger på det området är mycket mager, men den som finns visar att det ständigt har varit oklart om en oreglerad tystnadsplikt har förelegat eller inte.

Om man nu skulle ge sig till att precisera sådan tystnadsplikt i författningstext, vore det – vill jag nästan säga – naivt att tro att man därmed skulle kunna fastställa ett rättsläge som tidigare har varit oklart. Precisering av ett tidigare oklart rättsläge måste ju i och för sig innebära förändringar. Jag tycker att det är en aning vilseledande när man i dag

hela tiden slår på att vi behöver provisoriet för fastställande av ett rättsläge, när det både teoretiskt och praktiskt inte ligger till på det sättet.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Johansson i Trollhättan begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Johansson i Trollhättan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Johansson i Trollhättan begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 177
Nej - 142
Avstår - 1

Punkterna 3-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 9 Tilläggsdirektiv för besparingsutredningen

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 10 med anledning av motion om tilläggsdirektiv för besparingsutredningen.

I detta betänkande behandlades motionen 1975:422 av herr Löfgren (fp) och fru Söder (c) vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde att utredningen rörande möjligheterna att göra besparingar inom statsverksamheten tilldelades tilläggsdirektiv som nära anslöt till 1974 års riksdagsbeslut i denna fråga.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till motionen 1975:422 hos regeringen begärde att utredningen rörande möjligheterna att göra besparingar inom stats-

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

---

*Tilläggsdirektiv för
besparingsutred-
ningen*

Onsdagen den
2 april 1975

*Tilläggsdirektiv för
besparingsutred-
ningen*

verksamheten tilldelades tilläggsdirektiv som nära anslöt till 1974 års riksdagsbeslut i denna fråga.

Reservation hade avgivits av herrar Ekström, Knut Johansson i Stockholm, Franzén, Larsson i Karlskoga, Pettersson i Malmö och Gadd (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen skulle avslå motionen 1975:422.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Föregående år behandlade riksdagen några motioner i vilka krav framfördes på tillsättning av en parlamentarisk besparingsutredning. Finansutskottets borgerliga majoritet tillstyrkte motionerna, utskottets socialdemokratiska minoritet föreslog i en reservation avslag på dem.

Med lottens hjälp segrade den borgerliga majoriteten. Riksdagens önskemål om en parlamentarisk besparingsutredning har tillgodosetts, direktiv är utfärdade och utredningen tillsatt.

I motionen 422 till årets riksdag har hemställts att riksdagen hos regeringen begär att utredningen tilldelas tilläggsdirektiv. Resultatet av utskottsbehandlingen har blivit en upprepning av föregående års handläggning i finansutskottet: borgerlig majoritet för tillstyrkan och socialdemokratisk reservation för avslag på motionen.

I sitt betänkande nr 25 år 1974 har finansutskottets majoritet beträffande inriktningen av utredningens arbete bl. a. anfört att arbetet "bör omfatta en kartläggning av möjligheterna till omedelbara besparingar" samt "åtgärder för att få till stånd en snabbare rationalisering och en förbättrad planering i den offentliga verksamheten".

I direktiven har departementschefen anfört att önskemålet om en kontinuerligt ökad effektivitet i statsverksamheten är oomstridd. Finansministern crinrar om de ämbetsverk som inrättats på detta område, nämligen riksrevisionsverket, statskontoret och försvarets rationaliseringsinstitut. Riksrevisionsverket och statskontoret har under 1960-talet omorganiserats, och samtidigt har uppgifterna för deras verksamhet preciserats. Av direktiven framgår vad som är berörda verks huvuduppgift. Riksrevisionsverket har att kontinuerligt följa arbetet i den statliga förvaltningen och i statsunderstödd verksamhet i syfte att tillse att denna fungerar rationellt och effektivt. Statskontoret och försvarets rationaliseringsinstitut arbetar med konkreta rationaliseringsprojekt, ofta efter uppdrag från förvaltningsrevisionen. Departementschefen crinrar vidare om att sakkunniga har tillkallats för att se över vissa frågor rörande gränsdragningen mellan ämbetsverken på revisions- och rationaliseringsområdena.

Av skäl som här anförts ansåg inte departementschefen att besparingsutredningen bör behandla frågor om statsförvaltningens organisation, uppgifter och funktionssätt.

Den borgerliga majoriteten i föregående års betänkande nr 25 från fi-

nansutskottet anförde, utöver vad jag tidigare citerade, bl. a. följande: "Ett viktigt led i arbetet bör också vara att försöka skapa effektivare instrument för statsmakternas planering och styrning av den offentliga verksamheten och för att mäta effektiviteten inom den offentliga sektorn."

Finansministern anser att det inte bör ankomma på besparingsutredningen att behandla dessa frågor, och motivet härför framgår av direktiven, nämligen att budgetutredningen nyligen har utförligt behandlat frågorna. Den utredningens betänkande har remissbehandlats och är f. n. under beredning i regeringens kansli. De uppgifter som motionärerna har begärt att besparingsutredningen skulle få ägna sig åt ligger alltså till viss del inom berörda ämbetsverks kompetensområde, och frågorna har till viss del redan utretts.

Det är mot bakgrund av det anförda som reservanterna till det nu för behandling föreliggande betänkandet nr 10 från finansutskottet har yrkat avslag på motionen 422.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Det lönar sig säkert föga att försöka övertyga herr Knut Johansson i Stockholm och hans medreservanter. Vi vet att regeringen motvilligt har effektuerat riksdagens beslut om tillsättande av besparingsutredningen. I motionen 422 har klart redovisats inkonsekvenserna i utredningsdirektiven, och utskottet har helt anslutit sig till motionens argument. Reservanternas skrivning är ett fint exempel på de obotfärdigas förhinder. Utskottets majoritet tror på möjligheten att uppnå besparingar, men reservanterna trampar på bromspedalen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr RÄMGÅRD (c):

Herr talman! Jag kan instämma i herr Löfgrens korta anförande. Men därutöver vill jag poängtera vad herr Knut Johansson i Stockholm nyss framhöll, att riksdagen i fjol på förslag av finansutskottet hos regeringen begärde att en parlamentarisk besparingsutredning skulle tillsättas. Beträffande utredningens uppgifter anförde finansutskottet i fjol att "arbetet bör omfatta en kartläggning av möjligheterna till omedelbara besparingar, en analys av resursanvändningen på längre sikt samt åtgärder för att få till stånd en snabbare rationalisering och en förbättrad planering i den offentliga förvaltningen. Ett viktigt led i arbetet bör också vara att försöka skapa effektivare instrument för statsmakternas planering och styrning av den offentliga sektorn."

Det var alltså en beställning som riksdagen då gjorde. Men när finansministern nu har meddelat utredningen dess direktiv för arbetet visar det sig att en hel del av vad riksdagen begärde att utredningen skulle syssla med har skurits bort. Motionärerna menar emellertid – och det har utskottets majoritet instämt i – att riksdagens beslut i denna fråga

borde ha följts. Det bör ankomma även på chefen för finansdepartementet att följa riksdagens beslut i sådana fall.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Såväl av herr Löfgrens som av herr Rämgårds anförande framgick att man utgått ifrån att hela denna fråga skulle bli föremål för behandling eller utredning, sålunda inte bara själva besparingsarbetet utan också organisationsfrågorna. Det är med anledning av detta som det såväl i direktiven som av reservanterna har erinrats om att den del av motionärernas hemställan som rör organisationsfrågorna tillgodoses genom de angivna tre ämbetsverkens verksamhet. Dessutom har ett område som tas upp i en annan del av motionärernas hemställan behandlats i en särskild utredning.

Bestrider man effektiviteten och kunnigheten hos dessa ämbetsverk, eftersom man hävdar att besparingsutredningen ändå skall ta upp dessa frågor? Det kan väl inte vara rationellt att en utredning ingriper i det arbete som dessa verk har sig förelagt.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag vill helt kort hänvisa till att vi i motionen inte har begärt någonting annat än att utredningen skall få sådana direktiv som överensstämmer med förra årets riksdagsbeslut. Får vi bara denna hemställan bifallen, tror vi att det skall finnas väsentligt bättre möjligheter att åstadkomma besparingar än vad herr Knut Johansson anser.

Herr RÄMGÅRD (c):

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 25 år 1974 hette det: "Utöver den fortlöpande prövningen av olika verksamheter, som genomförs i samband med budgetarbetet och i statens egna revisionsorgan, bör en särskild parlamentarisk besparingsutredning tillsättas." Utskottet poängterade alltså att det redan fanns organ som sysslade med denna verksamhet men framhöll att det måste anses ha ett stort värde om partierna fick möjligheter att gemensamt angripa problemen.

Jag vill understryka vad herr Löfgren sade, nämligen att det här gäller att följa riksdagens beslut. Det är vad det är fråga om i dag. Riksdagens beslut var att hela detta område, och inte bara en del av det, skulle ses över.

Herr KNUT JOHANSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Formen för arbetet är väl ändå en sekundär sak. Det primära är ju att arbetet görs och att det blir resultat av det.

Om man är missnöjd med det arbete de tre angivna ämbetsverken utför, bör man påtala det. Det finns välgrundad anledning för herr Löfgren, som är ledamot av statskontorets styrelse, att där se till att få fram uppgifter om den verksamhet som han nu motionsvägen begärt att få utredd.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Jag vill bara göra ytterligare ett förtydligande. Det heter i motionen: "Med de direktiv som utfärdats har utredningens möjligheter att uppnå sådant resultat som avsetts redan från början på ett allvarligt sätt starkt begränsats." Mer behöver jag inte säga.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Ekström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Knut Johansson i Stockholm begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Ekström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 157
Nej - 158

Herr Andreasson i Östra Ljungby (c) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

§ 10 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

Nr 11 med anledning av motion om grunderna för beräkning av skatteunderlag för kommunerna

Nr 12 med anledning av i propositionen 1975:1 framlagda förslag om vissa anslag för budgetåret 1975/76 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motion

Nr 13 med anledning av i propositionen 1975:1 framlagda förslag om anslag för budgetåret 1975/76 till riksgäldskontoret och riksdagens revisorer jämte motion

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkan den hemställt.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 11 Upplästes och lades till handlingarna följande från valprovsningsnämnden inkomna

Nr 46

Onsdagen den
2 april 1975

*Tilläggsdirektiv för
besparingsutred-
ningen*

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare

Till valprövningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att ombudsmannen Bo Forslund, Strömsbruk, utsetts till ledamot av riksdagen samt att åkeriägaren Stig Bodare, Kvissleby, hemsamariten Inez Sandberg, Njurunda, köpmannen Milton Broman, Matfors, ingenjören Hans Johansson, Timrå, och konsulenten Siv Jansson, Eskilstuna, utsetts till ersättare för riksdagsledamöter.

Valprövningsnämnden har vid sammanträde denna dag granskat beviset och därvid funnit, att det blivit utfärdat i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Bengt Hult

/Peder Törnvall

Det skulle antecknas att herr Forslund (s) utsetts att inträda som ledamot av kammaren i stället för fru Laag (s) som avlidit.

§ 12 Anmälades ovh bordlades

Proposition

Nr 93 om medel för det nordiska ministerrådssekretariatet i Oslo

§ 13 Anmälades ovh bordlades

Motioner

Nr 1997 av herrar *Petersson* i Röstånga och *Westberg* i Ljusdal

Nr 1998 av herr *Strindberg m. fl.*

med anledning av propositionen 1975:21 med förslag till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960:74), m. m.

§ 14 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 2 april

Nr 139 av fru *Dahl* (s) till herr utrikesministern om upprättande av fulla diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering:

Är regeringen mot bakgrund av den senaste tidens dramatiska händelseutveckling i södra Vietnam nu beredd att uppta fulla diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering (PRR)?

Nr 140 av herr *Takman* (vpk) till herr utrikesministern om upprättande av fulla diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering:

Sedan början av mars månad har Nguyen Van Thieus marionettregim och dess väpnade styrkor brutit samman i alla storstäder norr om Saigon. Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering – PRR – behärskar större delen av landet. Om inte det osannolika inträffar att USA:s kongress frångår tidigare beslut och ger Fordadministrationen tillstånd och medel för en massiv militär intervention torde det slutgiltiga sammanbrottet för Thieuregimen ligga mycket nära i tiden.

Är svenska regeringen beredd att nu utan ytterligare dröjsmål upprätta fullvärdiga diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering (PRR)?

Nr 141 av herr *Börjesson* i Falköping (c) till herr finansministern om beskattningen av äkta makar som arbetar i eget jordbruk:

Enligt grundläggande stadgande i 52 § kommunalskattelagen skall äkta makar som levit tillsammans under beskattningsåret taxeras var och en för sin inkomst och mannen därjämte för "boets gemensamma inkomst". Genom 1970 års skattereform, som bl. a. innebar övergång till obligatorisk särbeskattning av A-inkomster (varmed avses inkomst av tjänst utom periodiskt understöd samt inkomst av jordbruksfastighet och rörelse om den skattskyldige varit verksam i ej blott ringa omfattning), har regeln om särbeskattning fått ökad aktualitet.

I de fall där mannen ensam har lagfart på en fastighet, exempelvis jordbruksfastighet, uppstår inget problem, såvitt inte hustrun ej blott i ringa omfattning deltagar i jordbruksdriften. I det senare fallet kan hinder uppkomma för särbeskattning på grund av att hustruns namn ej är angivet i lagfartshandlingen.

Jag vet att det förekommer överlåtelser av fastigheter makar emellan enbart i syfte att få till stånd gemensam lagfart och därmed följande möjligheter att erhålla särbeskattning. Dylika överlåtelser kan emellertid medföra betydande kostnader i form av gåvoskatt etc. Det borde enligt min mening ej ha någon avgörande betydelse, om båda makarna är lagfarna för en jordbruksfastighet, för att särbeskattning skall erhållas eller ej. Arbetsinsatsen borde i stället vara ensam avgörande.

Vill statsrådet medverka till sådan praxis, att särbeskattning kan medges för äkta makar som arbetar gemensamt i eget jordbruk även om det inte föreligger gemensam lagfart, då det kan styrkas att båda makarna ej blott i ringa omfattning deltagit i jordbruksdriften?

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert